

Değerli Kubbealtı Dostları

Yeni bir mizanpaj ve kapakla, yazar ve şâirlerimizin makâle ve şiirleriyle yine karşınızdayız. Sohbet toplantılarımız 9 Aralık 2006 târihinde vakıf merkezinde, Prof. Dr. Mahmut Erol Kılıç'ın "Tasavvuf Kültürümüz" başlıklı konuşması ile başladı. İkinci toplantımız 13 Ocak 2007 Cumartesi günü saat 16.00'da gerçekleşecek. Bu toplantının konuşmacısı Vâhit Erdem.

Vakfımızda İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ı vefâtının 50. yılı münâsebetiyle yâd edeceğiz. Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca 3 Şubat 2007 târihinde sohbetlerine iştirak ettiği ve yakınında bulunduğu İbnülemin Mahmud Kemal'i anlatacak. Doç. Dr. Ömer Turan 17 Şubat 2007 târihinde "Ermeni Meselesi"nin mâhiyetini dile getirecek. Mehmed Niyazi'nin de 3 Mart 2007 târihinde "Medeniyetimiz ve Balkanlar" konulu bir sohbet toplantısı olacak.

Kubbealtı'nın Hanımlar'ı tarafından her yıl tertip edilen kermes, 23 Aralık 2006 târihinde vakıf binâmızda yapıldı.

Kubbealtı neşriyatı olarak iki yeni kitabı kültür hayâtımıza kazandırmış bulunuyoruz. İlki vakfımızın kurucusu ve mütefekkir Sâmiha Ayverdi'nin "Dünden Bugüne Ne Kalmıştır" adlı eseri; ikincisi ise Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre'nin "Galatasaray-ı Mekteb-i Sultânî'sinde Sekiz Yılım" adlı hâtıralarıdır.

Bu sene değerli edebiyatçı, vakfımıza gönül ve emek vermiş bulunan vâkıfımız merhum Nihad Sâmi Banarlı'nın doğumunun 100. yılıdır. Bu vesîle ile Banarlı hakkında başta İstanbul'da olmak üzere birçok şehirde mühim toplantılar yapılacak ilk toplantı 22 Aralık 2006 târihinde Zübeyde Hanım Kültür Merkezi'nde gerçekleşti. Fâtihi Belediyesi'nin tertip ettiği toplantının konuşmacısı Prof.Dr. Kâ-

zım Yetiş idi. Bâzı üniversitelerimizin edebiyat fakültelerindeki Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri de aziz hocayı yâd etmek için şimdiden kolları sıvamış bulunuyor. Kubbealtı Neşriyatı da Banarlı külliyyâtının müteaddit baskılarını yayımlamaya devam ediyor. Hocanın “Devlet ve Devlet Terbiyesi” isimli eseri yakında yeniden neşredilecek. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Müdürlüğü ile yapılan görüşme sonucunda Nihad Sâmî Banarlı için bir program yapılması kararlaştırıldı. Prof. Dr. Orhan Okay, Prof. Dr. Kemal Eraslan ve Prof. Dr. Şeyma Güngör’ün konuşmacı olarak katılacağı toplantı 10 Şubat 2007 târihinde Üsküdar’daki Altunizâde Kültür Merkezi’nde yapılacak.

İkinci önemli toplantı vakfımızın başkanı muhterem İlhan Ayverdi hakkında olacak. “Türkçe’nin En Büyük Sözlüğünün Müellifi: İlhan Ayverdi” başlığıyla tertip edilen program 21 Nisan 2007 târihinde Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi’nde yapılacak.

Bir diğer toplantı da vefâtının 40. yılında rahmetle anacağımız vâkımız Prof. Dr. Ali Fuad Başgil hakkında olacak ve Altunizâde Kültür Merkezi’nde 14 Nisan’da gerçekleşecektir.

Vakfımız bünyesinde açılan kurslardan Yazı Atölyesi kursu ise 10 Şubat 2007 târihinde başlayacak ve 12 Mayıs 2007 târihinde sona erecek. 14 hafta devam edecek olan kursumuzun hocaları Dr. Fahrünnisa Bilecik, Dr. Murat Aşıcı, Dr. Nevnihâl Bayar, Aliye Aren ve Seval Yardım’dır. Kurslarımızdan Türk mûsikîsi ve tezhîb devam ederken, Osmanlı Türkçesi ve Hat Sanatı’nın yeni dönemi 3 Şubat 2007 târihinde; Türkçeyi Doğru ve Güzel Konuşma (Diksiyon) kursumuz ise, 3 Mart 2007 târihinde yeniden başlayacak.

Aboneleri sona eren okuyucularımıza aboneliklerini yenilemeleri husûsunu hatırlatırken, konu ile alâkalı bilgiyi ihtiva eden yazı mecmuamızla birlikte size takdim edilmektedir.

Mübârek Kurban Bayramınızı ve yeni yılınızı tebrik eder, hayırlı, bereketli ve huzur dolu seneler dileriz.

Kubbealtı

Bir Vatikan mensûbunun isteği üzerine

Sâmiha Ayverdi

Evvelâ Türklerin bir husûsiyetinden kısaca bahsettikten sonra söze başlamak istiyorum. Türk, kültürünü kitâbî olmaktan çok, şifâhî olarak sürdürmüştür. Meselâ hattat, yazdığı Kur'ân-ı Kerîm'e imzâ koymayı lüzûmsuz bir gösteriş, bir benlik alâmeti sayarak bundan çekinmiştir. Kezâ, çok defa da inşâ ettiği bir âbideye ismini koydurmamıştır.

İşte bu çekingen ve tevâzu dolu anlayışla hareket eden Türk, hâkim olduğu coğrafyalarda yaşayan değişik ırk ve ayrı mezhep sâhibi toplulukları kucaklayan insânî ve medenî politikasını asla dünyâyâ duyurmak lüzûmünü hissetmemiştir.

Türklerin bu insânî tutumlarında târihî ve millî hasletleri olduğu kadar, dîni inanışlarının da bilhassa tesiri pek büyüktür.

Ancak, Türklerin etnik gruplara ve bilhassa kitap ehli olarak bildikleri hıristiyanlara karşı sıcak ve insânî davranışlarını etrâfa aksettirmemiş olmalarından faydalanan bâzı cemaatler, kendi menfaatleri istikâmetinde gerçeklerle alâkası olmayan propagandalarla dünya kamu oyunu şaşırtmışlardır. Meselâ Osmanlı Devleti çatısı altında, içtimâî, vicdânî ve iktisâdî bir ferahlık içinde yaşayan Ermeni azınlığının devlete karşı ayaklanmalar, toplu katliamlar ve sabotajlara girişmeleri târihî bir gerçektir. Ne var ki, ipuçları yabancı mihrakların, bilhassa solun elinde olan bu kukla kalabalık, yabancı devletlerin menfaatlerine birer şuursuz âlet olarak Türk kanı dökmekten zevk almakta bulunuyor.

Şu ne hazin ki, yabancı devletlerin ağına düşmüş eşkiyâ ruhlu komitacılar, ırkdaşlarının huzûruna tahammül edemeyerek, Türk

komşuları ile dostâne bir hayat süren bir kısım Ermeniye, Türklerin onlara gösterdiği yakınlığı çekemeyerek kendi soylarından olan bu insanları tehdit etmekte, hatta söz geçiremedikleri takdirde öldürmektedirler. Halbuki, Hz. Ebû Bekir'in hilâfete geçer geçmez neşrettiği emirnâmedeki ruh, müslüman Türk'ün anlayışında târih boyunca tatbik zemîni bulmuştur.¹

Engizisyondan kaçabilen Mûsevî cemaatini İspanya'ya gemiler göndererek kurtarıp Türkiye'ye getiren Sultan II. Bâyezid ve daha sonra da Osmanlı tahtına çıkan pâdişahlar, Mûsevî muhâceretine kapılarını açmış ve onlara tahmin edemeyecekleri refahlı bir hayat temin eylemiştir. Ama ne yazık ki Mûsevî, bu iyiliğin kadrini bilmemiş ve sığındığı devleti iktisâdî, hatta siyâsî müşküllere sokmaktan asla geri kalmamıştır.

Gene İslâmiyet'in (la ikrahe fiddin) "dinde zorlama yoktur," emri ile gene bir başka Kur'ân âyetinde (le kûm dînî kûm veli yedîn) "senin dinin sana, benimki banadır," buyrulmak sûretiyle bu insan hakları dâvâsı hal edilmiş bulunuyor. Nitekim bir müslüman erkek, bir hıristiyan kadınla evlendiği takdirde onun islâmiyeti kabûle zorlanmasının târihte hiç misâli olmamıştır. Öyle ki Osmanlı hükümdârı II. Murad, Sırp Kralı Yorgi Brankoviç'in kızı Prenses Maria ile evlenmiş, fakat prenses, pâdişâhın ölümünden sonra memleketine dönmek istemiş. Ancak, babasının yerine kral olan kardeşi kendisine öylesine kötü muâmele etmiş ki, gördüğü bu hakârete karşı, şahsen hiçbir müdâfaa imkânı olmadığından, Osmanlı tahtına oturan üvey oğlu II. Sultan Mehmed'den yardım istemeye mecbur olmuş. Böylece de genç Osmanlı pâdişâhı, Sırp kralına haddini bildirerek, üvey annesini, gördüğü tazyik ve sıkıntıdan kurtarmıştır.

---

¹ Asr-ı Saâdet, Süleyman Nedvî, ter. Ömer Rızâ Doğrul, İst. 1928, C.6, s.72.

"Hiyânet etmeyiniz; gadr etmeyiniz, haddi tecâvüz etmeyiniz. Kimsenin âzâsını kesmeyiniz. Çocukları, ihtiyarları, kadınları öldürmeyiniz. Hurma ağaçlarını kesip yakmayınız. Yemiş veren bir ağaca dokunmayınız. Koyun, inek, deve gibi hayvanları gıdâdan başka bir maksat için kesmeyiniz. Yolda manastıra çekilmiş adamlara rast geleceksiniz; onları kendi hallerine bırakınız."

Türk sarayına Prenses Maria olarak giren genç kadın, burada Maria Sultan olarak isimlendirilmiş baştan sona kadar bu mesut izdivaç ile târihe nam bırakmıştır.

Bey'ül Makdis'in sulh anlaşmasını bizzat imzalamak üzere bu şehre gelen Hz. Ömer de şehrin piskoposu ile konuşurken namaz vaktinin gelmesi üzerine kilisenin dışında namaz kılmayı tercih etmiştir. Piskoposun bütün ısrarlarına rağmen Hz. Ömer ne Kıyâme ne de onun yanındaki Kostantin kiliselerinde namaz kılmıştır. Halifenin bu şekildeki davranışı, daha sonra gelecek müslümanların bu kiliseleri ibâdet yeri kabul edip hıristiyanları kiliseden çıkarmaya teşebbüs edecekleri endişesinden kaynaklanmıştır.

Bey'ül Makdis'e âit anlaşmanın:

1. Maddesinde: Kiliselerde oturulmayacaktır. Bu kiliseler ve müştetilâtı ile onların haçları ve malları yıkılmayacak ve azaltılmayacaktır.

2. Maddesinde: Dinlerinden dolayı rahatsız edilmeyecekler ve onlardan birisi zarar görmeyecektir.

7. Maddesinde: Bizanslılarla birlikte İliya'yı terk etmek isteyen halkın da canları, malları ve haçları korunacaktır, onlar istedikleri yere ulaşınca kadar bu koruma devam edecektir, kaydı bulunmaktadır.

İstanbul'un Boğaziçi semtinde Kuzguncuk isimli bir köy vardır. Gerek vapurla geçerken gerek karadan araba ile giderken XX. asır dünya medeniyetlerinin şâhit olmadığı bir manzara ile karşılaşırınız. Öyle ki köyde, câmi, kilise ve havra yan yana, âdeta kucaklaşmış gibi bir aradadır.

XV. asırda Jean Hunyad'a*, "Balkanlar'ı istilâ edersen icrâatın ne olacaktır" diye sorulduğunda, "Bütün Ortodoks kiliseleri yıktıracağım" dediği târihî bir gerçektir. Aynı târihte aynı sual II. Sultan Mehmed'e sorulduğunda, "Balkanları istilâ edersem her kilisenin yanına bir câmi yaptıracağım, isteyen ona isteyen buna gitsin" demiş olduğu da gene târihin şâhit olduğu bir hakîkattir.

---

* Hunyadi Yanoş: (1387-1456) Macar komutan ve devlet adamı.

Beş yüz sene Türk hâkimiyeti altında kalan Balkanlar'ın, hudutlarımızın dışında kalmasından yarım asır sonra Türk âbide ve eserlerinin yüzde doksan beşi tahrip edilerek bu medeniyet eserlerinden iz bırakılmamıştır. Eğer Türkler, 600 seneye yakın bir zaman ellerinde tuttıkları Balkan Hıristiyanlığı üstünde asimilasyon hareketine girişmiş olsalardı bugün Rumeli'de bir tek Bulgar, Sırp, Romen ve Yunan kalmamış olurdu.

Bundan 533 sene evvel Fâtih Sultan Mehmed, İstanbul'u fethettiğinde Genadios ismindeki râhibi patrik tâyin etmiş ve yerli hıristiyanların içtimâî, vicdânî ve iktisâdî her türlü muâmele ve yaşayışında onları kendi örf ve âdetleri gereğince serbest bırakmıştır.

Elli sene Latin istilâsını yaşamış şehirde ise istilâcıların yapmış olduğu tahribâta rağmen Osmanlı pâdişâhı, Bizans'ın geri kalan sanat eserlerini büyük bir titizlikle korumuş, fethin ilk günlerinin heyecânı ile coşarak Ayasofya'dan bir mozaik sökmek isteyen Yeniçeri'nin şiddetle cezâlandırılmasını emretmiştir.

Türklerin millî ve dînî adâlet ve insaf anlayışı etrâfa öylesine nam salmış olmalı ki bu yüzden, daha Bizans, Türkler tarafından fethedilmeden Grandük Notaras: "Ayasofya'da kardinal külâhı görmektense Türk kavuğu görmeyi tercih ederim" deyivermiştir.

Kosova Muhârebesi'nde, Miloş Abiloviç isminde bir Sırp nezâket ziyâreti yapmak istediğini söyleyerek Osmanlı Pâdişâhı I. Sultan Murad'ın huzûruna kabul ediliyor ve hançeri ile hükümdârı vurup şehit ediyor.

Buna rağmen daha sonra Sırplar, Türklerden I. Sultan Murad'ın şehit edildiği yere Miloş Abiloviç'in hâtırası nâmına bir kilise yapmak iznini istiyorlar ve Türkler de kabul ediyor.

İnsanlık târihine müslüman hıristiyan diyalogu çerçevesinde cevap veren şu hâdiseyi bilmem ki XX. asrın idrâki kavrayabilecek midir?

Yazarın değeri “Denemeler”

Ali Murat Daryal

“Yazar cemiyetin mahsulüdür,
fakat cemiyet onun eseridir.”

A.M.D.

Y

azı yazmak bir san’attır. Ancak onu diğer san’at dallarından ayıran taraf bir öğretici-cisinin bulunmamasıdır. Bu husus onun kendisini diğer san’at dallarından farklı kılmak istemesinden veya diğer san’at dallarını küçümseme eğiliminden değildir. İşin yapısı böyledir.

Bu şu demek olur ki, yazı yazmak isteyen kimse onu başkalarından öğrenemeyecektir. O, yüzme öğrenmek için tek başına okyanusa atlayan bir kimse gibidir. Kimseden yardım bekleyemez ve kimse ona yardım edemez.

Özet olarak, yazar ilk günden itibaren yazısıyla baş başadır ve tabii büyük güçlüklerle karşı karşıyadır. Ancak bu güçlükler her yeni işe başlayan insan için mevzu bahis güçlüklerden değildir. Diğer san’at dallarında olduğu gibi san’atkarın zora düştüğü zaman başkalarından yardım talep etmesine karşılık, yazarın böyle bir imkândan mahrum bulunmasıdır.

Yazar, devamlı yazarak bu güçlüğü aşacaktır. Dünyâda hiçbir yazar yoktur ve olmayacaktır ki, eline kalemi kâğıdı alır almaz dünya şâheserlerinden birini yazmış olsun. Gerçekler böyle değildir ve hiçbir zaman böyle olmayacaktır. Onlar bu eserleri yazabilmek için ısrarla, sebatla ve insanüstü gayretlerle ne kadar zaman çalışmışlar-

dır. Psikologların, dehayı, devamlı çalışma olarak târif etmeleri boşuna değildir. Bir mütefekkir, yazarı kastederek bu değişmez gerçeği şu şekilde ifâde etmiş ve demiştir ki: “Siz eserinize ömrünüzden ne kadarını verirseniz onun ömrü o kadar olacaktır”.

Bizler elimizde hiçbir belgenin bulunmamasına karşılık yine de ısrarla söyleyebilir ve kesinlikle iddia edebiliriz ki, bu dünyâya bu şâheserleri yazan kimselerden çok daha büyük dehalar ve çok daha üstün kâbiliyetler gelmiştir. Ancak onlar bu şâheserleri yazabilmek için ömürlerinden ve emeklerinden ödenmesi gereken bedeli ödemeyi göze alamadıkları için bir varlık göstermeden bu dünyâdan çekilip gitmişlerdir.

Gâyet açıktır ki, yazı harf ve kelime yığınları değildir. Onun arkasında ona şekil veren, üslûp kazandıran bir yazar vardır. Mesele bu noktada önem kazanır. Çünkü yazar bir günde bu noktaya gelmiş değildir ve tabîi yine ilk doğduğu günlerde fikirleri yoktur. Gerekli her şeyi cemiyet ona öğretecektir. Nitekim kendini ilk idrâk etmeye başladığı günlerden itibaren kişinin cemiyet içinde geçirdiği hayâtın gönlünde bıraktığı duyguları ve zihninde oluşturduğu intibâları kendine mahsus dehâsıyla yorumlaması sonucu, rûhunda ve zihninde gelişen melekeler onun yazarlık hayâtında ilk merhaleyi teşkil edecektir. Bu dönemde o, içinde yaşadığı cemiyetin belirlediği doğruları ve zıttı olarak ilan ettiği yanlışları itirazsız kabul etmek mevkiindedir. Yalnız bu hep böyle devam edecek değildir. Nitekim bu tek yönlü etkileme bir zaman sonra yazarın yaşadığı tecrübeyle, yaptığı müşahedeleriyle, gelişen duygu ve düşünce yapısıyla çift yönlü etkileşim hâlini alacaktır. Çünkü artık o, kendine öğretilen doğruların ne kadar doğru ve yanlışların ne kadar yanlış olduğunu sorgulamak ve bunları belirlemek durumundadır.

Yazarın önemi bu noktada değer bulur. Zîra artık yazar karşılıklı gelişen bu çift yönlü süreç içinde cemiyetten öğrendiği ve kendi ölçülerine göre benimseyip kabul ettiği doğruları daha geliştirerek ve zenginleştirerek; buna mukâbil yanlışları faydalı hâle getirmek için onları düzelterek ve bu sebeple onları yorumlayarak tekrar ce-

miyete yansıtılmak mevkiindedir. Kısacası cemiyet yazarı yetiştirecek ve daha sonra yazar cemiyeti geliştirecek ve yüceltecektir.

Yazar cemiyetin düşünen beynidir ve bu itibarla cemiyetin gören gözü, işiten kulağıdır. Bu vasıflarıyla o, cemiyetin arkasında değil önündedir. Daha kesin bir ifâdeyle yazar cemiyete yön veren, onun geleceğini hazırlayan insandır. Başka hiçbir san'at dalı yoktur ki, yazı ve yazarı kadar cemiyetin geleceği üzerinde etkili olsun. Bunun içindir ki, J. J. Rousseau'nun "yapamadığım için yazıyorum" sözü, doğru ve isâbetli değildir. Nitekim o, yazdığı eserlerde savunduğu fikirlerle 1789 Fransız İhtilalini hazırlamıştır. Hâsılı, bugünü yapanlar dünkü yazarlar olduğu gibi, yarını yapacaklar da bugünkü yazarlar olacaktır.

Beni bu kabil düşüncelere sevk eden, çok uzun seneler önce başımdan geçen bir hâdise olmuştur: Babam 1943 yılında o zamanlar ismi Karaköse olan Ağrı'da 42. süvâri alayında süvâri binbaşısı rütbesiyle vazife görürken, şark hizmeti dolduğu için Gaziantep'e tâyin olmuştu. Bu itibarla ben ortaokul birinci sınıfa Gaziantep Lisesi'nde başladım. İkinci sınıf bitmişti ki âilem bana bir kuzu aldı. Evvelden âileler çocuklarına yaz tâtillerinde kuzu alırlardı. Kuzu ile oynasın da kötü alışkanlıklar edinmesin diye. Ben kuzumu çok seviyordum, doysun da çabuk büyüsün diye ona hizmet ederken başıma güneş geçmiş olarak ağır şekilde hastalandım. Nekahet devresinde iken mahalleden komşumuzun oğlu ve okuldan sınıf arkadaşım bana "Robinson Crusoe" adlı bir kitap getirdi. İsminden bir şey anlamadığımı fark etmiş olacak ki, bunu oku diye tavsiye etti.

Kitabı okumaya başladım. Kitap gittikçe beni sardı ve kitabı bitirdiğim zaman artık ben düşüncelerimle, duygularım ve hayallerimle başka bir insandım ve çok uzak diyarlarda yaşıyordum. Başımı yastığa koyup gözlerimi kapıyor ve hayâlimde kendi zevkime göre tasarladığım bir yelkenli gemi ile Hint Okyanusu'na gidiyor, orada rengârenk mercan kayalarını ve bu kayalar arasında nazla, niyazla dolaşan ve ışık yakamozlarıyla daha çok parıldayan pırıl pırıl renkleriyle tropikal balıkları, elimi sürececek olsam içimi ısıtacak

kadar sıcak, temiz, berrak deniz suyunu ve dipte rölyefler çizen gözle sayılacak kadar belirgin kum tanelerini, ılık hafif rüzgârın denizin yüzeyinde hâsil ettiği titreşimlerin kırdığı ışık huzmeleriyle yanıp sönen çakıl taşlarını doya doya seyrediyor ve masmâvi gök altında hindistan cevizi, ananas ağaçları arasında yemyeşil çimenlerin ortasında, şırıl şırıl akan bir su kenarında büyüklüğünü kendi ihtiyacıma göre belirlediğim bir adada kuş cıvıltılarını dinleye dinleye çocuk gönlüme göre eğleniyordum. Günlerim hep öyle geçiyordu. Gözümü açtığım zaman oralarda olmadığımı âdeta hayıflanıyordum.

Daha sonra iyileştim ve her şeye bıraktığım yerden yeniden başladım. Hem zâten bir zaman sonra İstanbul'a döndük. Yaşadığım bu hâtırayı gâyet tabii unutmadım. Fakat üzerinde durup düşünmeye de değer bulmadım. Ancak yazı yazmaya başladıktan sonradır ki, yaşadığım bu hâdise değer kazandı ve bu îtibarla üzerinde düşünmeye başladım. Zaman içinde düşüncelerim daha gelişti. Ancak ilk başlangıç noktasına göre aradan 62 yıl geçtikten sonradır ki düşüncelerimin kesinlik kazandığını kabul etmiş olarak, bu konudaki fikirlerimi yazmaya karar verdim.

Evvela ve kesinlikle şunu söyleyebilirim ki, bu dünyâda ne devlet adamları, ne imparatorlar, krallar, ne kâşifler, mûcitler, ne tüccarlar, zenginler ve ne de daha başka kimseler bir cemiyetin oluşmasında, gelişmesinde ve yücelmesinde bir yazar kadar önemli, etkili ve değerli değildir. Bu cümleden olarak, Britanya'yı üzerinde güneş batmayan imparatorluk hâline getiren ve dünyânın dörtte üçüne hâkim kılan güç, ne Kral Alfred, ne Kraliçe Victoria, ne filozoflar, düşünürler ve ne de başkalarıdır. Bu otoritelerin hiçbiri insanları böylesine kitleler hâlinde buralara gönderme imkânına ve nüfuzuna sâhip değildi. İnsanları dünyânın dört bucağına gitmeleri için zorlayamazlardı ve gitmeyenleri de cezâlandıramazlardı.

Hâsılı, Britanya'yı üzerinde güneş batmayan imparatorluk hâline getiren ve dünyânın dörtte üçüne hâkim kılan kişi "Robinson Crusoe" adlı romanıyla yazar "Daniel Defoe"dur. O, bu romanıyla

uzak doğuya karşı zâten var olan ilgi ve alakayı geliştirmiş, merak ve tecessüsü arttırmıştır.

Ben bu tespiti yaşadığım hayat tecrübelerinden hareketle şu şekilde açıklamak isterim: Şâyet bu romanı yazıldığı günlerde bir İngiliz genci okumuş olsaydı, o da benim gibi yorganı başına çekip, gözlerini kapayıp hayaller kurmak mecbûriyetinde mi kalırdı, yoksa hemen rıhtıma inip Hint Okyanusu'na gidecek bir yelkenli gemiye tayfa yazılıp buralara doğru yola mı çıkardı? İşte bütün mesele bu noktada düğümlenmektedir.

Sonuç olarak, Hint Okyanusu'na doğru yola çıkan bu kimse için fırtınaya tutulup batma tehlikesi dışında iki ihtimal mevcuttu. Ya geri dönecek, orada gördüklerini, duyduklarını, yaşadıklarını anlatarak ve ayrıca buralardaki imkânlardan bahsederek bu yerlere karşı duyulan ilgi, alâka, tecessüs, merâkı arttırıp buralara gidişleri hızlandıracak, ya da oralara yerleşerek buralarda koloniler kurup İngiliz sömürgeciliğini yaygınlaştıracaktı. Her iki halde de İngiliz sömürge imparatorluğu genişleyecekti.

İkinci olarak başımdan geçen bu hâdise bana çok uzun zamandan beri milletimiz hakkında "bizim insanımız okumaz, okumayı sevmez" şeklinde yapılan suçlamaların ne kadar yalan, yanlış, yersiz, mânâsız ve iftira olduğunu gösterdi. Asırlar öncesinde yazılmış bir kitap ne kadar zaman sonra, kaç bin kilometre uzaktan gelip Anadolu'nun bir kentinde, bir mahallede yarı ahşap, yarı kerpiç iki katlı bir evin bir odasında hasta yatağında yatan bir çocuğu bulup ona kendini okutturuyor, onun duygu ve düşünce dünyâsını alt-üst ediyor da niçin ve neden bu topraklarda yazılmış, bu ülkenin insanların köklerine bağlayan ve gelecekte onlara yeni ufuklar açacak olan bir kitap bu memlekette okuyucusunu bulmayacaktır.

Hâsılı bu memleketin okumuşları, münevverleri bu çeşit kitapları yazıyorlar da mı bu memleketin insanları bu kitapları okumuyorlar. Yoksa yazmıyorlar da mı kendi suçlarını karşı tarafa atarak yazmadıkları kitapları okumadıkları için bu memleketin insanlarını kitap okumamakla suçluyorlar.

Sonuç olarak, bu yazının yazılış gâyesini açıklamak bakımından şu husûsun te'yiden ifâde edilmesi gerekir: Bu memleketi seven, geleceğini düşünen her kimsenin bildiklerini, gördüklerini, işittiklerini, yaşadıklarını ve düşündüklerini yazmaları beklenir. Ancak oluşacak böyle bir hareket kendi içinden büyük yazarlarını ve mütefekkirlerini yetiştirecektir.

Ben bu teklife uyarak mevzu ile ilgili işittiğim bir tespiti burada nakletmek isterim: Bir özel radyoda program yaparken orada tanıdığım bir hanımla seneler sonra karşılaştım. O zamanda üniversiteyi bitirmişti ve iki çocuk annesiydi. Birbirimize ne yapıp ettiğimizi sorduktan sonra bana, "bu ara hiçbir şey yapmıyorum sâdece batı klasiklerini okuyorum" dedi ve ilâve etti: "Adamlar eserlerinde öyle insanlar, öyle büyük kahramanlar var ediyorlar, okuyucuların gönüllerine ve zihinlerine öyle büyüklük imajı veriyorlar ki, o kültürden olmadığım halde benim bile kanımı kaynatıyor. Bu kitapları okuyan bir kimsenin büyük olmaması ve küçük kalması mümkün değildir artık..."

Mesele bu noktaya geldikten sonra artık özet olarak şunu söyleyebiliriz ki, yazar, mensubu bulunduğu cemiyetin ayrı ayrı bütün fertlerini büyük olmak için büyük işler yapmaları gerektiği husûsunda ikna etmek, daha sonra onları bu yolda teşvik etmek ve bunun için önlerine büyük hedefler koymak gibi bir sorumluluk üstlenmiştir. Bir mütefekkir, cemiyetin geleceğini yazarın sorumluluğuna tevdi etmiş olarak, bu husûsu aynı sıra içinde şu şekilde ifâde etmiştir: "Ya büyük kitaplar yazın, ya da büyük kitapların yazacağı büyük işler yapın".

Nasıl semâzen oldum

Özcan Ergiydiren

956 yılı yazında, Boğaziçi'nde yapılan Mevlevî âyininin birkaç hafta sonra, İstinye'de, Pâkize Hanım yalısının geniş salonundaydım. Yemek masasının başında, Sâmiha Anne'nin² karşısında oturuyordum. Azîze Hanım³ da bizimle berâberdi. Dâdû'nun⁴ ikram ettiği çaylarımızı yudumlarken Sâmiha Anne bana "Özcan, sen kaç kilosun?" diye sordu. "Elli sekiz efendim." Bir sır verir gibi hafif sesle "Altmış kilo ol, sana bir şey söyleyeceğim" dedi. İfâdesinden ve tebessümünden bunun çok hoş, fevkalâde bir sürpriz olacağını anladım, ama hiçbir tahminde bulunamadım. Sevinerek "Peki efendim" dedim. İki kilo almak çok zor bir şey değil, diye düşündüm. Kısa bir sükûttan sonra Azîze Hanım gülerek "Ben anladım," dedi, "söyleyeyim mi Ablacığım?" "Kulağıma söyle" deyince eğildi, bir şeyler fısıldadı. Kendileri de "Eveet" diye tasdik etti.

O güne kadar hiç altmış kilo olmamıştım. Ara sıra ateşleniyor, sık sık nezle oluyordum. Birkaç kilo alsam belki bedenem daha güçlü ve daha mukâvim olabilirdim. Üstelik şimdi ucunda büyük bir müjde vardı. Merak içindeydim, ne yapıp edip altmış kilo olmayıydım.

O zamanlar üç öğün yemek imkânım yoktu. Ama artık, her defasında kendimi zorlayarak birkaç lokma fazla yiyordum. İki hafta sonra tartıldım, hiçbir fark yoktu. Bir hafta daha geçti, yine aynı. Ne

² Mütefekkir yazar Sâmiha Ayverdi. Kendisine böyle hitab ediyorduk.

³ Mimar Ekrem Hakkı Ayverdi'nin o zamanki hanımı, hattat Aziz Efendinin kızı.

⁴ Genç yaşından itibaren bütün ömrünü Sâmiha Ayverdi'ye bezleden Sabriye Hanım.

zaman huzûruna çıksam “Altmış kilo oldun mu?” diye soruyor, ben de “Hayır efendim” demek mecbûriyetinde kalıyordum. Nihâyet beş hafta sonra, ancak bir kilo alarak, elli dokuz oldum, fakat öteye geçemedim.

Bir gün yine sorduğu zaman, ümitsizlikle boynumu büktüm, “Efendim ancak elli dokuz oldum, herhalde altmış olamayacağım” dedim. Mütebessim, yüzüme baktı; varlığından taşan şefkât, merhamet ve sevgiyle beni sanki kucakladı, “Pekâlâ, sonra olursun, dedi. Söyleyeceğim şuydu: Senin semâ çıkarmanı istiyorum.”

Sevinçten ne söyleyeceğimi bilemedim, âdeta dilim tutuldu. Bir teşekkür bile edemedim. Ama O’nun her zaman içimi gördüğünü, duygularımı hissettiğini, hâlimden haberdar olduğunu biliyordum.

Çok mes’uddum.

*

Semâ müjdesini almıştım ama altmış kilo olamamıştım. Beş on gün sonra bana “Vâlîdebağ’ında bir prevantoryum vardır. Mektebin açılıncaya kadar, senin bir ay orada kalıp dinlenmeni düşünüyorum, ne dersin?” dedi. “Peki efendim, siz nasıl isterseniz” diye cevap verdim. “Fethi Gemuhluoğlu’na⁵ git, benden selâm söyle, seni oraya yatırsın” diyerek onun fevkalâde iyi bir insan olduğunu, et-râfa çok hizmet ettiğini anlatıp adresini verdi.

Şîşhânedede bir binânın üst katındaki büroda kendisiyle görüş-tüm. Beni güler yüzle karşıladı. Sanırım Kızılay ile bir alâkası vardı, belki de orada çalışıyordu. Kendileri’nin selâmına memnun oldu. Ekrem Bey’i de kastederek “Onlar büyük insanlar, emsâli yok” dedi. Sonra not aldı, telefon etti. “Tamam, filân gün oraya git, yerin hazır” dedi.

Ağustos sonlarında prevantoryumdaydım. Çok geniş bir bahçe içindeydi; yaprakları tek tük dökülmeye başlamış, sararmaya yüz tutmuş ağaçların manzarası hârikulâdeydi. Dökülen yapraklar, yeşil çimenleri yer yer altın yaldıza boyamıştı. Hava güzeldi, yumuşak bir sonbahar sürüyordu. Üç öğün yemek ve kür balkonlarında uza-

⁵ Hizmeti kendine şiar edinmiş büyük gönül adamı.

nıp yatmaktan başka yapacak bir şey yoktu. Getirdiğim birkaç kitabı da bitirmek üzereyken, Akademide sanat târihi dersimize gelen hocalardan Rıfki Melûl Meriç'in de orada olduğunu gördüm. Hayli yaşlıydı, ensesinden sırtına doğru inen uzun saçlarıyla dikkati çekiyordu. Sınıfta dersten başka bir şey anlatmazdı. Ben çekingen bir insan olmama rağmen, biraz da can sıkıntısından kendimi takdim edip talebesi olduğumu söyledim. Sevindi, herhalde o da konuşacak bir kimse arıyormuş ki benimle âdeta arkadaş oldu. Tam mânâsıyla çelebi, kibar, kültürü zengin bir geçmiş zaman adamıydı. Arada bir, eski talebelerinden bir hanım geliyor, Prof. Hilmi Ziyâ Ülken de zaman zaman ziyâret ediyordu. Eski, kûfî yazı ile "Yâ Hazreti Mevlânâ", "Ah Minel Aşk" gibi istifler yapıyordu. Ancak daha iyi yazabilmesi için milimetrik çizgili kâğıda ihtiyâcı vardı. Bir gün Bâbiâlî'ye indim, alıp getirdim, pek memnun oldu ve bir hayli yazı yazdı, birini de bana hâtıra diye verdi.

Prevantoryumda kalmak benim için bulunmaz bir nîmetti, ancak çok sıkılmışım. Etrâfı çeviren o güzel manzara, gitgide sararıp dökülen yapraklar, o devamlı sükûnet ve gâilesiz âsûde saatlere rağmen bir ayı tamamlayamadan, üçüncü hafta sonunda oradan ayrıldım.

O'nu çok özlemiştim. Huzûruna vardığımda kendimi suçlu hissediyordum. "Bir hafta daha kalmam lâzımdı ama, kalamadım." dedim. Beni azarlamadı, yine gülümsedi ve "Eh, ne yapalım..." dedi.

*

Ekim ayının sonlarıydı, yazlıktan dönüp Fâtih'deki evlerine gelmişlerdi. "Senin, Bâhir Bey'den ders almanı istiyorum. En güzel semâ eden o, hem de Efendim'in evlâdı. Önümüzdeki toplantıda sana hocalık etmesini kendisine söyleyeceğim. Yalnız, evi biraz dardır" dedi. "Eğer müsâit değilse bana târif etsin, ben kendi kendime çalışayım" dedim. "Hiç öyle şey olur mu, dedi. Her şeyin bir usûlü vardır. Bu herhangi bir oyun veya dans değildir. Vücûdun değil, rûhun raksıdır. Hem benim istediğim sâdece semâ öğrenmen değil,

onunla berâber âdab ve erkân öğrenmeni de istiyorum. Mâdem ki ehlinden ders alman mümkün, o halde tam olsun. İş şekilde değildir, içtedir.”

Bâhir Bey'i, Boğaziçi'nde yapılan Müptedî Mukâbelesinde görmüştüm.⁶

Orta boylu, biraz kilolu, son derece efendi, kibar bir adamdı. Ertesi hafta mûsikî ve sohbet toplantıları başlamış, Bâhir Bey de, kızı Gülser Hanımla birlikte gelmişti. Sâmiha Anne, beni de yanına alarak, Bâhir Beyi yazıhâneye dâvet etti. "Beyefendi sizden bir ricâmız var." dedi. "Aman efendim estağfirullah, emredersiniz", "Efendim, Özcan bizim oğlumuz. Eğer lûtfedip kabûl buyurursanız sizin de evlâdınız, talebeniz olsun; hem semâ öğrensün, hem de sizden feyz alsın." Bâhir Bey sevinçle "Başüstüne efendim memnuniyetle. Ben-deniz sema'a başlayalı yıllar geçti, o zamanlar, mâlûmunuz, der-gâh-ı şerifler açıktı. Bugüne kadar bu emâneti devredecek gençlerin zuhûrunu bekliyordum, çok şükür bugün nasip oldu. Bu hizmet hem evlâdımıza, hem de bana Allah'ın bir lûtfudur" dedi. Sâmiha Anne "Özcan'cığım, Dedenin elini öp" deyince eline uzandım, "Önce Hanımefendinin elini öp" dedi. Döndüm Sâmiha Anne'nin elini öptüm, sonra onunkini tuttum, öptürmedi; daha doğrusu o da benimkini öperek musâfaha etti. "Evlâdcığım, yarın değil öbür Pazar, sabah saat on birde gel, bismillah diyelim" diyerek evini târif edip adresini verdi; küçük defterimi çıkarıp kaydettim.

Sâmiha Anne "Buyurun efendim" deyip kapıyı açtı. Bâhir Bey "Estağfirullah efendim siz buyrun" dedi. Sâmiha Anne önden, Bâhir Bey ve ben arkasından, odadan çıkıp salona geçtik.

*

O Pazar, sabah vakti abdest alarak Cihangir Câmii'nin yakınında, Özoğul sokağındaki evimden çıkıp yüz yirmi üç basamaklı yokuştan Fındıklıya indim. Üç kuruşluk bir talebe bileti alarak tramvayla Fâtih'e gittim. Akdeniz Caddesi'nden aşağı inerken bir simit alıp yol boyunca yiyerek yürüdüm. "Aç karnına olmaz, sulu şeyler

de yeme, mîden bulanır” demişti. Evi, caddenin sonunda, sol kolda bulunan Kamer Düğün Salonu’nun üstündeki dâire idi.

Zile bastım, kapıyı Bâhir Bey kendisi açtı. Arkasında, dört-beş yaşında, cin gibi bir oğlan vardı. “Hoş geldin” dedikten sonra “torunum Danyal” diyerek beni girişin sağındaki salona aldı. Salon camekânla bölünmüş iki odadan ibâretti. Dip taraftaki pencerenin önünde yaşlıca bir hanım oturuyordu. Eşi olduğunu anladım, son derece mahmûldü. Herhalde bu yüzden sokağa çıkamıyor ve Bâhir Bey, Ayverdi’lerdeki toplantılara yalnızca kızı Gülser Hanımla geliyordu. “Şâhuzer, bak bu yeni oğlumuz Özcan” dedi. Gidip elini öptüm, güler yüzle hatırımı sordu.

Dedem, duvara dayalı meşk tahtasını işaret ederek; “Şöyle koyalım” dedi. İki tarafından tutup yere koyduk. “Bunu tanıdık bir marangoza yeni yaptırdım, ceviz ağacından, 80x120 cm ebâdında” dedi. Kenarına yakın bir noktada pirinçten yapılmış parmak kalınlığında kısa bir çivi vardı. Ceketimi, kazağımı ve çoraplarımı çıkar mamamı söyledi. Dışarı çıktı ve avucunda biraz tuz getirip tahtanın önünde, kibleye karşı diz çökerken bana da işaret etti; yanına diz üstü oturdum. Tuzu sağ eliyle çivinin üstüne ve etrafına döktü, sonra eğilip niyaz ederek tahtayı öptü; ben de çiviye öperek alnımı tahtaya koyup doğruldum.

Başımı kaldırıncâ salon kapısının üstünde, camlı bir çerçeve içinde Ken’an Rifâi Hz.’nin fotoğrafını gördüm. Sanki bana bakıyordu. O andan itibaren her derste kendimi O’nun huzûrunda hissettim. Dedem ellerini kaldırıp dua etti, ben de âmin dedim. Ardından fâtiha çekti, sessizce okuduk.

Önce kendisi tahtaya çıkarak sol ayağının başparmağını çiviye taktı, “İşte böyle yapacaksın evlâdcığım, ayaklarının arası bir ayak mesâfesi olacak” diyerek kollarını göğsünde çapraz bağlayıp omuzlarını tutarak bir çark attı, durdu; bir çark daha attı, durdu; üçüncü çarktan sonra “Hadi bakalım geç” dedi. Parmağımı çiviye takarak târif ettiği şekilde durunca ilâve etti: Bu çivi zâhirde seni kendine *esir edecek. Ama semânın gerçek mânâsını öğrendiğin ve rûhunla*

semâ ettiğin zaman hakîkî hürriyete kavuşacaksın”

Böylece semâ dersine başlamış oldum.

Emekli deniz albayı olan Bâhir Bey altmış yaşın üzerindediydi. Oturduğu apartman dâiresinde kiracıydı. Eşi, kızı, oğlu, gelini ve torunu (sonraki yıllarda müzisyen Atilla Şereftuğ) ile berâber oturuyorlardı. Kendisi bir şirkette, oğlu ve kızı da başka müesseselerde çalışıyorlardı.

*

Üç hafta sonra dokuz çark atmaya başlamıştım. Dördüncü ders-ten bir gün önceki sohbet toplantısında, henüz sohbet başlamadan Dedem beni çağırdı, Sâmiha Anne'nin yanına gelerek “Efendim, birkaç dakikanızı rica edebilir miyim?” deyip küçük odanın kapısını işaret etti, “Şöyle buyurmaz mısınız lûtfen.” Sâmiha Anne “hay hay efendim” deyince hep berâber odaya girdik; Dedem odanın her iki kapısını da kapatıp “Efendim, Özcan evlâdımızın meşki çok iyi gidiyor. Müsaade ederseniz teberrüken huzûrunuzda üç çark atsın” dedi. Ben şaşırđım, böyle bir şey beklemiyordum, sıkıldım. Ama Sâmiha Anne “Çok memnun olurum” deyince kollarımı bağlayıp ayağımı mühürledim ve eğilip niyâz ettim. Sonra kollarımı açmadan üç çark attım ve tekrar niyâz ettim. Sâmiha Anne “Maşaallah çok güzel; eh hocası siz olunca elbette talebe de mükemmel olur. Eksik olmayın beyefendi, Allah tamâmına erdirsin” dedi. Dedem işaret edince her ikisinin de ellerine uzanıp öptüm.

Şeb-i Arus yaklaşmıştı; Sâmiha Anne, Dedem ve Halil Can Bey'in dâhil olduğu mutrip ve semâzenler topluluğu Konya'ya gittiler. Ben de gitmek, Molla Hünkâr'ı ziyâret etmek istiyordum, ama nedense söylemeye utandım. Lâkin duramadım; Şeb-i Arus'dan bir gün önce, otobüse atlayıp Konya'ya yollandım.

*

1956 yılı 17 Aralık günü Konya'daydım. Hava soğuktu. Otobüse akşam binmiş, sabah inmiştim. Şerâfettin Câmii'ne yakın ucuz bir otelde yer buldum. Kâfileyle berâber Sâmiha Anne de, aynı câmie bakan ve meydanın kenarında bulunan Başak Palas'a yerleşmişler-

di. Onlarla gelebilmem mümkün olduğu halde nedense sıkılmış, söyleyememiştim. Ama içim içime sığmamış ve sonunda kendimi Konya’da bulmuştum. Bu şehre ilk gelişimdi. Başak Palas ismi birkaç gün önceki konuşmalardan kulağımda kalmıştı, doğruca oraya gittim.

Otel, İstanbul’dan gelenlerle doluydu; Mutrib hey’eti, semâzenler, eşleri ve yakınları. Sâmiha Anneyi küçük salonda gördüm, beni gülyüzle karşıladı. “Hoş geldin” dedi, nerde kaldığımı sordu. Onu görünce öyle sevindim ki... ama habersiz çıkıp gelmekten dolayı mahcuptum. Onun tebessümüyle rahatladım.

O gün öğleden sonra Neyzenbaşı ve bizim mûsiki hocamız olan Halil Can Bey “Biz Bâhir beyle ziyârete gideceğiz, hadi Özcan’ım istersen sen de gel” dedi. Bizlere hep böyle yakınlık gösterir, şefkatle muamele ederdi. Semâ Dedem de “Evlâdcığım, Hz. Pîr’i ziyâret edelim, abdestin var mı?” dedi. “Var efendim” dedim. Otelden çıktık, hava soğuktu; sola dönüp köşeye kadar yürüyünce Dedem durdu ve “Üstâdım, şuradan çarşıya girsek, şu çocuğa bir sikke alsak nasıl olur?” Halil Can “Aman efendim, pek münâsip olur, hatta Mehmed Dedeyi de ziyâret eder, sikkeyi tekbirletiriz” deyince caddeyi geçip karşı sokağa daldık. Çarşı içinde biraz yürüdükten sonra küçük bir dükkâna girdik. Çeşitli hediyelik eşyâ arasında sikkeler de vardı. Her ikisi de sikkeleri şöyle bir yokladılar, birkaçını başıma geçirip muayene ettiler ve nihâyet uygun gelenin fiyatını sordular. Bâhir Bey elini cebine atarken Halil Bey “Mîrim, büyük hediyeği siz verdiniz, semâ öğrettiniz, müsaade ederseniz fâkirin de bir niyâzı olsun” dedi.

Dedem, “Hay hay üstâdım, Allah kabul etsin” diye cevap verdi. Bir an “ben vereyim” demek aklımdan geçti ama, çok ayıp olacağı düşüncesiyle sustum. Sikke, kağıda sarılırken teşekkür ettim. Ara sokaklardan caddeye doğru yürüdük. Bir elim paltomun cebinde, öbür elimde sikke, Türbe-i Şerîf’e doğru yöneldik. Soğuk bir rüzgâr yüzümüze çarpıyordu. Onlar hiç acele etmeden, ağır ağır yürürken tatlı bir sohbeta dalmışlardı. Nihâyet bir meydana geldik; sağda

heybetli bir câmi, Selimiye vardı ve karşıda kubbelerin ve bir minârenin yanında fîrûze renkli Kubbe-i Hadra yükseliyordu.

Halil Can Bey anlatıyordu: “Yavuz Sultan Selim Han İran seferine giderken ordusuyla Konya’da konaklamış. Her gün Mevlânâ Hazretlerini ziyâret edermiş. Fakat edeben Türbe-i Şerîf’e girmez, yan taraftaki niyâz penceresinin önünde durur, oraya yüz sürer, orada dua eder, göz yaşı dökermiş” Bâhir bey “Ah efendim, ah o ne büyük insanmış, ne büyük sultanmış...”

Kapıdan avluya girdik, kadın-erkek pek çok ziyâretçi vardı. Türbe-i Şerîf’in kapısı büyük bir sevgi ve şefkâtle “Gel, gel, ne olursan ol, yine gel” diyerek kollarını açmıştı. O tarafa yürürken uzun boylu bir genç adam peydâ oldu, “Hoş geldiniz” diyerek hepimizle musâfâha etti, hatırımızı sordu. Hocamla Dedem de mukâbele edip ayak üstü birkaç kelâmdan sonra vedâ ettik. Hocam “Bu beyefendi Mehmed Önder, buranın müdürüdür. Ehl-i dil, kibar bir adamdır” dedi.

Ayakkabılarımızı çıkarıp eşiği atlادık; lâhûtî bir ney sesi bizi karşıladı, sardı ve sanki bir nûr gibi içime aktı. Orada durduk; Hocam ve Dedem, kemâl-i tâzim ile kollarını kavuşturup ayaklarını mühürleyerek niyâz ettiler, ben de onlara uydum.

Ağır ağır yürüdük. Bir başka âleme dalmıştım, asırların uğultusuyla berâber yalnız Mevlânâ değil, yalnız burada yatanlar değil, bütün bir evliyâlar ordusu ve bizzat Peygamberler Peygamberi burada, semâya açılan bu kubbelerin altında bir aradaydılar. Öylesine yakındı ki sanki elimi uzatsam dokunacaktım. Ben de diz çöküp gümüş eşiği öptüm, fâtiha okudum ve durdum. Hz. Mevlânâ, Hz. Ken’an ve Sâmiha Anne öylesine iç içe, öylesine birbirinde erimişlerdi ki tek bir varlık hâlinde rûhumu sarmışlardı. Bir müddet, târifsiz bir huşû içinde öylece kaldık. Sonra, sağa sola hiç bakmadan geri geri yürüyerek, yürüyerek değil, havada süzülerek, kapıya geldik; tekrar niyâz ettik, pabuçlarımızı giyip avluya çıktık.

Bulutların ardındaki güneşin yumuşak ışığı, şadırvandaki fıskiye'nin şırıltısı, kuşlar ve avludaki ziyâretçilerin konuşmalarıyla o uhrevî âlemden inip tekrar yeryüzüne dönmüş gibi oldum. Şadırvan-

nın yanında bir lâhza durup etrâfa bakınırken Hocam anlatıyordu: "Türbedar Mehmed Dede bugün hayatta olan son dedelerden biridir. Kendisi dergâhlar kapatılmadan önce Hz. Mevlânâ'nın türbedârı imiş. Burada, eski hücrelerinde ikâmet etmesine müsâade edilmiş. Artık benzeri olmayan, maalesef nesli tükenmiş mübârek kişilerden biri. Haydi gidip elini öpelim, duâsını alalım, sikkeni tekbirletelim."

Avlunun iki yanında uzanan hücrelere doğru yürürken, sikkem koltuğumda, onları tâkip ettim. Camedânla kapatılmış koridorda biraz ilerledikten sonra kapısı açık bir odanın önünde durduk. İçerde, ayakta birkaç kişi vardı; Hocam kapıyı hafifçe vurarak "Destûr erenler!" dedi. Zayıf ve yorgun bir ses "Buyursunlar efendim, buyursunlar" deyince girdik. Biz girerken içerdekiler çıkıyordu. Karşıdaki alçak sedirde yaşlı, beyaz sakallı, mütebessim, nur yüzlü bir ihtiyar dizlerinin üzerinde oturuyordu. Bizler elini öperken "Hoş geldiniz" deyip, hatırımızı sordu, yer gösterdi; diğer sedire iliştik. Birbirlerini tanyorlardı; Hocam ve Dedem büyük bir hürmetle konuşuyor, o da alçak sesle, hadisler ve farsça beyitler söylüyor, bizi, uzun zamandır görmediği çocuklarına kavuşmuş bir baba gibi sevgi ve şefkât dolu gözleriyle okşuyordu. Bir ara eliyle beni işâret ederek "Bu gonca hangi bağın gülüdür?" diye sordu. Dedem "Efendim bu evlâdınız Sâmiha Hanımefendinin yetiştirmesidir, Ken'an Rifâî Hz.'ne mensuptur. Fakîrin de semâ talebesidir, henüz dersi tamamlanmadı. Lûtfedip sikkesini tekbirlemenizi niyâz ediyoruz. Duânız bereketiyle hem iyi bir semâzen, hem de gerçek bir derviş olur inşaallah" dedi. Mehmed Dede "Hay hay Sultânım" diyerek bana döndü "Şöyle gel evlâdım" dedi. Ayağa kalktım, Dedemin işâretiyle Hazretin önüne diz çöküp oturdum.

Mehmed Dedenin duâsını hatırlayamıyorum. Çok heyecanlıydım, Mevlânâ'nın yaşadığı yerde, onun yanında, onun devrinde yaşıyor gibiydim. Dua bitince sikkeyi eline aldı, tekbîri okumaya başladı. Hocam ve Dedem de iştirak edince sanki bütün semâ bu muhteşem nağmeyle doldu. Sonra sikkenin kenarını öperek başıma giydirdi ve "Fâtihâ!" dedi, okuduk. Dedem omzuma dokundu, "Elini öp"

diye fısıldadı. Dizlerimin üzerinde dikilerek Mehmet Dede'nin elini öptüm; "Allah mübârek etsin evlâdım" dedi. Dedeme dönünce Halil Bey'i işâret etti, onun ve Dedemin ellerini öptüm.

Avludan çıkıp Selimiye Câmii'ni geçtik, yanındaki taş binânın önüne gelince Halil Can Bey durdu; biz de durduk. "Efendim, dedi, bu Yusuf Ağa Kütüphânesinde çok değerli bir eser vardır; merhum *Ahmed Avni Beyin Mesnevî Şerhi*. *Mesnevî*'nin tamâmını şerh etmiş. Amma ne yazık ki yıllardır basılamadı, tek nüsha olarak burada muhafaza ediliyor.⁷ Hazret, mûsikîde de üstat idi; yüz on dokuz makâmı hâvi bir kâr-ı nâtık'ı vardır, eşsiz bir eserdir. Güftesini de kendi yazmış, tam yüz on dokuz beyit. Otuz yılı aşkın bir zaman geçti, ne çalan var ne söyleyen."⁸

Az sonra Başak Palas'a dönüyorduk. Onlar yine ağır ağır yürüyorlar, tatlı tatlı konuşuyorlardı. İçim içime sığmıyor, koşmak istiyordum. Bu şehrin havası yedi asırlık o hârikulâde hikâye ile dopdoluydu. Mevlânâ ve Şems-i Tebrîzî, o, gönülleri tutuşturan, yürek paralayıcı kanlı hikâye... Sevgi, hasret, çile ve ızdırapdan doğan o büyük eser, *Mesnevî*... Ve şiir, ve semâ, ve mûsikî... Asırlardan süzülüp gelen bütün o güzellikler, o zengin kültür, o irfan ve ilâhî aşk nice geçmiş zamanlardan sonra şimdi tek bir merkezde toplanmış, tek bir şahısta tecessüm etmişti. Ve ben şimdi ona, o eşsiz ve benzersiz insana, Sâmiha Anne'ye gidiyordum.

*

O gece Şeb-i Arus'du. Başak Palas'ın önüne bir otobüs gelmişti. Mutrıp, semâzenler, yakınları ve Sâmiha Anne hep berâber otobüse bindik. Şehir içinde bir hayli yol aldıktan sonra büyükçe bir binânın önünde durduk. Herkes indi, arka kapıdan içeriye girdik. Mutrıp ve semâzenler sahne arkasına, biz seyirciler salona doğru yürüdük. Burası "Kitaplık" denen bir binâ idi. Herhalde eskiden şehir kütüp-

---

⁷ Mesnevî Şerhi 2004 yılından itibaren Gelenek Yayınları ve daha sonra da Kitabevi tarafından yayımlanmaktadır.

⁸ Bu muazzam eser 2006 yılı baharında Dr.Gönül Paçacı tarafından icrâ edildi ve ben de dinlemek fırsatını buldum.

hânesi veya halkevi idi. Küçük bir salonda ve sahnesi vardı. Salon şehir halkı ve bir miktar turistle doluydu; ön sırada vâli, belediye başkanı ve birkaç bakan ve milletvekilleri oturuyorlardı. Bize on beş kadar koltuk ayrılmıştı, oraya oturduk. Fevzi Halıcı'nın açış konuşmasından sonra vâli ve belediye başkanı söz alıp Hz. Mevlânâ'dan, onun büyük bir hümanist olduğundan bahsettiler. Ne hikmetse "Büyük bir müslüman" demeye cesâret edemiyorlardı. Sonunda perde açıldı ve semâ gösterisi başladı.

Önce mutrip heyeti ve semâzenler sahneye çıkıp yerlerini aldı. Sonra, başında destarlı sikkesi, sırtında hırkasıyla yâni şeyh kıyâfetiyle; yaşlı, sakallı bir zat, ağır ağır yürüyerek sahnenin önündeki mikrofonun başına gelip durdu. Onu tanıdım; altı ay önce Boğaziçi'nde yapılan müptedî mukâbelesinde postta oturan, Bahariye Mevlevîhânesi son şeyhi Mithat Bahârî Beyefendi idi. Bir an durup bekledi; seyirciler biraz şaşırılmıştı, çıt yoktu. Sonra başını kaldırıp salona baktı ve bir şiir okumaya başladı; ağır ağır, kelimelerin tam hakkını vererek, kâfiyelerin üstüne basa basa okudu. Ne yazık ki bu şiiri bir yere kaydetmedim. O zamanlar bunları yapan birileri elbette vardır diye düşünüyordum. Dört mısralık kıt'alardan müteşekkil bu manzûme Hz. Ali'ye bir methiye idi ve:

Alevîyim, Alevîyim Alevî

mısrâı her kıt'anın sonunda tekrar ediyordu.

Seyircilerin ne kadarı anladı, bilmiyorum. Çünkü "Alevîyim" demenin "Hz. Ali'yi seviyorum" demek olduğunu kaç kişi bilirdi ki? Herhalde orada bulunanların birçoğu bunu Alevîlik diye anlamış olmalı ki seyircilerden bâzıları "Bu adam gâliba Alevî" demişler. Ben Şeyh Gâlib'in Hz. Ali şânında söylediği o muhteşem mısraları hatırladım:

*Sanman bizi kim beste-dil-i nefsi-gavvîyiz
Hâk-î kadem-î Âl-i Abâ Mustafavîyiz
Ne havf-ı emîran biliriz ne bedevîyiz
Râzî-şüde-î hükm-i kazâ Murtazavîyiz
İkrârımızâ ser veririz ahde kavvîyiz
Biz şâh-ı velâyet kuluyuz hem Alevîyiz**

diyordu. Tarikatların bir kısmı Hz. Ali'ye, diğerleri Hz. Ebûbekir'e bağlıdır. Ayrıca Hz. Ali, Ehl-i Bey'ten olup İslâm'ın önde gelen ulularındandır, hakkında yüzlerce methiye yazılmıştır. Ken'an Rifâî Hz. de:

*Âteş-î aşkıyla yandım nûr-ı îmânım Alî
Kevser-î lûtfundur ancak derde dermânım Alî
Aç nikâbın merhamet kıl canda cânânım Alî
Her dü âlemde penâhum mâh-ı tâbânım Alî*

deyip hüzzam makâmında bestelememiş miydi? Hz. Ali şânında söylenmiş ilâhiler, ard arda zihnime doluyor, nağmeleri kulaklarımda çınıyordu.

*

O akşam, hatırımda kaldığına göre, iki selâmlık bir gösteri yapıldı. Mutrip ve semâzenlerin çoğu İstanbul'dan gelmiş, Sivas'lı Mehmed Dede ve iki oğlu da semâzen olarak katılmıştı. Bir çoğunu Boğaziçi'ndeki müptedî mukâbelesinden tanıyordum; Sâdettin Heper kudümzenbaşı, Halil Can Bey neyzenbaşı, Kâni Karaca naathan ve hâfız, küçük Bâki ile babası Rüsûhî Baykara, Ahmet Bican, Selman Tüzün ve Dedem Bâhir Bey semâzen, Gavsî Baykara semâzenbaşı, Niyâzî Sayın ve Ulvî Erguner neyzen, Câhit Gözkan ve Hulûsî Gökmenli âyinhan olarak iştirak etmişlerdi.

Küçük bir sahnede yapılan bu kısa âyin, kelimenin tam mânâ-

---

* Bizi, azgın nefse gönül bağlamış sanmayın / Peygamber âilesinin ayağının toprağı, Mustafâ'nın âşığıyız / Ne hükümdarlardan korkarız, ne çöl bedevîsiyiz / Kaderin hükmüne râziyiz, Murtazâ'ya bendeyiz / Ezel ikrârımızı tutmak için başımızı veririz, ahdimize sâdığız / Biz Ali'nin kuluyuz, Ali'ye bağlıyız.

sıyla bir gösteriydi. Boğaziçi'ndeki mukâbele ise gerçekten hârikulâde güzel, muhteşem bir âyin-i şerifdi.

Ertesi gün otobüsle Ankara'ya gidileceği haber verildi. Türk Ocağı'nda semâ yapılması bakanlık tarafından istenmiş. Sâmîha Anne, bu vesileyle Ankara'daki dostlarıyla görüşmek için kâfileye katıldı. Ben de Hoca'yı,⁹ Işık'ı¹⁰ ve diğer arkadaşlarımı görmek istiyordum. Hareket saatinde otobüsteydim. Az sonra uçsuz bucaksız bir bozkırda Ankara'ya doğru gidiyorduk.

*

O akşam Cemil Bey'in Bahçelievler'deki apartman dâiresinde toplandı; kendisini ve eşini ilk defa o akşam tanıdım; Ken'an Rifâ'nin torunu olan Cemil Bey orta boylu, kibar, fevkalâde güzel konuşan bir genç adamdı. Hülya dolu bakışlarından, hiç de bu dünyânın insanı olmadığı anlaşılıyordu. Eşi Vecihe Hanım ince yapılı, çok zarif, tatlı dilli, hoş bir kadındı, Nezihe Araz'ın kardeşiydi. Küçük bir kızları vardı. Sâmîha Anne onların misâfiri olmuştu. Hocam Nâzik Hanım ve Işık da oradaydı. Türk Ocağı'ndaki âyinden çıkan mutrıptan bir grup da gelince, pek de geniş olmayan salon tamamen doldu. Sohbet edildi, neyler çalınıp besteler okundu. Bir torba içinde taşıdığım sikkemi, girişteki portmantonun üst rafına koymuştum. Geç vakit kalabalık dağılınca ben de Hoca'nın evine gitmek üzere çıkarken, "sikke burada dursun, yarın gelir alırım" düşüncesiyle orada bıraktım.

Ertesi gün, öğleden önce Cemil beyin evine Sâmîha Anne'yi görmeye gittim. Kendilerini beklemek üzere salona girmeden, unutmayayım diye sikke torbasını raftan aldım, kucağıma koyarak oturdum. Az sonra geldi, torba elimde, ayağa kalktım. Bir an ayakta durup baktı ve "Ah Özcan, dedi, beni büyük bir azaptan kurtardın; sikkeni burada unuttun zannederek seni cezâlandırmaya karar vermiştim. Bana dünyâda hiçbir şey, bir kimseyi cezâlandırmak kadar

---

⁹ Manisa Lisesi'nde iki yıl talebesi olduğum, üzerimde ödenemeyecek kadar çok hakkı olan edebiyât öğretmeni Nazik Erik Hanımefendi.

¹⁰ Manisa'da mahalle ve okul arkadaşım, kıymetli dostum merhum Işık Savaş.

azap veremez”

Acaba bana nasıl bir cezâ verecekti? Unutkanlığıma bir çâre olarak belki bir tenbihte bulunacaktı. O kadar müşfik, o kadar merhametliydi ki... Hiç kimseyi cezâlandıramazdı. Benim için en büyük cezâ, bilerek veya bilmeyerek onu üzmüş olmağı.

Ankara’daki dostların kendilerini ne zaman, nerede görebileceklerini sordum. Hoca’nın evinde olmasını uygun buldu.

Ertesi gün öğleden sonra Hocanın küçük salonunda hayli kalabalık vardı. Çoğunluğu gençler teşkil ediyordu ve kitaplarını okumuş olmakla berâber O’nu ilk defa görüyorlardı. Bu kısa sohbet esnâsında onlar da niceleri gibi O’na hayran oldular ve gönüllerini dolduran sevgi yıllar yılı devam etti, arttı, eksilmedi. O gün orada tanıdığım kimselerle ben de dost oldum.

Dostluğumuz ömür boyu sürdü, sürüyor.

*

İki gün sonra motorlu trenle İstanbul yolundaydık. Ahmet Ağabey¹¹ ve eşi Sabahat Hanım da bizimle berâberdi, yan tarafta oturuyorlardı. Sâmiha Anne arada bir konuşuyor, sonra susuyor ve hızla geriye doğru uçup giden dağlara ovalara bakıyordu. Tekrar söze başladı; birçok kimseyi, genç yaşlı demeden uyandıran, Allah ve vatan sevgisini telkin eden, iyi ve kültürlü kimseler olmaları için bütün zamânını harcıyıp seferber eden, benim de çok yakından tanıdığım, kendisine mânen çok borçlu olduğum bir hanım öğretmenden bahsetti. Onun hakkında bâzı şeyler sordu, anlattım. Sonra dedi ki: “Benim indimde o bir evliyâdır. Evliyâ demek kuş gibi gökte uçan, su üstünde yürüyen, keşf ü kerâmet sâhibi insan demek değildir. Evliyâ, bütün yaratılmışları sevgi ve şefkatle kucaklayıp hiçbir karşılık beklemeden Hak için halka hizmet eden insandır.”

Bir an vagonun penceresinden dışarıya baktı ve ilâve etti: “Milletler böyle insanlarla mayalanır ve büyük millet olurlar”

Vakit öğleyi geçmişti, “müsaade edersen namazımı kılayım” dedi, çantasından eşarbını çıkarıp başını örttü ve namazını kıldı.

*

Aylar geçti, semâ meşkim devam ediyor, arada bayram, sömestr tatili v.s. gibi zarûrî kesintiler oluyordu. Çoktan çividen çıkmış, hatta tahtayı da duvara dayayarak odanın ortasında çark atmaya başlamıştım. Dedem bana çok îtinâ ediyor, özeniyordu. Kol açmayı, semâ esnâsında yürümeyi, çekiç çarkını, niyâz etmeyi tekrar tekrar târif ve tâlim ediyor, kusursuz olmamı istiyordu. Bâzen, ders sonunda Mevlevî Evrâd-ı Şerîfini eline alıp hafif sesle okuyor, ben de karşısına oturup dinliyordum. Bana “her sabah semâ et, hiç değilse on sekiz çark at” demişti, öyle yapıyordum.

Bir gün bir masa saati getirip kenardaki seh-pânın üstüne koydu “Beş dakika, kollarını açarak semâ edip iki dakika dinleneceksin” dedi. Öyle yapmaya başladım; süre dolunca “yeter” diyordu. İki dakika ayakta bekliyordum, sonra “hadi” deyince yine başlıyordum. Bu böylece beş altı defa tekrar ediyordu. Sonraki haftalarda bu süre on dakikaya; daha sonra on beş, bilâhare yirmi dakikalık iki bölüme, sonunda yirmi beş dakikaya çıktı. Devamlı yanımda duruyor, kollarım düşer veya başım öne gelirse beni îkâz ediyor, sık sık “âferin, çok iyi, çok güzel” diyerek teşvik ediyordu. Ara verince selâmları, hatt-ı üstüvâyı, şeyh önünden geçerken nasıl mukâbele edileceğini ayağa kalkarak gösteriyor, segâh peşrevini “nârâ nârâ nây” diye tegannî ederek Sultan Veled devrinde peşreve uygun âhenkle yürümeyi öğretiyordu. “Kudüm’ün vuruşuna, usûle uygun yürümek lâzım” diyerek hem söylüyor hem yürüyordu. Bâzen ben semâ ederken “Şâhâ zîkem...” diye Beyâti Âyînini okuyarak bestenin ritmine uygun çark atmamı istiyor, normal çarka uymayan usûllerde çekiç çarkını târif ediyordu. “Şeyh Efendinin önünden geçip semâyâ başlayınca hızla ilerleyip arkadan gelenlere yer açmalısın; yürüyerek semâ etmenin adı semâ-i râhdır” diyordu.

Nihâyet yaz geldi. On sekiz dersi çoktan tamamlayıp geçmiştik. Yaz boyunca ara verdik.

*

1957 yazı sonunda tennûrem dikilmiş, Ayşe Hanımefendi'nin¹² "niyâzım olsun" diyerek diktirdiği birkaç hırkadan biri de bana verilmişti. Dedem, Kapalıçarşı'daki bir dükkânı târif ederek orada keçi derisinden mest bulabileceğimi söylemişti. Gittim ve tam ayağıma göre, yumuşak deriden bir çift mest aldım.

Tennûrem rengi sarıydı, biraz turuncuya bakıyordu. Sâmiha Anne "Dergâhu Şerîfde zikir esnâsında Ahmed Ağabey semâ ederdi. O zamanlar senin gibi gençti; ince yapılı, uzun boylu. Kendileri ona sarı bir tennûre yaptırmışlar, seninki de öyle olsun. Herhalde Muazzez hanım dikebilir. İnşallah müptedî mukâbeleni de yapalım, her şey usûlüne uygun ve tamam olsun" demişti. Azize Hanım da "Ab-lacığım, müsaade ederseniz kumaşını ben alayım, benim hediyem olsun" deyince "Neden olmasın, Özcan senin de oğlun sayılır" diye cevap vermişti.

Vâlîde Sultan'ın¹³ yanında büyümüş olan ve Konakta¹⁴ ikâmet eden Muazzez¹⁵ Hanım fevkalâde kibar, zarif ve hoş halli bir insandı. Sâmiha Anne beni yanına alıp Konak'a götürdü. Kendisine ricâda bulununca sanki yüzü aydınlandı ve "Aman Sultânım benim için ne devlet, elbette dikerim" dedi. Ahmed Beyin tennûresini de alıp gelmiştik. Onu örnek olarak ve üzerimde prova yaparak birkaç gün içinde bitirdi.

Dedemle son birkaç dersimizi tennûre giyerek yapmıştık. Ben giyinirken bana yardım ediyor, kuşağımın altından eteğimin katlarını teker teker düzeltiyordu. Tennûre ile ilk semâyı yadırgamıştım; çünkü ben onu değil, o beni savuruyor, dengemi bozuyordu. Ama çabuk alıştım. Dedem beni seyrediyor, memnun, "çok iyi, çok iyi" diyerek seviniyordu.

*

Sâmiha Anne "Bu gibi şeylerde, hocalık yapan kimselere bir

---

¹² Ayşe Hanımefendi, Şâkir Paşa ile İsmet Hanımefendi'nin kızı.

¹³ Büyük mutasavvıf ve müceddid Kenan Rifâî'nin annesi Hatice Cenân Hanımefendi.

¹⁴ Kenan Rifâî'nin Fâtih'teki evi.

¹⁵ Muazzez Koçgündüz, fevkalâde ârif ve zarif bir eski derviş.

hediyeye almak âdetidir. Ben de Deden Bâhir Bey için bir takım elbise-lik kumaş aldım” diyerek elindeki paketi açtı ve koyu renkli, yünlü kumaşı gösterdi. İstinye’de, geçen yaz kaldıkları yalıdan biraz ileride, Süreyya Bey yalısındaydılar. 1957 yazı gâileler ve hatta hâilelerle geçiyordu. Ama , her hâlükârda, yâni şartlar ne olursa olsun, gerekeni yapmak ve her şeyin hakkını vermek onun prensiplerindendi.

Daha yaz gelmeden semâ dersim tamamlanmıştı. “Şu sıcaklar biraz geçsin, inşaallah mukâbeleni de yapalım” demişti. Şimdi yaz bitmek üzere idi ve nihâyet eylül gelmişti. O yaz Nezihe Araz Hanım Yeniköy’e yakın, sâhilden biraz içerde, iki katlı, eski, hayli büyük bir ahşap evin üst katını kiralamıştı. Mukâbelem burada yapılacaktı. Târihi kararlaştırıldı, dâvetli listesi hazırlandı; bir yıl önceki mukâbelede bulunan, başta Şeyh Mithat Bahârî Bey olmak üzere aynı mutrıban ve semâzenler dâvet edildi. Sordum “Nâzik Hanım’ı çağırabilir miyiz?” “Elbette, dedi, o senin hocan!” O benim Hocam idi ve bütün bu hârikulâde şeylerin kapısını açan onun eliydi.

Hoca ile berâber Annem de gelmişti; Gıyâben tanıdığı Sâmiha Anneyi görmüş olmanın sevinci içindeydi. Biz, odalardan birinde kıyâfetlerimizi giydik; bütün tennûreler beyazdı, yalnız benimki sarı-turuncuydu. Dedem, beni tekrar tekrar gözden geçirdi, kuşağımın altından eteğimin kırmalarını tek tek düzeltti. Çok heyecanlıydım, ama onun heyecânı benden daha fazlaydı. Nihâyet misâfirler, kimi ayakta, kimi oturmuş yerlerini aldı. Mutrıp, kendilerine ayrılan köşede durdu, semâzenler de gelip postun sol tarafına dizildi. Ben, âdet gereğince Dedemin arkasında idim. Az sonra Şeyh Efendi ağır ağır yürüyerek posta geçti ve niyaz ederek diz çöküp oturdu. Hepimiz aynı şekilde niyaz ederek oturduk.

Şeyh Efendi son derece akıcı, yumuşak ve insanın tâ içine işleyen sâkin bir sesle Hz. Mevlânâ’nın Farsça bir gazelini okumaya başladı; her beyitin başında aynı suali tekrar ediyordu:

Dânî semâ çi büved savt-ı belî şenîden

Sonra beyiti tercüme ve şerh ediyordu:

Semâ nedir bilir misin ? O yüce hitâbı işitmek, Allah’ın, “Ben sizin

Rabbiniz değil miyim?" diye sorduğu zaman ruhların "Evet, Rabbimizsin!" diyen sesini duymak; cümle varlıktan geçip Allah'a kavuşmaktır.

.....

Semâ nedir bilir misin? Dosttaki binbir çeşit tecellîyi görmek, lâhut âleminin perdelerinden Hak'ın sırlarını işitmektir."

Daha ilk mısırâdan îtibâren anladım ki her kelimenin muhâtabı benim; Hz. Mevlânâ yedi asır önce bu emsalsiz şiiri benim için söylemiş, şimdi Şeyh efendinin ağzından bana sesleniyor, bana semâyı anlatıyordu.

- Semâ nedir bilir misin? Nefsin ile harp etmek, kesilmiş ama ölmemiş bir kuş gibi toprak ve kan içinde çırpınıp durmaktır.

.....

- Semâ nedir bilir misin? Şems-i Tebrîzî gibi gönül gözlerini açmak ve mukaddes nurları görüp seyretmektir.

Bu son derece güzel gazelin her kelimesi, sanki bir damla ateş olup içime düşüyor, kalbimi yakıyordu. O günden yüreğimde kalan en derin iz, *toprak ve kan içinde çırpınan, o yarı kesilmiş kuş* oldu. O benden başkası değildi.

Mukâbele nasıl yapıldı, ben ne hâldeydim, neler duydum, neler hissettim? Bunu kelimelerle anlatmaya gücüm yetmez, benim için imkânsız bir şey.

*

Nihâyet âyin sona erdi; semâzenler ve mutrıban, semâzenbaşının ardından Şeyh Efendî'nin elini öptükten sonra birbirimizle muşâfaha ettik. Ardından, Dedem beni yanına alarak Sâmiha Anne'nin huzûruna götürdü, "öp evlâdım elini" dedi. Ama, daha ben uzanmadan o, yanında oturan Behice Vâlide'yi işâret edince onun elini öptüm, bana, içinde Kendileri'nin¹⁶ resmi olan küçük bir zarf verdi. Sâmiha Anne bu defa da Annemi gösterdi; Annem "hayır, olmaz" dediyse de ısrar etti. Sonra tekrar ona dönüp târifsiz bir heyecan, coşkun bir duygu seli altında ince, zarif elini öperken o da benim-

kini öptü. Sonra bütün misâfirlerle musâfaha edip arkadaşım Ke-
mâl'le de görüştüktan sonra soyunma odasında üstümüzü değiş-
tirdik.

Çaylar, pastalar ikram edilirken herkes hafif sesle konuşuyordu.
Ben, biraz şaşkın, biraz mest, hâlâ asırların ötesinde dolanıyordum.

Hicran

Mustafa Erkan

Katılır derdime dert, artar her an hicrânım
Başım önüme düşer, nedâmet kaplar, canım.
Görmez, duymaz, söylemez, hissetmez eyler, inan;
Her elem deler bağrım, nişahgâhım, nişanım.
Gezinirim gâyesiz, hâlâ nasıl başıboş...
Sona yaklaştı mühlet, hevâlarda zamânım.
Sağlam tutunduğum dal, elim zaaf içredir.
Yetiş ey hayat veren, filizlensin îmânım.
Zulmet, ezâ, hâr, cilve, ceza gibi yâr senden.
Çalsın kapımı Nasûh, ziyâlansın her yanım.
Cem olsun akıl, gönül; yönelsin kalbim sana.
Kılsın âbâd, doldursun, her boşluğu irfânım.
Yansın kesret, alevi; kaplasın varlığımı...
Fedâ olsun her şeyim, silinsin adım sanım.

Oktay Aslanapa Hoca ile hasbihâl

Zeynep Uluant

2005 yılının ocak ayında. İstanbul, sayılı kış günlerinden birini yaşıyor. Okullar tâtil, kar fırtınası hayâtî felce uğratmış ve şehrin istisnâsız her semti kalın bembeyaz bir örtünün altına gizlenmiş. İşte yollara kolayına herkesin çıkamadığı bu şartlarda hocam Ali Alparslan'ın vefat ettiğini ve cenâzesinin Fâtih Câmi-i'nden kaldırılacağını duyunca ânî bir kararla gözümü karartıp kendimi caddede bulduğum ilk taksiye atıyorum. İçimden geldiği gibi davranmaktan mesut, yanlış bir havada dışarıda bulunmaktan rahatsızım. Allah yardım ediyor ve bomboş yollardan çabucak Fâtih Câmi'ne varıyorum. Avluya çıkan merdivenin basamakları karlara gömülerek âdeta dik bir yokuşa benzemiş. Ayağımdaki kar çizmelerine rağmen kaymadan nasıl yürüyeceğim diye kara kara düşünürken tam karşıdan tanıdık bir sîmânın geldiğini görüyorum. Önce gözlerime inanamıyorum. Oktay Hoca'nın ağır adımlarla buz tutmuş kaldırımlar üzerinde yürüdüğünü görmek beni öyle şaşırtıyor ki hemen "aman hocam" diyerek koluna giriyorum. Vefat haberini aldığı dostunun cenâzesine gitmek üzere Aksaray'daki evinden çıkmış fakat taksi bulamadığı için yürümek zorunda kalmış. Teessürle "Daha gençti Ali" diyor. Oktay Hoca'nın doksanı mütecâviz olduğu düşünülürse seksen yaşında Hakk'a yürüyen Ali Alparslan'ın gençliği konusunda kendisine kolayca hak verilebilir. Buraya gelene kadar geçirdiğim tereddütleri düşününce, ömrü bir asra yaklaşan Hoca'ya bakıp gençliğimden utanıyorum.

İşte o karlı günün üzerinden aylar geçiyor ve ben nihâyet, asırlık çınarı andıran kıymetli hocamı konuşturma fırsatını yakalıyorum. Her zaman ki nezâket ve tevâzuuyla randevu talebimi kabul edip Vakfa geliyor. Kubbealtı, her vesileyle uğradığı bir adres olmasına rağmen kendisini yormuş olmaktan duyduğumuz rahatsızlıkla hemen rahat bir köşeye oturtuyor ve pek sevdiği kahvesini ikram ediyoruz. O ise kendisinden rica ettiğim eski fotoğ-

rafları saatlerce arayıp bulamamanın üzüntüsünü dile getirerek, yanından hiç eksik etmediği ağır çantasından, onlarca resmi çıkararak masanın üzerine yığıyor. Halbuki bulabildikleri bile bizim için o kadar fazla ki... Bu evrâk-ı metrûkeyi gözden geçirirken esef ve teessürle "Akranlarımızdan maalesef hiç kimse kalmadı" diyor, ne kadar haklı... Kütahya doğumlu olduğunu bildiğim hocanın doğum târihini sorduğumda gülerek Sultan Reşat zamânından kalma olduğunu söylüyor. Gerçekten de kendisi 1914 yılında dünyâya gelmiş, bir başka deyişle Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı sene... Tahsil hayâtını ve sanat târihini seçme konusunda âilesinin tesiri olup olmadığını soruyorum.

-Katiyen. O zamanlar böyle şeyler yoktu, bizim kaçınıcı sınıfta olduğumuzu bile âilemiz bilmezdi. İlkokulu bitirdikten sonra babam tuttu beni imam hatip okuluna verdi. Bir sene orada okudum. Sonra tâtilde evrâkımı alarak kendim ortaokula kaydımı yaptırdım. Babam da bir şey demedi artık. Böylece Kütahya Ortaokulu'nu bitirdikten sonra Bursa Lisesi'ne gittim. 1934 senesinde liseyi bitirdikten sonra İstanbul'a geldim. Orada yüksek öğretmen okulu vardı o zaman. Üniversite binâsının arkasındaydı, Süleymâniye'ye doğru... Müthiş iki blok hâlindeydi. Çok eski bir binâydı Atatürk'ün hâtıralarında da bahsedilir. 1946 senesinde Sıddık Sâmî bu sapasağlam blokları yıktı. Süleymâniye Câmii'ni kapatıyor gibi saçma bir gerekçeyle... Hiç kapattığı filan da yoktu üstelik. Bir resmi olsa da göstersem keşke...

- Sizin girdiğiniz yıllarda kaç bölüm vardı ?

- Dört bölüm vardı ben târihe girdim. Üçüncü disiplin felsefe mecbûriydi. İkinci disiplin coğrafyaydı. Mezûn olduğum sene bir Avrupa imtihânı açıldı bu imtihâna girdim ve kazandım. Böylece 1938 yılında Almanya'ya gittim. Evvela Marburg Üniversitesi'nde başladım. Tek kelime de Almanca bilmiyorum. Orada bir sene Almanca öğrendikten sonra savaş başladı ve geri çağırıldılar. Böylece Avrupa'da tahsil yapan bütün öğrenciler Münih üzerinden yurda döndük. Ben hemen yedek subay olarak askerliğe müracaat ettim. O zaman yedek subaylık Harbiye'deydi. Yedek subay okulunda askerliğime başladım. Sonra da kurâda Mardin'in Midyat kazâsını

çektim. Su yoktu. Taşlık bir yer, kayalara oyulan oyuklarda biriken sularla idâre edilirdi. Temiz su filan söz konusu değildi. Askerliğimin sonuna doğru bir yazı geldi. Tahsilinizi tamamlamak üzere bakanlığa müracaat ederek okuma yerinize gidiniz. Benim Avrupa'ya gitmemdeki sebep Türk-İslâm sanatı tahsili yapmaktı. O zaman Türk-İslâm sanatının en iyi okutulduğu yer Viyana idi. Oradaki enstitü dünyânın en büyük sanat târihi enstitüsü idi. Gene dünya çapında bir sanat târihçisi Ernst Diaz hocamızdı. Seneler sonra bir gün oraya gittiğimde gördüm ki hiç biri yerinde yok. Endüstri, teknoloji gelmiş, dünyânın en zengin slayt vs. koleksiyonlarının hiçbirisinin ne olduğu belli değil. Sâdece bizde değil orada da sanat târihi gözden düşmüş. Avrupa'da da Türk-İslâm sanatı ihmale uğradı . Çünkü yavaş yavaş teknik hâkim oluyor. Yalnız Amerika'da böyle değil.

- *Târih gibisiniz. Üniversitedeki hocalarınız da ayrı bir târih olmalı... Kimlerde okudunuz?*

- Şemsettin Günaltay, İsmâil Hakkı Uzunçarşılı ve doçent olarak Mükrimin Halil Yınanç. Akdes Nimet Kurat, Enver Ziya Karal.

- *Dersinden en çok zevk aldığınız hocanız kimdi?*

- Akdes Nimet Kurat ve Enver Ziya Karal.

- *Sanat târihi kürsüsü nasıl ve ne zaman kuruldu?*

- Ernst Diaz ile birlikte 1943'de kurduk.

- *Avrupa'dan birlikte dönüp mü kurdunuz kürsüyü?*

- Hayır, ben gelmiştim, onu da dâvet etmişler. İnanılmaz bir tesâdüf oldu. Biz Zeynep Hanım Konağı'nda fakülteyi okumuştuk. Üst katta Edebiyat, alt katta Fen Fakültesi vardı. Okul yandı. Onun üzerine fakülte Fındıklı'ya taşındı. Yedi sene... 1950'de Zeynep Hanım Konağı'nın yerine yapılan o salaş binâyâ maalesef mahkûm olduk. *Oktay Hoca, kasıt veya ihmal sonucu kaybettiğimiz târihî eserler konusunda o derece hassas ki hâli hâzırda kullanılan binânın çirkinliğini zikretmeden geçmiyor ve eski güzelim binâda geçirdiği yıllara dönüş yapıyor.* Bir de Bruno Taut vardı. Biz üniversiteye başladığımız zaman yeni üniversite reformu olmuştu. 1933 Eylülünde Dârülfünun lağv edildi. 1934'de de üniversiteye başladık. Üniversite'nin ilk mezunlarından

biriyiz. O zaman dünyânın en kuvvetli üniversitesiydi İstanbul Üniversitesi. Atatürk evvelâ seksen hoca getirmişti. En kalburüstü hocalar... Hitler rejiminden kaçanlar, kendi isteğiyle gelenler filan. Ondan sonra yüz yirmi profesör daha geldi. Dünya çapında iki yüz profesörle İstanbul Üniversitesi tedrisata başladı. Bütün bölümler, laboratuvarlar kurulmaya başladı ve inanılmaz bir şekilde üniversite faaliyete geçti. Öyle hocalar vardı ki her biri gittikleri yerlerde büyük işler başarmışlardır.

Bruno Taut da bunlardan biridir. Bizde Güzel Sanatlar'da profesördü. Bir çok binâlar yapmıştır. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi bunlardan biridir ki içi ayrı, dışı ayrı güzel üniversite fonksiyonunu hakkıyla yerine getiren bir binâdır. (*Hocanın içine işlemiş olacak ki gene şimdiki salaş binâdan söz ediyor.*) Böylece Profesör Diaz ile sistemli bir şekilde sanat târihinde Fındıklı'da başladık. Kendisi dünya çapında bir sanat târihçisi ve bütün dünya sanatını bilen bir insandı.

- *Hocam benim çocukluğumda daha hiç bir turistik tesisin olmadığı dönemde İznik'e yaptığım bir seyahat vardır ki hiç aklımdan çıkmaz. Oradaki küçük müzeyi gezmiş ve şehrin bir çok târihî eser barındırdığını ve yer altında ayrı bir şehir mevcut olduğunu öğrenmiştim. Hatta çocuk aklımla bu seyahat sonrasında arkeolog olmayı bile düşünmüştüm. Sizin de İznik dâhil birçok yerde kazı çalışmalarına katıldığınızı duydum. Şahsen benim çok ilgimi çeken bu çalışmalarınızdan biraz bahseder misiniz?*

- İlk kazımız Diyarbakır'dadır. 61 veya 62 yıllarında... Orada muhteşem bir Artuklu Sarayı'nın kazısını yaptık. *Araya resimler giriyor ve hoca çantasını karıştırmaya başlıyor. Onu yormamak için söze giriyorum. Herhalde bayağı meşakkatli olmalı bu kazı işleri.*

- Ne diyorsunuz, Kalehisar'da kazı yaptık, ne yiyecek, ne içecek, ne kalacak yer var.

- *Artuklu Sarayı'nı çıkarttınız mı Diyarbakır'da?*

- Evet, çıkarttık da sonra o sarayı yok ettiler.

Bu kadar emek harcanarak ortaya çıkarılan bir eser neden yok edilir? diye soracağım fakat belli ki hoca bu konuda çok üzgün ve kazının resimlerini göstermek üzere evrak dolu çantasını araştırıyor. Benim ise sormak

istediğim o kadar çok şey var ki...

- *Kazı masraflarını devlet mi veriyordu size?*

- Evet devlet veriyordu ama yetmediği için üstünü biz tamamlıyorduk.

- *Kaç kişi ve kimlerle çalışıyordunuz?*

- On dört kişi kadar oluyorduk, öğrenci ve asistanlarla birlikte.

- *Kaç kazı çalışmasına katıldınız?*

- İlk Diyarbakır sonra İznik sonra Kalehisar , Kayseri’de Keykubâdiye... Alaaddin Keykubat’ın bir sarayını çıkardık. Sonra Van’da da çalıştık.

Yok edilen Artuklu Sarayı

- *Sizin için en çok önem arzeden hangisiydi?*

- Diyarbakır... Maalesef temelden yok ettiler. Hâlbuki İçkale askeri bölgedeydi ve korunacak diye tahmin ediyorduk. Târihî yazlık sarayın bahçesinde muhteşem bir selsebil ve havuz vardı, mozaikli. Bunun üzerine bir binâ yaptırıyorlar, pencereci bir binâ... Tabîi Diyarbakır sıcaklığında bütün mozaikler patır patır patlıyor. Ondan sonra o binâyı yıkıyorlar ve komutanın tâyini çıkararak başka yere gidiyor. Yerine gelen albayın da terfi senesiymiş. Bunu görürlerse terfiine mânî olur diye hepsini temelden temizletip kaldırıyor ve hiç bir şey kalmıyor.

- *Yaptığınız kazılarda bu âkibete uğradığınız çok oldu mu?*

- Bu kadar değil. Meselâ İznik’de meydana çıkardığımız çini fırınlarından altı tânesi yok edildi. Elimizde sâdece resimleri ve maketleri kaldı. Kayseri Keykubâdiye’nin ne olduğunu bilmiyorum. Van Ulu Câmî nispeten ayakta... Ama bütün kazıların Türkçe ve yabancı dilde yayımları yapılmıştır.

- *Sizin halı sanatıyla ilgili çalışmalarınız da var sanırım hocam.*

- Evet, *Türk Halısının Bin Yılı* başlığıyla İnkılap Kitabevi’nden Türkçe ve İngilizce olarak basıldı. Bugüne kadarki halı dokumalarının dökümüdür.

- *En çok sevdiğiniz halı ?*

- Selçuklu halıları... Martin isminde bir İsveçli ilk defa keşfetmiştir. Daha önce araştırma yapanların hiç dikkatini çekmeyen altı tâne Selçuklu halısı bulmuştur, Konya'da... Daha sonra da Beyşehir'de buldu.

Hoca ile gıyâbî tanışıklığımın lise yıllarımda onun yazdığı Sanat Târîhi kitabı ile başladığımı söyleyerek sohbeti biraz daha hafif bir mecrâyâ çekmeye çalışıyorum. Bana öğretmenimin adını soruyor. Vildan Hanım dediğimde ise derhal hatırlayarak "O benim talebemdi" diyor ve tıpatıp târif ederek beni büsbütün şaşırtıyor.

- Türklerin Müslüman olduktan sonra sanat ve mîmâriye büyük bir soluk getirdiğini, hele Osmanlı Mîmârîsinin eriştiği mertebenin ve vücûda getirdiği eserlerin eşi benzeri olmadığını düşünüyorum. Bu konuda ne diyebilirsiniz?

- Corbusier, meşhur İsviçreli mîmar, gençlik yıllarında İstanbul'a gelerek araştırmalar yapıyor. Hâtıralarında şöyle diyor: 'Ben kübik mîmârînin ilk ilhâmını Mîmar Sinan'dan aldım, Süleymâniye Câmiî'nden. Biz ise maalesef en büyük mîmârımız Mîmar Sinan'ı ne lâyıkıyla tanıyabilmiş ne de lâyıkıyla tanıtabilmişizdir. Dünya çapında bir mîmar ve Mikel Anj ile aynı dönem... Mikel Anj hakkında binlerce kitap ve makâle yayımlanmış biz ise Mîmar Sinan'ı tanıtmadığımız gibi unutturuyoruz. Dünya çapında bir mîmar var, adını şimdi hatırlayamıyorum, buraya da gelmiş, diyor ki: Dünyâda iki şâheser mîmârî vardır birisi Floransa birisi Bursa... Şimdi biz Bursa'yı ne hâle getirdik. Ben lisedeyken Bursa bir cennetti. Bütün ova yeşildi, bir tek merinos fabrikası vardı o da sırtmazdı. Şimdi yeşil tamâmen yok oldu. Hâlbuki Floransa çiçek gibi duruyor. Olduğu gibi muhafaza etmekten de başka güzelleştiriyorlar. Mesela Roma, surlar içinde katıyen gökdelen yoktur. Ama biz herşeyi yok etmekte birebiriz.

Hoca'nın bu noktada, târihî eserlerin mâruz kaldığı tahribat konusunda duyduğu ızdırıp gerçekten çok büyük. O devirleri yaşamış ve bu tahribâtı bizzat görmüş bir insan olarak hissettiklerine hak vermemek kâbil değil. Bu üzücü ve konuşmakla tükenmeyecek mevzuyu geçerek adı üzerinde bayağı tartışılan ve son devirde ortaya çıkarılan bir minyatür sanatçısını,

Mehmet Siyahkalem'i soruyorum. Çünkü kendisi bu konunun üstâdı...

- İlk defa ben yayınladım bunu. Kendisinin Anadolu'dan gelmiş bir sanatkâr olduğunu ortaya atmıştım. Fakat sonra Zeki Velidi Togan Türkistan üzerinden İran'dan geldiğini açıkladı. İnanılmaz bir sanatkâr, Avrupa'da olmayan bir resim anlayışı.

- *Ekrem Hakkı Ayverdi ile tanışıklığınız nasıl başladı?*

- İznik'de Orhan Câmii'nin kazısını yapmıştım. İlk defa... Bu câmi terkedilmiş durumdaydı. Tam bu konuda çalışıyordum Ekrem Bey'in cumartesi toplantılarına dâvet edildim. Orada bana dönerek, "Orhan Câmii'nin kazısını yapmıştır ve teşhisleri doğrudur" dedi. Çünkü kitâbesinin ay kısmı yazan tarafı düşmüş ben tahmini olarak bulmuştum ve Ekrem Bey hak vermişti. Dostluğumuz böyle başladı. Balkanlardaki çalışmalarına başlayınca benim de "Kırım ve Kuzey Azerbaycan"daki eserler üzerinde çalışmamı istedi. Kırım ve Kuzey Azerbaycan hakkındaki yayınlarım onun üzerine çıkmıştır.

- *Emekli olmanıza rağmen çalışıyorsunuz.*

- Mîmar Sinan'da yüksek lisans ve doktora dersleri, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Târihi Enstitüsü'nde Türk kültürü dersleri veriyorum.

- *İbnül Emin Mahmut Kemal'i tanıdınız mı?*

- Afif Erzen diye bir arkadaşımız vardı, çoktan vefat etti. Bir bayram günü beni evine götürdü. Gittik ki başkaları da var. Bir de Reşer adında birisi vardı. Pejmürde kılıklı, zavallı bir Yahûdi... Tanınmış biri fakat pek pejmürde... Arkadaşım beni İbnül Emin'e takdim etti, hemen "Müslüman mı?" diye sormaz mı?.. Hiç sözünü sakınmayan bir insan, bana duyuracak bir şekilde böyle sorunca ben de "Tabî elhamdülillah müslümanım" dedim. Sonra hemen orada oturan Reşer'in duyacağı şekilde "Pis Yahûdi o da tebrike gelmiş" diye söylenmeye başlamaz mı? Bir taraftan da ortadaki şeker tabağını göstererek hakâret eder gibi "şeker alsana" diyordu. Reşer de hiç aldırış etmeden "Alacayım, alacayım hem de en buyugunden alacayım" diye cevap veriyordu.

Bu görüşme ilk ve son olmuş, çetin meşrebi herhalde hocaya değişik geldiğinden bir daha da hiç görüşmemişler. Sohbetimiz oradan buradan

devam ederken Kaplan Hoca'nın, Oktay Aslanapa'nın Yüksek Öğretmen Okulu'ndan arkadaşı olduğunu öğreniyorum. Nesteren Dirvana, Mîna Urgan, Saffet Tanman da sınıf arkadaşları. Kaçınılmaz olarak eski günlerden bahsederken üzüntüsünü şöyle dile getiriyor:

- Maalesef dünya üniversiteleri içinde bizimki ilk beşyüz içine giremiyor. Araştırma ve senteze dayanan bir öğretim yok. Türkçemizin durumu ise ayrı bir mesele, Türkçe'yi unutturuyorlar.

Oktay Hoca orta okul birinci sınıftayken Latin harflerine geçtiği için iki alfabeyi birden bilen az sayıda şanslılardan.. Daha önce Fransızca öğrendiğinden bu geçiş döneminde zorluk yaşamamış. Şimdi ise eski metinlerin okunmasında yardımına müracaat edilen bir kişi konumunda... Vakıfta oturduğumuz odada etrâfına şöyle bir bakarak, "Ekrem Hakkı üstâdın konuşmaları olurdu, o zaman farklıydı. O toplantıların hepsi ayrı bir seminer birer akademiydi" diyor.

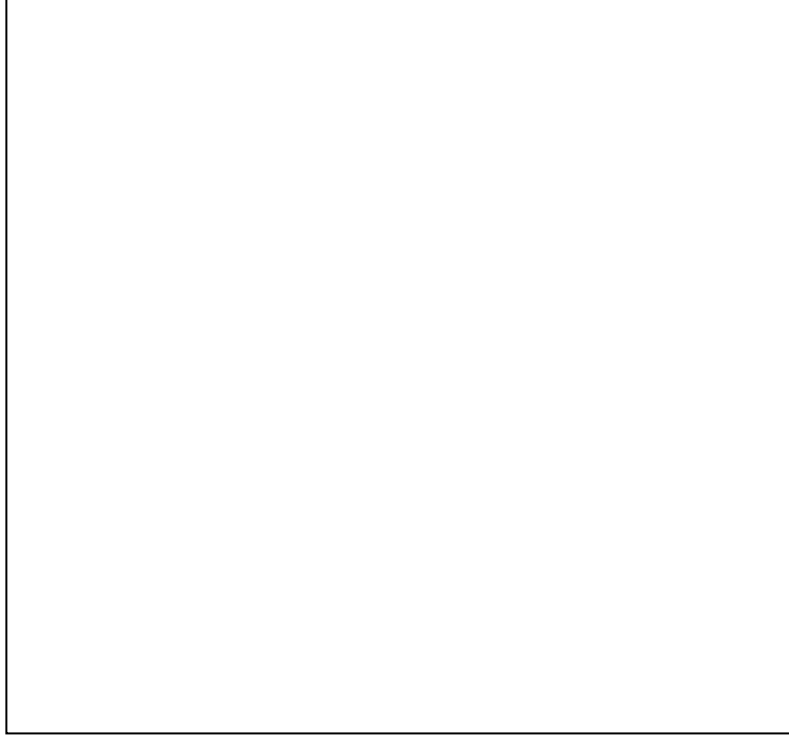
Hoca en vefâlı talebelerinden birinin Ara Altun olduğunu söylüyor. Öyle ki babası ölmeden önce oğlunu ona emânet etmiş. Bu çok sevdiği asistanının her 30 Ağustos Bayramı'nda zaferi nasıl millî bir hassâsiyetle kutladığını zevkle anlatıyor. Sözde soykırım iddialarının ayyuka çıkarıldığı şu günlerde bunun enteresan bir tespit olduğunu düşünüyorum.

Eski günlerden kaçış yok. Oktay Hoca'nın çocukluğu ve gençliği en civcivli zamanlarda geçmiş. Önce Birinci Dünya Savaşı, arkasından Kurtuluş Savaşı, Cumhûriyet'in ilânı ve daha sonra İkinci Dünya Savaşı. Bu yokluk yıllarını yaşayan bir insanın şimdilerde tüketim ekonomisine şâhit olması herhalde çok ibret verici olmalı diye düşünüyorum. Hoca şöyle bir duruyor ve çocukluğuna gidiyor.

- Bizde bir deyim vardır, hem dinlen hem de bir kağıdı odun kes. Odun kesmek dinlenmekti. Bütün gün çalışılırdı. Küçüklüğümde hatırlarım Kütahya'daki evimizin büyük bir bahçesi ve bahçede de fırını vardı. Her işi biz yapardık. Bir gün ben dedemin bakkal dükânında onun kucağında otururken birden efzunlar geliverdi (Yunan askerleri). Babam cephâne toplayıp Anadolu'ya kaçırıyordu. İhbar etmişler, bahçedeki gübre yığnını eşeleyerek aramaya başladılar, Allahtan bulamadılar. Biz okula giderken yolumuzun üstünde bir çınar ağacı vardı, her sabah giderken idam edilenleri görürdük, üzerinde beyaz yafta ile birlikte... Sonra bir gün Kütahya'ya Çerkez

Ethem geldi ve idamların sayısı birdenbire arttı. Sonra Kütahya'dan da asker topladı ve gitti.

Saatlerdir sabırla sorularımı cevaplayan Oktay Hoca'nın seksen küsur sene önce topraklarımızı işgale gelen Yunan askerleriyle karşılaşması ve o ateşten günlerde düşman şerrinden kıl payı kurtulması, dinleyene masal gibi gelse de bir devrin en acı gerçeklerindendi. Vaktinin çoğunu bilgisayar başında geçiren, günümüz genç nesli bu gerçekleri idrakten ne kadar uzaktı. 1914 doğumlu Oktay Hoca, Anadolu'nun ve devrin kıt imkânlarına rağmen tamâmen kendi irâdesi ve imkânlarıyla okuyarak Avrupa'ya kadar açılmış ve İstanbul Üniversitesi'ndeki Sanat Târîhi kürsüsünün kurulmasını sağlamıştı. İlerlemiş yaşına rağmen sahasında hizmet etmeye devam ediyor ve sosyal faaliyetlerden geri kalmıyordu. İki saati aşan güzel sohbetimizden sonra bir talebesinin doktora merâsimine katılmak üzere üniversiteye doğru yola koyulan Oktay Hoca'nın arkasından gıptaıyla bakarken kendisine daha nice sağlıklı mesâiler dilemek ve darısı hepimizin başına demekten kendimizi alamadık.

Nağmekâr 7

Segâh

Fırat Kızıltuğ

Makâmâtın kutup yıldızı, kıldan ince, kılıç-
dan keskin geçit. Nağmeler, senin çeş-
mende soluklanmadan yollarına devam edemez. Aştıkları merhale-
lerde kaybettiklerini tamamlar ve daha yükseklere sefer ederler, aşk
ile şevk ile; bâzen Devr-i Turan bâzen Müsemmen, ruhlar arasında
sefer eyler meşk ile.

Câzibene İtrî öylesine kapılmış ki, hem kendini hem bestesini
ebedileştirmiş. Durmadan tekrar edildiği halde, tulû edecek her
gün, belki binlerce defa okunacak olan, cihanda bir benzeri olmayan
Tekbir-i ebedî, *segâh!*

Yine aynı bestekârın ilhâmı ve aynı makamdan, dînî merâsimle-
rin tâc-ı evveli Salât-ı ümmîye! Bayram sabahlarının, Mevlid merâ-
simlerinin, yedisinden yetmişine bütün Türk Müslümanların dilin-
de, gönlünde, rûhunda...

Mevlevî âyinlerinin sonunda, bir avuç misk ü amber misâli su-
nulan, Devr-i Revan hissesi bittikten sonra, Sultan Veled'in devri ile
tamamlanan Niyaz İlâhisi'nin de *Segâh* ile bestelendiğini, son yürük
semâinin de kervana dâhil olup coştüğünü, ruhlardan, gönüllerden
taştığını, cihânı kırkar kırkar dolanıp arşı âlâyı aştığını yaşayıp, he-
lecanların en lezzetlisi ile huzura düştüğünü sezen gönül ehli, ya
nasıl senin kulun kölen olmaz ki, *Segâh!*

*Şem'i rûyine cismimi pervâne düşürdüm
Evrâk-ı dil-i âteş-i sûzâna düşürdüm
Bir katre iken kendimi ummâne düşürdüm
Takrir edemem derd-i derûnum elemim var
Mevlâyı seversen beni söyletme gamım var*

Kaf Dağı'nın ötelerinden, odlar yurdu Azerbaycan toprağında,
Ağrı'yı aşır, Hazar'dan taşıp gelen, vatanı nefesleyip, Rumeli vata-
nına uzanan, Eke vatan nefesi, Bahtiyar Vahapzâde möhrelî Segâh
Mugam vasfı, hele bakın neler söyleyipdir!

*Ey Zabul Segâhum, Orta Segâhum,
Menim öz amanım, benim öz âhum.
Sen mene kimseden pay verilmedin,
Sen özge çeşmeden getirilmedin.
Menim dağlarımdır senin gaynağın,
Goşgar'ın, Kepez'in, Ulu Şah Dağ'ın.
Bağrından sızılıp sen durulmuşan,
Mende yuvalanıb benim olmuşan.
Başga renge salıb bu zaman seni,
Yeniden yarattı Sadıhcan seni.
Menim öz derdimsen, öz melalımsan,
Anamın südütek, öz halalımsan.
Çoban bayatısı...*

Dağlar başından

*Garlara garişib gar-gar alıbdı.
Çöllere boylanan gül balışından
Geçdiği yollara iz buraıbdı...*

Sâmî:

*Nağme üslûb-ı segâh ile ider
Gûdan hûşa idüp rûha eser
Sanma kim hüzn-i sadâ hâlidir
Mâye-i câzibe-i hâlidir*

buyurmuş. Gönül diler ki, bir neyzenbaşından taksim dinleyelim,
hep berâber yine İtrî'nin *Segâh* ile bezediği yürüksemâi'yi söyleye-
lim, "Tûti-i mûcize gûyem ne desem lâf değil" diyelim. Nef'î cennetme-
kânın bu mısırâi kangı deryâdan devşirdiğinin hayreti ile rûh u azi-
zine selâm edelim. Vesselâm.

Ney'e sevdalanan herkes, Segâh Peşrevi ile başpârede nefes alıp
verirler ve dahi, "Kez neyistân çû merâ bibrodeend" âvâzesiyle, bağı

yanık, geldiği kamaşlığa dönme iştîyâkı ile tutuşan sazlarının perde-
lerinde gergef işlerler. Hele hele Dede Sâlih'in Segâh Saz Semaî'si ile
Sultan Veled Devri kemâle erer ve tennûreler dönerek semaya açılır.

Cümle âşîkan dil ile ikrar, kalb ile tasdik makâmında cem olur,
Hacı Ârif Bey'in gönül gözünü çözerler ve "Hadi Söyle!" selâmı ile
dünya hâlini tasvir ettirirler:

*Olmaz ilâç sîne-i sâd pâreme
Çâre bulunmaz bilirim yâreme
Baksa tâbibân-ı cihan çâreme
Çâre bulunmaz bilirim yâreme
Kasdediyor tîr-i müjen cânıma
Gözleri en son girecek kânıma
Şerhedemem hâlimi cânânıma
Çâre bulunmaz bilirim yâreme*

Şimdilik, Münir Nurettin Selçuk besteli, Yahya Kemal desteli
şarkıyı yâd edelim:

*Dönülmez akşamın ufkundayız vakit çok geç
Bu son fasıldır ey ömrüm nasıl geçersen geç*

Ve segâh âğaz idüp, "Hu! Diyelim Hu!"

Hüseyinî Kâr-ı Nâtık*

Mustafa Tahralı

-Sayın Binnaz Başar Çelik'e-

Bir *hafif* âh ile dil yâd-ı HÜSEYNÎ'ye düşer
Şehr-i gülden yine âvâze-i neylerle geçer
Perdeden perdeye bin âh ile feryâd ederek
Yâr ilinden dil ü can seyr-i MUHAYYER'le geçer

*

GÜL-İZÂR'ın anılır âh ile ey gonce-dehen
Darb-ı *sofyân* ile âşıklara gülzâr açılır
Seyr-i MÂHÛR'u tutar neş'e-i kânûn ile dil
Aşk u şevk ehline bir fasl-ı füsunkâr açılır

*

Bülbüllerin efgânına yâr oldu kemeççe
Sengîn(i) semâi ile tutturdu SEGÂH'ı
Âhengine hemdem idi tanbûr ile diller
Âvâzesi RAST tellerin eksilmedi âhı

*

UŞŞÂK'a düşer derdi de dermânı da aşkın
Bitmez imiş aşk içre dilin *devr-i revânı*
Yıllarca yanıp âteş-i hicrân ile pür-hûn
Mahzûn uçar estikçe SABÂ rûh-ı revânı

*

Âşikâr eyledi GERDÂNİYE'den seyrini ud
Düştü dil mülküne bir *devr-i kebir* velvelesi
SÛZ-İ DİL'den tutuşup yandı gönül hânesi âh
Sustu cân içre cihan külhanının gulgulesi

*

*Ağır aksak dolaşıp geçti BÜZÜRG âlemine
Bir rebâb açtı nihâyette safâ perdeleri
Tutturup seyr ü edâsında NİHÂVEND'i gönül
Sundu yarânına bir bir tutuşan bâdeleri*

*

*Devr-i hindîden gelir bir dem kudûmün düm teki
Bir HİCAZKÂR seyre düşmüş âh u zâr eyler gönül
Dem tutar derd-âşinâ dil yâr kemânından dile
Seyr-i NİKRİZ' den figânın âşikâr eyler gönül*

*

*Düyek vurur gönül ufkunda dembedem gönüle
Elinde dâire ŞEHNÂZ eder niyâza düşer
Cihân içinde cihan seyredir, cihan dolaşır
Fırâk-ı yâr ile yanmış gönül HİCÂZ'a düşer*

*

*Âhirde yürük tuttu semâ ile seyrin
Âh eyleyip üftâdesi devretti DÜĞÂH'ı
Dilden dile telden tele bin âha değerdi
Bir BESTENİGÂR gönlüne etseydi nigâhı*

*

*Binnâz ile dil derdini meşketti kemeççe
Seyretti nihâyette HÜSEYNÎ ile "Kâr"ı
Düşmüştü ki derd ehline bir hisse safâdan
Bir *curcuna* devrinde Mürid buldu kararı*

4-25 Haziran 1996 / Fâtih-İstanbul

---

* Sayın Binnaz Çelik tarafından Haziran 1996 – 21 Mayıs 1997 târihleri arasında bestelenmişti.

Bir hediye türü olarak İhsân-ı şâhâne*

Öğr. Gör. Tâlip Mert**

Osmanlı târihi boyunca pâdişahların çeşitli şahıslara ve kurumlara verdiği hediyeler en yaygın adıyla ihsân-ı şâhâne olarak bilinmektedir. Bu tâbir, atıyye-i hümayun, atıyye-i seniyye, in'âmat..., îânat..., eltaf..., âtıfet... gibi benzer kelimelerle de ifâde edilmektedir.

Bugün de bu tâbir zaman zaman kullanılmaktadır. Ama bugün kullanılan ihsân-ı şâhâne tâbiri târih içindeki anlayış ve düşünüşe ters bir şekildedir ve gerçeği ifâde etmekten de bir hayli uzaktır.

İhsân-ı şâhâne en yaygın hâliyle başta memurlar olmak üzere pek çok kimseye verilen nakit para veya herhangi bir değerli eşya ile ev, konak, yalı, çiftlik, bağ, bahçe... gibi gayr-i menkullerdir. Tanzimat'a kadar bilhassa devlet memurlarına ve yabancı elçilere giydirilen çok çeşitli evsaf ve kalitede kürkleri hakkında da bu tâbir kullanılmıştır.

1826'da vukû bulan ve târihlerde "Vak'a-i Hayriyye" adıyla yer alan hâdiseyi müteakib çeşitli adlarla nişanlar ve madalyalar ihdas olunmuş ve bunların verilmesi de yine ihsân-ı şâhâne olarak kayıtlara geçmiştir. Günlük hayatta karşılaşılabilecek pek çok konuda ihsân-ı şâhâneye rastlamak mümkündür. Ancak mes'elenin daha iyi anlaşılabilmesi için bu konuyu bâzı başlıklar altında vermeyi uygun buluyorum. Bu başlıklar, en kısa hâliyle sosyal ve kültürel alanda

---

* Bu metin, 16-19 Kasım 2005'te Marmara Üniversitesi, FEF, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nce düzenlenen "Türk Kültüründe Hediye" adlı sempozyumda tebliğ olarak sunulmuştur.

** Öğretim görevlisi, Marmara Üniversitesi FEF Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

ihsân-ı şâhâneler diye iki başlık altında vermeyi tercih etmiş bulunmaktayım. Ayrıca bu araştırmanın tamâmına yakını az bir istisna dışında XIX. asra mahsustur.

1- Sosyal alanda verilen ihsân-ı şâhâneler:

Her türden hayır eserleri, vakıflar, yol, köprü, mekteb, medrese, hastahâne... gibi bütün cemiyete şâmil, herkesin istifâdesine hazır müessese ve kurumlar... her ne kadar bunlar da bu târife dâhil olsalar bile çok fazla olmaları sebebiyle bu araştırmanın dışında olup daha az bilinen ihsân-ı şâhânelerden örnekler verilecektir.

Bunlardan ilk zikredilecek örnek, 28. 12.1813 târihli bir mahkeme kaydıdır. Bu kayda göre II. Mahmud, kadın-erkek çoğu **gayr-i müslim** çok sayıda borçlu mahkûmun ihsan olunan para mukâbili serbest kalmalarını sağlamıştır.¹⁷

Buna benzer bir başka olay da 1833'de olmuş, yine II. Mahmud borçlu mahkûmların affını te'min maksadıyla hazine-i hassadan 11.700 kuruş bağışlayarak onları haptisten kurtarmıştır.¹⁸ Bunun gibi kayıtlara geçmiş bir olay da Abdülaziz devrinde olmuştur. 23 Kasım 1867'de borçlarından dolayı hapse düşmüş kadın erkek bir grup mahkûmun tahliyesi için pâdişah 19.667 kuruş vererek onların halâsına sebep olmuştur.¹⁹

II. Mahmud'un ihsân-ı şâhânesinden en çok yararlanan zümrenin **çocuklar** olduğu arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır. Bu konuyla ilgili ilk örnek 1809 yılına âittir. 1792'de doğan ve kısa bir süre sonra ölen III. Selim'in bir kızı ile yine IV. Mustafa'nın bir kızı istisnâ edilirse Osmanlı sarayında 20 senedir çocuk olmamıştı. Onun için o günlerde dünyâya gelen Fatma Sultan'ın doğumu sarayda çok büyük sevince vesîle olmuş, bu sevince çocukların da iştirâkini sağlamak üzere Bâbıalî'de 7 gün müddetle mekteb çocuklarına pi-

¹⁷ Kismet-i Askeriye Mahkemesi Sicili 938 / 91 a.

¹⁸ Hatt-ı hümayun (HAT) 21391 A, B.

¹⁹ Sadâret Mektubî Kalemi mühimme evrakı (A. MKT. MHM) 394/67.

lav ve zerde ikram edilmiştir.²⁰

1832'ye gelindiğinde ise II. Mahmud, sur içindeki 186 mektebin talebe ve hocalarına dağıtılmak üzere 10.000 kuruş,²¹ sur dışındaki 39 mektebin hoca ve talebesine dağıtılmak üzere de 8.577 kuruş ih-sanda bulunmuştur.²²

Şehzâdeler sünnet edilirken halkın da buna iştirâkı sağlanır, zengin-fakir isteyenlerin çocukları bu şekilde sünnet edilirdi. Sün-net düğününden epey önce durum halka îlan edilir, hatta bu îlanlar mahkemelerce kayda bile geçirilirdi.²³

1836'da yapılan ve 8 gün devam eden sünnet düğünü o za-manki adıyla sûr-ı hümayun daha öncekiler ve sonrakiler gibi çok gösterişli geçmiştir. Bu düğünde müstakbel Osmanlı hünkârları Ab-dülmecid ve Abdülaziz'le berâber İstanbul merkezi ve yakın köyle-rinden gelen toplam 5042 çocuk sünnet ettirilmiştir. Bütün bu ço-cuklar için Bâbiâli'de çavuşbaşı dâiresinde kâtibler ve terziler hazır bulundurulurken bütün çocukların ölçülerine göre elbiseler hazırlan-mış, sünnet gününü belirten ellerine birer de pusula verilerek Sâda-bat'ta hazır bulundurulmaları velilerine tenbih olunmuştur.

Bu düğün için Sâdabat'da vükelâ çocukları için 90, diğer çocuk-lar için ise 900 adet çok gösterişli yorgan, yastık ve kıymetli çarşaf-larla döşenmiş yataklar hazırlanmıştır. Bu yataklar Lâhur şalları ve sırmalı örtülerle bezenmiş, etrâfi kandil, meş'ale ve mahyalarla süs-lenmiştir. Ayrıca her gece havâî fişekler atılarak, çeşitli oyun ve eğ-lenceler tertip edilerek çok geniş çaplı bir şenlik olması sağlanmıştır.

Serasker Paşa her gün çocukları ziyâretle hatırlarını sormuş, pâdişah II. Mahmud da aynı şekilde bir gün Sâdabad'a gelerek ço-cukları selâmlamıştır.

Bu sünnet düğününde sünnet olan çocukların her birine 100'er kuruş da harçlık verilmiştir. Bu düğüne, ayrıca Müslüman mekteb-

---

²⁰ Cevdet (C) Saray 3359, 6505.

²¹ HAT 33111

²² HAT 21391 A, B.

²³ Şer'i Siciller Arşivi, Beşiktaş Mahkemesi 152/93 a, Galata Mahkemesi 690/95 a.

lerde okuyan 20000, gayr-i müslim mekteplerde okuyan 10000 talebe de dâvet edilmiş, Müslüman talebenin her birine beşer, gayr-i müslim talebenin her birine ise üçer kuruş ihsân-ı şâhâne dağıtılmıştır.

Eyyüb Sultan İmâreti de sûr-ı hümâyun boyunca devamlı olarak fukaraya pilav ve zerde ikram etmiştir.

Bu arada düğüne iştirak eden her türlü oyuncu, hânende ve sâzendelere, taşradan gelen dâvetlilere para ve hediyeler dağıtıldığı gibi bu düğün için târih düşüren şâirlere de toplam 15.000 kuruş atıyye verilmiştir. Ama bu şâirlerin isimleri ve şiirleri şimdilik belli değildir.²⁴

1847 senesi sûr-ı hümâyununda sünnet edilen çocuk sayısı 7945'tir. Bu düğünde de yine sünnet olan çocuklara yüzer kuruş, 41196 müslüman, 29194 gayr-i müslim mekteblilere beşer kuruştan cem'an 351.950 kuruş, Zâkirbaşı Şerafeddin Efendi'nin idâresinde ilâhiler okuyan çocuk korosuna 8.000 kuruş, 45 saz şâirine ise 6.000 kuruş atıyye verilmiştir. Yine bu sünnet düğününde yoksullara verilen atıyye miktârı ise 105.700 kuruştur.²⁵

Burada Osmanlı eğitim ve kültür târihine ışık tutacak küçük bir not: 1848'de İstanbul medreselerinde bulunan talebe mevcudu 1448 kişi iken²⁶ bu târihten 60 sene sonra ise bu rakam sâdece 1550 olmuştur.²⁷ Bu rakamlar, II. Mahmud'un başlattığı ve daha sonraları da büyük bir hızla artarak devam eden eğitim hamlelerinin Osmanlı cemiyetinde gördüğü rağbete küçük bir misaldir.

27 Mayıs 1858'de icrâ olunan ve aynı usul ve geleneğin hâkim olduğu bir düğün daha var, ama bu seferki sünnet düğünü değil, iki sultan için yapılan bir düğündür. Cemile ve Münire Sultanların düğünü.²⁸ Bu düğündeki rakamlar daha net ve listelenmiş durumda-

²⁴ Bâbüli Evrak Odası Defterleri (BEO) 366.

²⁵ Bâbüli Teşrifat Evrâkı (A. TŞF) 28/51-12.

²⁶ C. Maarif 168.

²⁷ Yıldız Perakende Meşihat evrâkı (Y. PRK. MŞ) 8/73.

²⁸ Bâbüli Mektubî Kalemi nezaretler evrakı (A. MKT. NZD) 257/25.

dır. Yalnız burada Müslüman mekteblerinde okuyan 15076 kişiden 4848'nin kız olması dikkat çekmektedir ki bu rakam, her üç Müslüman talebeden bir tanesinin kız olduğunu ortaya koyuyor. Bu târihte faal olan Fransız okulu olan Saint Benoît'nın 785 erkek, 225 kız öğrencisi varken, Rum, Ermeni, Katolik Ermeni, Yahûdi ve Karâyî cemaati mekteblerinde ise hiç kız talebe yoktur. Bu düğünde de yine her öğrenciye eşit olarak beşer kuruş atıyye verilmiştir. Bütün okullarda görevli kişilerle berâber verilen atıyye miktârı toplam olarak 222.260 kuruştur. Bu düğünde okudukları ilâhilerle sanatlarını icra eden 22 kişilik çocuk korosuna ise cem'an 8.000 kuruş ödenmiştir.²⁹

Bu düğünün yapıldığı bölgeyi ve düğünü bir tabloya aktaran İtalyan Ressam Nalskini, bu hizmetine karşılık 50.000 kuruş istemiş, onun isteği de aynen kabul edilerek bu para kendisine Avusturya Sefâreti aracılığıyla ödenmiştir.³⁰

Kimsesiz **çocuklara** maaş bağlanması veya ücretli olarak herhangi bir kimsenin yanında istihdâmı Osmanlı Devleti'nin çocuklara bakışı hakkında fikir edinmek isteyenler için iyi birer ipucudur.³¹

Sultan Abdülmecid'in 1847'de çok şiddetli bir kıtlığa mâruz kalan İrlandalılara bağışladığı 1.000 liralık iâne İrlanda halkını çok memnun etmiş, gerek İrlanda halkının ve gerekse İngiliz kraliçesinin çok samîmî teşekkürlerine vesîle olmuştur.³² Bu olay, Osmanlı Devleti'nin insânî konulardaki sınır ötesi faaliyetlerinin de bir göstergesidir. Bu hâdise, milletler arası dayanışmanın her halde dünyâdaki ilk örneği veya örneklerinden biridir.

1848'de Doğu Avrupa'da patlayan kanlı Macaristan ve Polonya ihtilallerinin mağduru pek çok Macar ve Leh vatanseverine Osmanlı Devleti sâhip çıkmış ve onlara maaş bağlamıştır. Ayrıca rütbe ve mansıplar da vererek sivil ve askerî sahalarda istihdam etmiştir.³³

---

²⁹ İrâde Dâhiliye (İ. DH) 25594.

³⁰ İ. Hâriciye (İ. HR) 8866.

³¹ Cevdet Zabtiye 2185, İ. DH 1313 B. 46, Beşiktaş Mahkemesi 145/61a.

³² İ. HR. 1847, 1888 a-c, Ceride-i Havâdis sayı: 327, 17 R. 1263.

³³ C. Hâriciye 2875. Bu konuda epeyce çalışma olduğundan çok kısa geçildi.

Osmanlı Devleti târihinde bu tarz iltica vak'aları daha önceki ve sonraki devirlerde de mevcuttur ve örnekleri de bir hayli çoktur.

1853-1856 Kırım seferi sırasında müttefikimiz olan İngiltere'den bir grup İngiliz kadını da sağlık hizmetleri vermek üzere İstanbul'a gelmişti. Bu kadınlara Abdülmecid Han da ödül olarak 1000 Meci-diye altını ihsanda bulundu. Bu kadınlar arasında yer alan ve adı tıp târihine de geçen Florence Nightingale'e ise elmasla kaplı bir bilezik hediye ederek onu taltif etti. Sultan'ın bu ihsânından dolayı İngiliz elçisi Lord Stradford Canning 10 Haziran 1856 târihli bir yazı ile pâ-dişâha teşekkür etmiştir. Abdülmecid Han'ın bu hediyesi bugün Se-limiye'deki Florence Nightingale Müzesi'nde teşhir edilmektedir.³⁴

1856 yılında Fransa'da meydana gelen bir sel felâketinin mağdur-larına Abdülmecid Han tarafından verilen 40.000 frank, 1847'de Edir-ne'de evleri ve dükkânları yanan Yahûdilere hibe ettiği 100.000 kuruş³⁵ 1858'de Osmanlı Katolik milleti dul ve acezesine bağışladığı 1.578 ku-ruş Abdülmecid Han'ın yazıya geçmiş ihsân-ı şâhanelerindedir.³⁶

1866 malî yılı bütçesi 48.000 kese açık verince devrin pâdişâhı Sultan Abdülaziz, her ay 4.000 keselik taksitler hâlinde bu açığı ha-zine-i hassadan ödeyerek hazineye büyük bir teberrûda bulunmuş-tur. 3 Nisan 1867.³⁷

1867'de Avrupa seyahati sırasında Abdülaziz Han tarafından Fransa'da bir yetimhâneye 500 altın,³⁸ Koblenz fakirlerine 15.000 frank,³⁹ Prusya Veliâhd Kraliçesi Viktorya'nın iâne sergisine hibe ettiği miktârı belgede bulunmayan para da Sultan Aziz'in yurt dışı ihsanlarındandır.⁴⁰ Viktorya'nın pâdişâha gönderdiği teşekkür mek-tubuna pâdişâh bizzat cevap vererek büyük bir de nezâket göster-miştir.

---

³⁴ HR. MTV 388/26, 28.

³⁵ İ. DH 6872.

³⁶ İ. DH 22916.

³⁷ İ. DH 39061.

³⁸ HR. TO 203/16.

³⁹ Hâriciye Mütenevvi Evrakı (HR. MTV) 486/93.

⁴⁰ Mabeyn Evrakı (MB) 114/44.

Abdülaziz Han Akdeniz yoluyla gittiği Avrupa seyahatinden Tuna yoluyla dönmüştür. Bu arada Tuna sâhilinde bulunan şehirleri de ziyâretle oraların halkını da memnun etmiştir. Vidin'e uğradığı zaman Vidin fukarası ile mekteb talebesine verilmek üzere de 100.000 kuruş hibe etmiştir.⁴¹

1865 Beyoğlu yangınında evleri yananların evlerinin Abdülaziz Han tarafından kârgir olarak inşa olunacağı bildirilmiş, âcil yardım olarak da 122.500 kuruş verilmiştir. Bu inşaat masraflarını karşılamak üzere hazine-i hassadan her ay 500'er keselik tahsisat ayrılmıştır...⁴² Muhtelif târihlerde ve yerlerde meydana gelen yangın mağdurlarına hazine-i hassadan âidat şeklinde ödemelerin yapıldığına dâir mabeyn irâdeleri içerisinde bir hayli kayıt vardır.

Abdülaziz Han, hizmetlerinden çok memnun olduğu ve devamlı da koruduğu büyük bilgin ve devlet adamı Ahmed Cevdet Paşa'ya (1822-1895) 16 Ocak 1866'da "... bâzı mesârif-i zarûriyesine medâr olmak için..." 150.000 kuruş ihsanda bulunmuştur. Bununla da yetinmeyen pâdişah onun maaşından ayrı olmak ve her ay ödemek üzere 10.000 kuruş kayd-ı hayat şartıyla ek maaş tahsis etmiştir.⁴³ Bu hususa dâir daha fazla bilgi A. Cevdet Paşa'nın *Tezâkir'*inde vardır.

Edirne'de saatçilik yapan Hâlid Ağa isminde bir zat yükseklik ölçmek için bir âlet icad etmiş ve bunu saraya sunmuş. Bu icâda ilgisiz kalmayan saray ona 25.000 kuruş atıyye ile beşinci rütbeden bir de Mecidî nişanı vermiştir.⁴⁴

Bugün İstanbul Üniversitesi Eczâcılık Fakültesi olarak kullanılan binânın yerinde bulunan konak hazînece satın alındığı sırada Sultan Abdülaziz hazîne-i hassadan 1800 keselik (900.000 kuruş) bir bağışla maliyenin yükünü epeyce hafifletmiştir. 25.03.1868.⁴⁵

Sultan Aziz'in ihsân-ı şâhânesine nâil olanlardan birisi de Şeyh

---

⁴¹ İ. DH. 39696.

⁴² MB 108/53, 55, 73.

⁴³ A. MKT. MHM 348/11.

⁴⁴ A. MKT. MHM 305/92.

⁴⁵ Mabeyn irâdeleri (MB. İ) 118/1.

Şâmil'dir. Hacca gitmek üzere Rusya'dan İstanbul'a gelen Şeyh Şâmil'e gerek ahâlî ve gerekse pâdişah çok îtibar etmişti. İstanbul'da kaldığı süre içerisinde kendisine 23 Ocak 1870'te 22.500 kuruş maaş tahsis olunmuş⁴⁶ ve büyük konaklarda ağırlandı. Haccı müteâkip İstanbul'da yerleşmeyi düşünen Şeyh Şâmil bizzat görüp beğendiği Zarif Mustafa Paşa konağının kendisine tahsisini istemiş, bu isteği doğrultusunda konak 1500 keseye alınıp, kendisine ihsan edilmek üzere tâmirata da başlanmıştı. Ama Şeyh Şâmil hacdan sonra Medine'de mücâvir olarak kalmayı tercih edip ve kısa bir süre sonra da orada vefat ettiğinden bu iş tahakkuk etmemiştir. Ama o hacca giderken kendisine harçlık olarak 100.000 kuruş atıyye-i hümayun verilmiştir. 16 Ocak 1870.⁴⁷

24 Mayıs 1870 târihli bir belgeden "Şeyh Şâmil'in avdeti memul olduğundan ihsan buyurulan konağın tefrişi için 50.000 kuruş ihsan" taleb edilmiş ise de sonuç yukarıda yazıldığı gibi Şeyh İstanbul'a dönmemiş veya dönememiştir.⁴⁸

Şeyh Şâmil'in vefâtını müteakip hükûmet onun veresesine maaşlar bağlayarak onları mağduriyetten kurtarmıştır. 10 Kasım 1873'te tahsis olunan bu maaşlar kısaca şöyledir: 50 yaşındaki eşi Şefia Hanım'a 312.5 kuruş, 41 yaşındaki oğlu Şemoil'e 2.625 kuruş, 20 yaşındaki oğlu Muhammed Şefi'a 1.000 kuruş, 12 yaşındaki oğlu Kâmil'e 750 kuruş, yaşı belgeye yazılmamış olan ancak 15 Mart 1874'te vefat eden küçük kızına da annesi gibi 312.5 kuruş maaş bağlanmıştır.⁴⁹

Şeyh Şâmil'in kayınpederi Cemaleddin Efendi ile âilesine ise daha erken bir târihte Ağustos 1864'te 1.500 kuruş maaş tahsisi yapılmıştır.⁵⁰

Müslüman şahıs ve cemaatler gibi gayr-i müslim şahıs cemaatler de pâdişahların ihsanlarına sık sık muhâtap olmuşlardır. Bu

---

⁴⁶ MAD 10623/39.

⁴⁷ İ. DH 42163.

⁴⁸ MB 129/61.

⁴⁹ MAD 9400/114.

⁵⁰ MAD 9350/10.

cümleden olarak 6 Nisan 1864'te Bosnalı Latin cemaatinin açacağı bir mekteb için 12.000 kuruş,⁵¹ yine Bosna'da Hıristiyan kız çocuklarına dikiş nakış öğretmek üzere açılan mektebin tahsisâtının 7.200 kuruşa iblağı için 23 Kasım 1867'de ihsân-ı şâhâne irâdesi çıkmıştır.⁵²

İhsân-ı şâhâne mevzuunda çok daha ileri adımlar atan kişi ise II. Abdülhamid Han'dır. Bu pâdişah 1885'te Napoli şehri civârında koleradan zarar görenlere 3000 frank ihsan ederek babasının ve amcasının an'anesine sâdık kalmıştır.⁵³

1888'de Gürcistan'da Tiflis yakınlarındaki Zeytun bölgesinde yangından muzdarib olan Ermenilere ihsan eylediği ama miktarı belgede yazılmamış bir yardım ile onların yaralarına merhem olmuştur. Tiflis başpiskoposu: "...Mezhebdaşlarının efkârına tercüman olarak pâdişahın Ermeni teb'asından esirgemediği inâyet ve himâyesine alenen teşekkür..." etmiştir.⁵⁴

1894'te Amerika'da New-York yakınlarındaki bir orman yangınından zarara uğrayanlara verdiği 300 lira Amerikan halkının büyük memnuniyetine vesile olduğu gibi Amerikan basını da bu konuyu günlerce gündemde tutmuştur.⁵⁵ Daha önce açılıp 1883'te Yedikule'den Sultanahmed'e taşınan kız (inas) mektebi için alınan binânın 385.950 kuruşluk kısmı hazîne-i hassadan tâberrû edilmiştir.⁵⁶

II. Abdülhamid Han'ın 1887'de Arnavutköy yangınında evleri yanan Rumlara yaptırıp hediye ettiği 17 evden müteşekkil bölgeye Lütfiye Mahallesi adı verilmiştir.⁵⁷ Mevcut belgeden, daha önce de bir ihsan verdiği anlaşılan Rum patriğine 1 Mart 1893'te Sultan Hamid 150 lira daha ihsanda bulunmuştur.⁵⁸ 1903'te ise Ermeni patriğine aynı şekilde 150 lira ihsanda bulunmuştur.⁵⁹

---

⁵¹ A. MKT. MHM 302/64.

⁵² A. MKT. MHM 413/53.

⁵³ Yıldız Hususi Evrâkı (Y. A. Hus) 181/54.

⁵⁴ Y. A. Hus. 210/48.

⁵⁵ Y. A. Hus. 309/31.

⁵⁶ MB. İ 120/102.

⁵⁷ Y.A. Hus. 209/5.

⁵⁸ Y. PRK. MYD (...Yâveran ve maiyyet-i seniyye) 12 / 66.

⁵⁹ MB 861 / 33

Yine Sultan Hamid'in 1897 Osmanlı-Yunan savaşında esir edilen Yunanlılara verdiği 25.400 kuruş atıyye-i seniyye ihsân-ı şâhânenin insânî örneklerindendir.⁶⁰

1898 Manastır yangınında evleri yanan Yahûdiler için yaptırdığı 72 ev ise⁶¹ Abdülhamid'in kayda değer ihsanlarındandır.

1903 senesi ihsân-ı şâhâne listelerinde görülen dikkate değer bir başka ihsan ise, İran Mektebi ve Hastahânesi'ne hibe edilen 10.000 kuruştur.⁶²

1905 senesinin muhtelif târihlerinde ise şu ihsanlar verilmiştir: Şiddetli kış sebebi ile halka kömür parası olmak üzere 100.000 kuruş, Avusturya "Fukara Perver Cemiyeti'ne 10.000 kuruş, İtalyan "Fukara Perver Cemiyeti'ne 5.000 kuruş, Dersaadet (İstanbul) Mûsevî Cemiyeti'ne 2.500 kuruş, Saint George Etfal Hastahânesi'ne 5.000 kuruş...⁶³

Trabzon'da işlenen bir cinâyet sonucu iki kişi îdama mahkum edilir. Daha sonra da bu ceza diyete çevrilir. Ama kâtillerin bu diyeti ödeyecek güçleri olmadığı anlaşılınca Abdülhamid Han diyet olarak takdir edilen parayı hazine-i hassadan vererek bu mücrimlerin affına vesîle olmuştur.⁶⁴

II. Abdülhamid'in her sene Hıdrellez olarak bilinen bahar bayramında lise ve yüksek okul öğrencilerine Kâğıthâne'de verdiği kuzu ziyâfeti ile Mevlid Kandillerinde bütün okul, medrese ve dergâhlara gönderdiği mevlid şekerleri ihsân-ı şâhânenin sosyal planda hayâta geçmiş örneklerindendir. Hıdrellez dolayısıyla verilen ziyâfetler devrin fotoğrafçılarınca görüntülenmiş olup bu fotoğraflar o zamânın resimli dergi ve gazetelerinde yayınlanmıştır. Bu fotoğraflar albümler hâlinde bugün İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi'nde de mevcuttur.

Devam Edecek

---

⁶⁰ Servet-i Fünun 19 / 150 b.

⁶¹ Y. A. Res. 97 / 26 b.

⁶² MB 860 / 45.

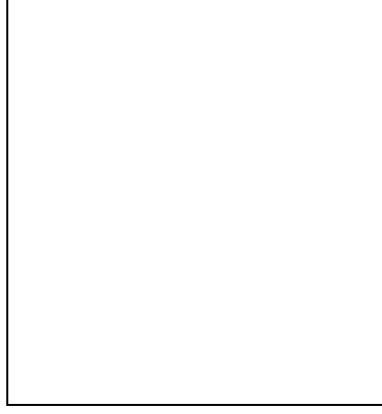
⁶³ MB 861 / 21.

⁶⁴ Y. A. Hus. 257 / 93.

Sâmiha Ayverdi

Hanımefendi'nin remzi üzerine

Müjgân Üçer

961 yılında, İstanbul Üniversitesi Eczâcılık Yüksek Okulu'nda üçüncü sınıf öğrencisi idim. Medikal Deontoloji derslerimizi, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, Tıp ve Eczâcılık Târîhi derslerimizi ise Prof. Dr. Bedî N. Şehsuvaroğlu hocalarımız veriyorlardı. Her iki hocamın derslerinden çok istifâde eder ve her anlatılanları can kulağı ile dinlerdim. Hocalarımız sömestr sonunda imtihan yapmazlardı. "İyi hoca, talebeyi döndürmez, müessir olur, yetiştirir" derlerdi. Derslerde hocalarımızın üzerinde en çok durduğu konu işittiklerimizi, öğrendiklerimizi kaydetmemiz hususuydu. Bizim şifâhî millet olduğumuzu söylerler, "İlim kaydetmektir, neyin nerede olduğunu bilmektir" derlerdi.

Hem öğrenimime devam ediyor hem de kültürel konulara ilgi duymam sebebiyle Tıp Târîhi ve Deontoloji Enstitüsü'nde çalışıyor, hocalarımın yazışmalarını yapan sekreter hanımlara yardım ediyordum. Enstitüde her hafta perşembe günleri konferanslar olur, bu toplantılara ilim, tıp ve sanat âleminde bir çok insan katılır ve her

hafta birisi tarafından konuşma yapılırdı. Bu toplantılar ve Tıp Târihi Seminer salonunda, tıp fakültesi öğrencilerine verilen seminerlerde çok değerli insanları tanımak ve onlardan pek çok şey öğrenmek fırsatını bulmuştum.

Bu arada Tıp Târihi Enstitüsü'ne cuma günleri öğleden sonra tezhîb ve minyatür çalışan öğrenciler geliyorlardı. Bunlar içinde çok değerli sanatkârlar yetişmişti. Burada çalışmalara katılan sanatkârlardan; Gülbün (Ünver) Mesara (Süheyl hocamızın kızı), Ayla Demiroğlu ve kardeşi Lebriz Demiroğlu, Âzâde Akar, Ülker Erke, Dr. İnci Ayan Birol, Prof. Dr. Çiçek Derman ve Prof. h.c. Uğur Derman, İlhan Gökşen ve Tülay Ölez hatırladığım sanatkârlardan bâzılarıydı.

Ayla Demiroğlu hanımı ilk gördüğümde murakka gerilmiş bir hattın tezhîbini yapıyordu. Edebiyat Fakültesi'nde Türk Edebiyatı Bölümü'nde okuyordu ve sınıf arkadaşı olan ve Tıp Târihi Enstitüsü'nde benim gibi çalışan Seyhan Hanım ile de sık sık edebî konuşmalar yapıyorlardı. O günlerde yeni yayımlanan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* üzerinde çok sohbetlerini dinlemiştim. Bir gün onlara, o günlerde okuduğum Sâmîha Ayverdi'nin *Mesih Paşa İmamı* kitabından bahsettim. Kitaptaki mükemmel ruh tahlilleri beni çok etkilemişti.

O kitabı okuyana kadar Sâmîha Hanım'ın adını hiç duymamıştım. Ayla Hanım; "Seninle Sâmîha Hanım'a gidebiliriz, biz komşuyuz." dedi. Çok memnun oldum. İkimiz kararlaştırdığımız bir gün ikindiden sonra Fâtih semtine gittik. Sâmîha Hanım'ın evine geldik, evin kapıları açıktı, kapıdan seslendik, içerde kimse yoktu. Ayla etrâfa bakındı, bir anlam veremedi ve "Hayret hiç kimse yok ve kapılar açık, başka zaman geliriz." dedi. Aradan birkaç ay geçti, 1963 yılının başı idi. Bir gün Ayla bâzı arkadaşlarla Sâmîha Hanım'a gideceğini söyledi ve beni de çağırdı. Gidenler içinde (Dr.) İnci Ayan (Birol), (Prof.Dr.) Çiçek Ayan (Derman) ve (Prof. h.c.) Uğur Derman'ı hatırlıyorum. Gâliba bir bayramdı. Kalabalık ziyaretçileri vardı. O gün, Sâmîha Hanım dilimizin inceliği, zenginliği üzerinde durmuş, ayrıca öğretmenlerin öğrenci üzerinde etkileri ve bildikle-

rimizi öğretmek hususunda konuşmuş ve Hattat Aziz Efendi'den şu hâtırayı anlatmışlardı:

Birisi Hattat Aziz Efendi'den bahisle, "Bildiği her şeyi öğretti, Aziz Efendi'ye yazık oldu" demiş. Bunu duyan Aziz Efendi ise, "Bunu söyleyene yazık olmuş" demiş.

Daha sonra Sivas'a tâyin olmuş ve DDY Merkez Eczânesi'nde göreve başlamışım. Mesleğimin yanında, yöremizde bulunan zengin folklor malzemesi ve bu konulara duyduğum ilgi sebebiyle halk kültürüne yönelmişim. Zaman zaman İstanbul'a gittiğimde hocalarım ve arkadaşlarım ile de irtibâtım oluyordu. Sevgili İnci Ayan Birol arkadaşımın önerisi ile Sâmiha Hanımefendi'nin *İbrâhim Efendi Konağı* kitabını sonra da *Hey gidi Günler Hey, Ne İdik Ne olduk, Yusufçuk, Hancı, Âbide Şahsiyetler, Mektuplardan Gelen Ses, Dost, Boğaziçinde Tarih ve Küplüce'deki Köşk*'ün arkasından diğer kitaplarının da pek çoğunu okudum. Arkadaşım Suna Ertekin, *Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* adlı eseri okumam için vermişti. Çok etkilendiğim bu eserden çok şey öğrenmişim. Daha sonra ise, birçok arkadaş ile birlikte Sâmiha Ayverdi Hanımefendi'nin külliyâtını Kubbealtı'ndan getirterek sâhip olmuşuk.

Geçen yıl şubat ayında İstanbul'a gittiğimde, sevgili dost Dr. İnci Ayan Birol ile görüştim. Bana *Kadın ve Tasavvuf* adlı kitabı verince, kitabın kapağının sağ alt köşesinde ilk bakışta sanki kucağında kendine emânet edilmiş yavrusunu bağrına basan bir hanım başı gördüm. Sanatkâr arkadaşım Dr. İnci Ayan Birol "S" ve "A" harflerini âdeta üsluplaştırmış ve Alâmet-i Sâmiha Ayverdi diyebileceğimiz nefis bir remz/rumuz hazırlamıştı.

Benden, çizdiği figürde gördüğüm bu hanım başı konusunda bir yazı yazmamı isteyen arkadaşımın arzusuna uyarak bu düşüncelerin açtığı kapıdan, geçmişini yeniden yaşadım. Sâmiha Ayverdi Hanımefendi'nin ziyâretine nasıl gittiğimizi, ilk ve son görüşmem olan o günde bizleri nasıl etkilediğini düşündüm. O gün gördüğüm, bilgeliğin ve bilginin taçlandığı Sâmiha Hanımefendi bu remzinde de aynı duyguları uyandırıyor.

Hız. Mevlâna'nın "Göz görür, bildiğini görür" diye ünlü bir sözü vardır. Geothe'nin de benzer ifâdelerinin olduğunu hatırlıyorum. Bildiğini gören göz, gördüğünü ne kadar bilebilirdi?

"S ve A" harflerinden oluşan bu rumuzda; "Çok büyük bir mer-tebe olan kadınlığın hakiki yüzü, rûhu, hâli, tavrı, görgüsü ve düşün-celeri âdeta yürüyüp gezen bir âbide" gibi idi. Anadolu'da kula-nılan ve mutluluk ifâde eden bir deyim vardır: *İki yaprak olmak*. Bu söz sevdikleri ile berâber mutlu olmaktır ki dalı, yaprağı ve çiçeği "âilesi" ile mutlu bir ananın da ifâdesidir.

Sâmiha Hanımefendi'nin "ismi ile müsemmâ" öğretmede ve yetiştirmedeki cömertliği başta olmak üzere; selâmın yüceliği, saygı-nın asâleti, sevginin sıcaklığı, saâdetin ıtrılı râyihası, sabrın bereketi, sâhip olmanın sorumluluğu ve sadâkatin mutluluğu dile geliyordu.

Bu remzi çizen sevgili Dr. İnci Ayan Birol'u tebrik ediyorum.

Gönülden Gönüle

Bekir Sıtkı Erdoğan

Her aşkı sarar mâzi bir başka tüle
Sönmez bu ateş öyle gömülmekle küle!
Her gün yeni baştan eşilip tâzelenir
Tâ haşre kadar sürer gönülden gönüle.

Sergüzeşt-i ruh yâhut Fuzûlî'nin "Sihhat ü Maraz"ı - 2

Yahyâ Kemal Taştan

III. Rûhun Beden Ülkesinde Seyahatleri ve Gönül Ülkesine Hâkim Olması

Fuzûlî, *Sihhat ü Maraz* isimli eserine kısa bir hamd ü senâdan sonra rûhun vasıflarını zikrederek başlar. Buna göre ruh, tabiatı temiz ve bütün faziletleri kendinde toplayan bir varlıktır. Tasavvufla ve dîvan edebiyâtı ile meşgul olanlar bilirler ki, Tanrı Kur'ân'da, "insana kendi rûhundan üfürdüm." buyurmaktadır.⁶⁵ Rûhun cevher-i aslîsi cemâl ve kemâl menşe'li olduğundandır ki ruh pak, necip ve bütün faziletleri kendinde toplayan bir varlıktır. Rûhun vatanı ceberut âlemidir. Orada doğmuş ve sonra Lâhut âlemine konmuştur. Bir müddet bu âlemde deveran eden ruh, seyahat arzusuyla tutuşmaya başlamıştır.

Rûhun Lâhut âleminden Nâsut yâni maddî âleme geçiş bileti buğday başağı oldu. Âdeme secde etmeyen Azâzîl, bir yılanın dışı arasında Cennet'e sızarak Âdem ile Havva'ya yasak meyveyi yedirmeyi başardı. Tanrı da onları cezalandırdı. Şeytan ve onun müttefiki yılan ile Âdem ve Havva'yı bu dünyâya gönderdi. Böylece ruh kaynağı ve varlık sebebi güzellikten ayrı düştü.

Tasavvuf düşüncesine göre "insan, en güzel biçimde yaratılmıştı (ahsen-i takvim). Ancak daha sonra ilahî prototipinden ayrıldı ve uzaklaştı. Böylece esfel-i sâfilîn (aşağıların aşağısı) ehli oldu. Bu yüzden insan, içinde hem bir mükemmellik imgesi hem de kopuşla birlikte başlayabilecek bir bozulma barındırır. Sûfiler, insan tabiatının bu iki uç arasında bir sarkaç gibi salındığını düşünürler. İnsan ilk kaynağını

---

⁶⁵ Kur'ân-ı Kerim 15:29; 38:72

bulmaya çalışır. Arayış için yola koyulur. Yolcunun iki görevi vardır: Mevcut durumunu yok etmek (fenâ) ve ilk kaynakla bütünleşmek (bekâ)”. İnsan kişiliğinin kalp, ruh ve nefis gibi üç vechesi olduğuna inanan geleneksel anlayışa göre seyahat, bu üçü arasında cereyan eder. Ruh ve nefis, kalbi ele geçirmek için sürekli sefer hazırlığındadırlar. “Cihâd-ı ekber” adı verilen büyük savaş, ruh ile nefis arasında cereyan eder. Mücâdelenin meydana geldiği alan ise bu dünyâdır.

Tasavvufî ve edebî bir ıstılâh olarak nâsut dünya yanında insan anlamını da ihtiva eder.⁶⁶ Fuzûlî, eserinde rûhun insan bedenine yaptığı yolculuğu dile getirir. Beden ülkesine gelen ruh, orada yedi iklimin mevcudiyetini gördü. Eski coğrafyacılar âlemi yedi iklime ayırırlardı. Bedende bulunan yedi iklim ise yedi uzva işâret eder. Ülke Kan, Safra, Balgam ve Sevdâ adlı dört kardeş tarafından yönetiliyordu. Bunlar birbirlerine muhalif olmalarına rağmen bir koalisyon oluşturmayı ve ülkeyi birlikte yönetmeyi başarmışlardı. Muhâlifliklerine rağmen birbirlerini çok seven bu kardeşlerin koalisyonuna erkân adı verilmiş; şehir halkı zıt yaratılıştaki bu kardeşleri Ezdâd (zıtlar, karşıtlar) diye adlandırmıştı. Bu zıt tabiatlı kardeşlerin birleşmesi (ihtilât) dolayısıyla Ahlât lâkabını aldıkları da vâkidir.

Koalisyonun idâresindeki bu dört başı mâmur ülkede dört nehir vardı. Bunlar tatlı, acı, ekşi ve tuzluydu. Bu sular harâret, yübûset (kuruluk), rutûbet ve bürûdet (soğukluk)’e sebep oluyordu. Bu dört özellik Mîzac adlı bir kızın irâdesinde ve tasarrufundaydı.

Beden adlı ülkeyi pek beğenen Ruh, Mizac’a ilk görüşte âşık oldu ve onunla evlendi. Bu evliliğin semeresi gecikmedi ve Sıhhat adlı nur topu gibi bir çocukları oldu. Güzellikte eşi benzeri olmayan Yusuf yüzlü oğlunun varlığı ile *Ruh* çok sevindi.

Bir gün *Ruh*, âilesini (Mizac ve Sıhhat) de yanına alarak Beden ülkesinin dört bir yanını gezmek istedi. Bu seyahat sırasında üç şehre rast geldiler. İlk önce *Dimağ* (beyin; akıl, şuur) şehrine uğradılar. *Dimağ* halkı, *Ruh*’un mâiyeti ile birlikte bu şehre ayak basmasından

---

⁶⁶ Süleyman Uludağ; *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul 1996, s. 400.

pek memnundu. Şehirde on mahalle ve her mahalleden sorumlu on muhtar vardı. Bu muhtarların isimleri *Sâmîa* (duyma), *Bâsıra* (görme), *Şamme* (koklama), *Zâika* (tatma), *Lâmise* (dokunma), *Hiss-i müşterek* (hisleri algılama merkezi)⁶⁷, *Hayal* (hayal gücü), *Mütesarriife-i hiss-i müşterek* (algılanan hisleri idâre eden merkez), *Vehim* (zihinde hazır olan şeyleri tertip ve sarf etme kuvveti) ve *Hâfıza* (hafıza kuvveti, hıfz etme) idi. Bu memurların hizmetinden, izzet ve ikrâmından pek memnun kalan *Ruh* onlara ihsan ve iltifatlarda bulunarak *Ciğer* şehrine doğru yola koyuldu.

Ruh, bu şehri de pek beğendi. Şehirde idârî işlerden sorumlu sekiz kişi vardı. Birincisi, şehir halkının iâşesini temin eden, herkese gıda yetiştiren *Gâdiye* (beslenme); ikinci ve üçüncüsü, şehrin imâr ve iskânından sorumlu *Nâmiye* (büyüme, uzanma; artma ve çoğalma kuvveti) ve *Müvellide*;⁶⁸ dördüncüsü, şehir düzenlemesi ve her alımlı şekli gösterişli bir sûrette sergileyen *Musavvire* (cismin türlü şekillere girme gücü); beşincisi, şehrin ihtiyaçlarını tespit etmekle sorumlu *Câzibe* (cezbetme, çekme kuvveti); altıncısı, *Câzibe*'nin tespit ettiği ihtiyaçları vakit kaybetmeden yerine getiren *Masîke* (tutucu kuvvet, tutma); yedincisi, masîke'nin ne bulursa getirdiği ürünleri pişirip hazırlayan *Hâzım* (sindirim) ve sekizincisi, şehir için sakıncalı ve zararlı nesnelere itina ile tasfiye eden *Dâfia* (zararlı şeyleri men'etme ve onlardan korunma; itme kuvvesi; boşaltma) idi.

Şehirlerin en büyüğü ve en güzeli *Gönül* şehri idi. *Ruh*, buraya ulaştığında gönül şehrinde altı kişinin ikâmet ettiğini gördü. Birincisi, isteyeni murâdına ulaştıran *Ümid*; ikincisi, insanı ihânet tuzağından koruyan *Havf* (korku); üçüncüsü, ülfet silsilesini tahrik eden *Muhabbet* (sevgi); dördüncüsü, gayret âsârına mahzar *Adâvet* (düşmanlık); beşincisi, neşenin kaynağı *Ferah* ve altıncısı cehâleti besleyen,

⁶⁷ Hiss-i müşterek, Devellioğlu lûgatında “beyinde bulunduğu inanan hisleri algılama merkezi” olarak târif edilmiştir (Devellioğlu, a.g.e., s. 373).

⁶⁸ Terim, lûgatlarda “doğuran, doğurtan” diye yer almaktadır. Ancak *müvellidü'l-humûza* (oksijen) kelimesi konumuz ile ilgili görünmektedir ki, *Lugat-i Nâci*'de, “Teneffüs vasıtasıyla kana dahil olarak rengini kırmızılaştırır. Zî-hayat bununla yaşar.” diye tarif edilmiştir (Muallim Nâci, *Lugat-i Nâci*, Asır Matbaa ve Kütübhânesi, İstanbul 1308, s. 865).

yetiştiren *Gam* (keder) idi. *Ruh*, gezdiği şehirler arasında en çok burayı sevdi. Bu şehri îmar etmek ve saltanatının merkezi yapmak istedi. Önce *Ümid*, *Ferah* ve *Muhabbet* ile dostluğunu pekiştirmeye çalıştı. İttifakları sâyesinde *Adâvet*, *Korku* ve *Gam*'ı şehirden uzaklaştırmayı başardılar. Bütün kötülüklerin kaynağı bu üç müfsid, *Beden* ülkesinden çıkıp başıboş dolaşmaya başladılar. Ancak müttefiklere karşı kin beslemekten de geri durmadılar. Şehirde âsâyişi sağlayıp âbad kılan *Ruh*, işrete daldı. Meclis kurarak ülkenin ileri gelenlerini bu meclise dâvet etti. *Sevdâ*, misk elbisesini; *Kan*, gül renkli libasını; *Balgam*, beyaz takımını; *Safra* ise kendisine pek yakışan sarı renkli elbiseleri ile çıkageldiler. Meclis bir gökkuşağını andırıyordu. Meclise katılanlara ihsanlar, atiyeler, beratlar, timarlar verildi. *Sevdâ* dalak'a, *Safra* öd'e, *Kan* ciğer'e ve *Balgam* akciğer'e yerleşti. Meclis'te fazla yiyip içen kardeşler, koalisyonu bozmaya ve birbirlerine karşı isyan bayrağı açmaya, üstünlük taslamaya başladılar. *Sevdâ*,

- Hayal incilerini dizen benim, bütün işleri idrâk eden benim.

Sarı elbiseleri içinde *Safra*,

- Sen çıldırmışsın. Oturman geç, kalkman güç. Bütün durakları gezen benim, hayat askerinin rehberi benim.

Kan söze karışarak,

- Sen tadı acı, mîzâcı kötü birisin. Hulûlün tez, ilacın ağırdır. Diriliğe vasıta benim, gerçekte sağlık binâsını kuran benim.

Buna mukâbil *Balgam*,

- "Senin bana ihtiyâcın gün gibi ortadadır. Varlığın benim sâyemdedir." diyerek *Kan*'ı susturmaya çalıştı.

Ruh, meclisin huzûrunu kaçırarak kardeşleri dâvet ettiğine ve onlarla ittifak yaptığına pişman oldu. Sinirli bir hâlde,

- "Sizden ne hâsıl olur, sizinle ne gibi bir düğüm açılır? Herkese edebli olmak gerekir." diyerek onları susturdu.

Ruh'un bu hiddeti karşısında kardeşler kavgayı kesip sustular. Ancak içten içe ona buğz ediyorlardı. Fırsat bulduklarında yanından uzaklaşmayı ve ittifâkı bozmayı düşünüyorlardı.

Bu sırada serkeşliği meslek edinen *Adâvet*, *Korku* ve *Gam* Celâlî

eşkıyaları gibi düzeni bozmaya, ülkenin sâkinlerini rahatsız etmeye başlamışlardı. Maksatları, kendilerini yersiz yurtsuz bırakan, onları âvâreliğe sevk eden *Sihhaf*'in devletini yıkmak idi. Halk içinde en muteber nesnenin devlet ve bu devletin de en azametlisinin sıhhat olduğunun idrâki içindeydiler. Eğer *Sihhat* devletini yıkarlar veya surlarında bir gedik açarlarsa, ülkeye kolayca nüfuz edebilir ve onu içten içe kemirebilirlerdi. Bunun için taraftarlarını toplamaya çalıştılar. Hatırı sayılır bir yekûna ulaşmaya muvaffak oldular. Adâvet *Yalan*, *Kin* ve *Haset* adlı kabileleri; Korku *Hayret*, *Dehşet* ve *Zarûret* zümrelerini; Gam da *Mihnet*, *Hasret* ve *Mahrumiyet* kitlelerini etraflarında toplamayı başardılar. Çaçıtlar ile her tarafa haberler saldı. *Rûhun* gözleri gaflet uykusundan kapalı olduğu ve gerekli önlemleri alamadığı bir sırada bu çapulcular sürüsü, *Gönül* şehrini kuşattılar. *Safra*, *Balgam*, *Kan* ve *Sevdâ* adlı basîretsiz kardeşler *Ruh* ile aralarının bozulmasından dolayı yardıma koşmadılar. *Ruh*, çâreyi *Gönül* kapısını kapatmada ve tevekkülde buldu. Bu şekilde kalede oturdu.

Neşesi kaçan *Rûhun* ülkesi kısa sürede *Gam*'ın tahakkümü altına girdi. *Ferah*, *Muhabbet* ve *Ümid*, *Rûh*'un huzuruna çıkarak dostlarından yardım isteyeceklerini beyan ettiler. *Ferah*,

- Ben *Hüsn* (güzellik) adlı birisi ile eskiden dosttum. Eğer emredersen yardıma çağırayım. *Muhabbet* söz isteyerek,

- Benim *aşk* adlı bir tanıdığım var. Her işte hüner sâhibidir. Eğer gelmesine izin verirsen *gam*'ın tasallutundan çabucak kurtulursun.

Ümid,

- "Benim *akıl* adlı birisiyle tanışıklığım vardır. Tam şimdi yardım edecek sırasındır. Ferman buyurursanız askeri ile çıkagelsin." dedi.

Bu tekliflerden medet uman *Ruh*, yanında sâdece oğlu *Sihhaf*'i alıkoyup diğerlerine birer ferman vererek gizlice bu üç kişiye gönderdi.

Ferah, *Hüsn*'ün yanına vardı ve *Rûh*'un fermanını okudu. Âşüfte *Hüsn*'ün, kevsere değışilmeyen ve uğruna ölümler göze alınan dudakları arasından,

- "Ey kendisinden habersiz! Ne hayrı biliyorsun ne de şerri. *Aşk*'tan uzak, akılsız bir kişi ile benim ne dostluğum olabilir. Ya *aşk*

gerektir ki benim kadrimi kıymetimi bilsin, ya akıl gerektir ki beni zaptedebilsin." sözleri döküldü. *Rûh*'un talebine menfi cevap verdi. *Hüsn*'ün ittifâka yanaşmadığını gören *Ferah*, utancından *Rûh*'un yanına dönemedi.

Muhabbet de *Aşk*'ın yanına gitti. Ancak ondan:

- "*Ruh* dünyâya aldanmıştır. Aşkdan bî-haberdir, hüsnden pervâsı yoktur. Ben öyle yere gelmem. *Hüsn* neredeyse ben oradayım." diye menfi bir cevap aldı. *Aşk*'dan umduğunu bulamayan *Muhabbet* de *Rûh*'un yanına dönemedi.

Akl'in huzûruna varan *Ümid*, kendisini ve *Rûh*'u pek acındırarak yardım isteğinde bulundu. Bu acıklı durum karşısında pek etkilenen *Akl*, kendisine tâbi askerlerini toplayarak o gece *Gönül* şehrine baskın yaptı. *Gam*'ın hâkimiyetine son verdi. Onu ve *Korku*'yu tutsak etti. Ancak *Adâvet* kaçmayı başardı. *Maraz* (hastalık) adlı bir erle tanış olan *adâvet*, sıkıntısını ona anlattı:

- "Tasalanma ve korkma. Kendini bana teslim et. Pek yakında bir hîle düzer, *rûh*'un kanını ve *sıhha'nın* yüz suyunu dökerim." diyen *Maraz*, *Adâvet*'ten kendisine tâbi olmasını istedi. Ortalıkta *Ahlât* adlı dört kardeşin ve koalisyonun *Rûh*'a ihânet ettikleri dedikodusu dolaşıyordu. *Rûh*'un ülkesine bir vesîle olmaksızın sızamayaçağını bilen *Maraz*, bunu fırsat bildi. *Adâvet*'ten,

- "Beden ülkesine gidip gelen kimdir ve oranın sâkinlerinin rağbet ettiği kimdir?" diye çâşitlik yapmasını istedi.

Adâvet,

- *Gıdâ* cinsidir. Onlar herkesle tanışır. Ülkenin mâmur olması, gıdânın gidip gelmesine bağlıdır. Orada oturanlar vakitlerini, gıdâyı elde etmek için harcarlar.

Bunun üzerine *Maraz*, *Gıdâ*'nın yanına vardı. Onu her vakit değişen tarzlarda ve renk renk elbisede cilve ederken buldu. Önce soğuk ve kuru gıdâyı çeşitli hilelerle kandırdı:

- Ey hakikatte toprak gibi ve toprağın cevheri gibi temiz olan, beni *Rûh*'un memurlarının haberi olmadan, sessizce *Beden* ülkesine sok ve *Sevdâ*'ya ulaştır. Onunla bir alışverişim ve görülmesi gere-

ken bir işim var.

Gıda, Maraz'ın isteğini yerine getirdi. *Sevdâ*'nın revnâkı (parlaklığı), *Maraz* ile artınca *Ahlât*'ın diğer üyeleri zayıf düştüler. Böylece *Maraz*, fitne kapısını açtı ve *Beden* ülkesini karıştırmaya başladı. *Baş-ağrısı*'nı ordusunun başına geçirip, *Beden* ülkesini sarsıntıya uğrattı. *Sihhat*, bu durumdan haberdâr olunca *Rûh*'un huzûruna çıktı:

- Hünkârım, *sevdâ* isyan etti, mülkünüze kastediyor.

Bunun üzerine *Ruh*, durumu *Akl*a bildirdi. *Akıl*, *Sihhat*'in yardımıyla çâre aramaya çalıştı. *Sevdâyı* tahrik edenin *Gıda* olduğunu anlayan *Akıl*, *Perhiz* adlı özel bir adamını *Havâs* (beş duyu) kapılarını koruması için görevlendirdi. *Zâika* (Tatma)yı zeytin ve ona benzer şeylerden, *Sâmia* (Duyma)yı kânun sesinden, *Bâsıra* (Görme)yı anber görmekten, *Şamme* (Koklama)yı kâfur kokusundan men' etmesini emir buyurdu. Alınan bu tedbirler ile *Sevdâ*'yı susturdu. *Kar*'ı imar etmeye çalıştı. *Maraz*, *Sevdâ*'nın zebun olduğunu ve *Kar*'ın kudretinin çoğaldığını gördü. Bunun üzerine *Sevdâ* dan vazgeçip, *Kar*'ın yanına koştu. Onu da türlü masallar ile kandırmayı ve isyan noktasına getirmeyi başardı. Sonunda *Kan* isyan etti ve *Harâref*'i kendine serasker yapıp, her tarafa asker gönderdi. *Sihhat*, ikinci defa *Akl*a sığındı ve onunla birlikte hareket etti. *Akıl*, hikmete uydu ve başka bir tedbirle bu illete çâre bulmaya çalıştı. *Perhize*, *Zâika* (Tatma)yı şarap emsâlinde, *Bâsıra* (Görme)yü ter ü tâze ve güzel gülden, *Şamme* (Koklama)yü yeni açmış çiçeklerin kokusundan, *Sâmia* (Duyma)yü neş'e veren ud nağmesinden men etmesini emretti. *Kar*'a kudret kapıları kapanınca *Rûh*'a mukâvemet edecek tâkati kalmadı. Bunun üzerine *Maraz*, *Kar*'dan vazgeçerek *Balgam* ile dost oldu ve onu da kandırdı. Nihâyet *Balgam*, *İstiskâ*'yı (sirozu) ordularının başbuğu yaparak isyan etti. *Sihhat*, bu sefer de *Akıl* dan yardım istedi. *Akıl*, *Perhiz*'e *Balgam*'ın isyânını önlemesini ve onu kuvvetten düşürmesini emretti. *Zâika* (Tatma)yü hıyar emsâlinde, *Sâmia* (Duyma)yü üç telli tanbura dinlemekten, *Bâsıra* (Görme)yü inci görmekten, *Şamme* (Koklama)yü nilüfer koklamaktan alıkoymasını söyledi. Vefâsız *Maraz*, *Balgam*'ın yenildiğini görerek *Safra* ile

tanış olmaya koştı. Her zamanki hileleriyle *Safra'yı* da kandırdı. *Safra, Sarılık'ı Maraz* askerine kumandan tâyin edip *Beden* ülkesini ele geçirmeye karar verdi. *Sihhat* yine *Akıl* dan yardım diledi. *Akıl*, dördüncü defa *Perhiz'e, Safra'ya* fayda veren şeyleri gidermesini ve böylece onu susturmasını söyledi. *Zâika* (Tatma)yı şeker emsâlin-den, *Sâmia* (Duyma)yı ölüye ağıt yakar gibi ses çıkaran kemeçe sesinden, *Bâsıra* (Görme)yı sarı altın seyretmekten, *Şamme* (Koklama)yı gül kokusundan uzak tutmasını emretti. Alınan tedbirler ile *Safra* zayıfladı ve *Sihhat, Maraz'a* gâlip geldi. *Maraz* beden ülkesin-den kaçmayı ve başka bir geçitten fitne düzmeyi istedi.

O sırada birdenbire *Maraz'ın* oğlu olan *Zaaf* ortaya çıktı. *Zaaf* yeni yetişmiş bir korkusuz kişiydi. Vücudu zayıf olmakla berâber çevik ve çabuk ruhluydu. Şöyle dedi:

- Ey *Maraz*, bir müddettir senin hizmetine gelmek için yollardayım. Şimdi geldim. Ordunu dağıtma ve beni geldiğime pişman etme.

Maraz, Zaaf'ın desteğiyle kaçmaktan vazgeçti. *Rûh'a* küsmüş olan *Ahlât* da bu ittifaka katıldı. Böylece fitne ordusu tamamlanarak *Beden* ülkesine umûmî bir hücum yaptı. Her zaman *Sihhat* ve *Rûh'un* yanında olan *Akıl*, bu hücum karşısında çâresiz kaldı. Yardımcıları olan hisler de, savaş meydanını terk etmişti. Nihâyet *Akıl, Korku* ve *Gam'ı* yanına alıp bir köşede oturdu ve kapıyı *Ezdâd/ Ahlat'ın* yüzüne kapadı. *Akıl'ın* savaş meydanını terk etmesiyle çâresiz kalan *Sihhat, Ruh'un* yanında yalnız kaldı. Fakat *Korku* ve *Gam'ın* kendilerine yoldaş olmadığını anlayınca cenk âletiyle bezendi. *Ruh'tan* himmet diledi:

- Ey *Ruh*, eğer gâlip gelirse saltanatın bâkî kalır. Eğer düşman galebe ederse sana vatanı terk etmek uygun düşer.

Böylelikle *Sihhat*, düşman askerine karşı durdu. Cenk meydanında vücudunu gâzaya ısmarladı. *Maraz*, şiddetle; *Sihhat*, himmetle savaşma düşüncesindeydi. Birbirlerine karşı hücûma niyetleniyorlardı.

Sihhat'ın anası *Mizac, Ahlat* ile eskiden beri dosttu. *Sihhat'ın* çâresizliğine dayanamayıp şefaatçi olarak *Ahlât'a* gitti:

- Benim sizinle eskiden beri bir hukûkum vardır. Şimdi *Maraz* da size bağlandı. Bir ananın oğluna ihânet etmesi ve ona yüz çevirmesi

hem mertliğe hem de insanlığa sığmaz. Bu hâl, her yerde ayıplanır.

Ahlât, Mizac'dan utandı. *Maraz*ı terk edip *Sihhat*'le dost oldu. *Maraz* durumu anlayınca çâreyi kaçmakta buldu. *Uruk* (damarlar)tan Irak'a kadar kaçtı. Fakat beden ülkesini yeni gören ve oraya daha yeni gelen *Zaaf, Maraz*'a uymayıp ülkede perişan bir serseri gibi kala kaldı. Ruh, *Maraz*'ın yenildiğini ve *Ahlât*'ın *Sihhat* ile anlaştığını duyunca bu hâle şükretti. Utancından başı önüne düşmüş *Akl*ı yanına çağırıldı.

Devlet huzûra kavuşup düşman boyun eğmesine rağmen, *Zaaf*'ın tekrar kuvvetlenmemesi ve fitneye sebep olmaması için *Perhiz*e, bir müddet duyuların kapısından kalkmaması ve *Gıdâ*'yı zaptetmesi emredildi. Nihâyet *Zaaf* da bozguna uğrayarak *Beden* ülkesinden uzaklaştı.

b. Hüsn'ün Peşinde / Fenâ ve Bekâ Uğruna Yollarda Bir Ömür

Ruh, devletinin azametiyle ulu bir makâma ulaştı. Keyfiyeti cevhere, cevheri cisme, cismi âraza letâfet ihsan etti. İşvesi, güzelliği ve mahbubluk cilvesi çoğaldı, haddini aştı. Eski dostlarının onunla sohbe liyâkatları olmadığından yalnız kaldı. Yalnızlığını paylaşacak bir dost istiyor; güzelliğini göstereceği bir müşteri arıyordu.

Hüsn ile arkadaşlığı olan ve Hüsn'ün sevgisini gönlüne nakşeyleyen *Ferah* bir gün,

- "Ey gönül aydınlatan Hüsn, ey cihânı yakan چراغ! Bir süreden beri dostlarımdan ve Ruh'tan ayrı kaldığım için huzursuzum. Eski dostlarımı hatırlamamın ve vefâlı olmamın zamânı geldi." dedi.

Hüsn, nazla dudağını oynattı:

- Ey gönlümü okşayan dostum! Ruh ile ilgili bir hayli söz söyledin. Onun vasıflarını, incilerini döktün. Ben de onu görmek ve onun gül bahçesinden bir mârifet gülü dermek arzusundayım. Fakat bir şartım var. Onun benden haberi olmasın ve beni bilmesin.

Ferah,

- Bu iş güçtür. Çünkü onun dostu ve her işinden haberi olan Akıl, duyar ve ona duyurur.

Hüsn,

- Senin akıl dediğin benimle mülâkâta tahammül edemez. Onun beni görmeye gücü yetmez. Öyle bir efsun biliyorum ki, eğer okursam Rûh'u, rûhu duymadan elimin altına alırım.

Ferah, buna sevindi. Hüsn'ü götürme husûsundaki endişeleri yok oldu. Ona yol gösterdi. Bir müddet sonra Beden ülkesine geldiler. Hüsn, Beden ülkesini beğendi. Oraya yerleşmek istedi. Bildiği efsunu okudu ve gizlice Rûh'a vardı. Hüsnün letâfeti Rûh'u etkiledi. Ruh güzeldi, Hüsn'ün tesiriyle daha da güzelleşti. Hüsn'ün askeri olan Şive, Naz, Edâ, İşve ve Gamze, Rûh'un etrafına yerleştiler. Bâzısı boya ve yanağa ulaştı; bâzısı göze, kaşa bağlandı. Sonunda Rûh'un revnâkı (parlaklığı) olduğundan fazlaştı. Ziyâsı kime düşse yaktı, yandırdı. Bakışı kime tesâdüf etse kökünü kazdı, mahvetti. Aşk'ın dostu ve yoldaşı olan Muhabbet, bu sıralarda Aşk'a vedâ edip Rûh'un huzûruna vardı. Muhabbet, Aşk'tan Hüsn'e dâir duyduğu güzellikleri Ruh'ta buldu: "Bir boy ki, bütün âlemi sarmış, bir yanak ki yanmış ve âlemi yakmış. Kâkülleri omzunda, zülüfleri kulaklarına düşmüş; sümbülü güle ve menekşeye kul etmiş. Sarhoşluk eline ok ve yay vermiş; adını gamze, göz ve kaş koymuş. Bir sayfa miskle bir yazı yazmış ve bir bahçeye reyhan ekmiş. Âb-ı hayâtı bir çeşmede gizlemiş, adına da dudak ve kelâm demiş. Hattının üstüne bir ben kondurmuş ve yazı üstünde noktadan nişan vermiş. Otuz iki inciyi dizip "leb" (dudak)⁶⁹ kelimesinin sayısı münâsebetiyle diş adını takmış.⁷⁰ Elma ve turuncu karıştırmış, çene ve gabgab (gerdan) lâkabını koymuş. Her zaman bir sihre başlamış, bâzısına şive diye lâkab vermiş, bâzısına naz. Gül dalını bu, koldur diye sallamış; Ruh-ı pâki tasvir edip bu, onun bileğidir demiş; yürüyüşten akar su yapmış, içine bacadan balık atmış."

⁶⁹ Tırnak içinde verilen kelimelerin anlamları çeşitli Divân Edebiyatı ve tasavvuf sözlüklerinde yer almaktadır. Bu metinde (İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1998.) kullanıldı.

⁷⁰ Leb, ebced hesabıyla 32'ye tekâbül etmektedir.

Muhabbet, Rûh'un bu güzelliğini görünce derhal Aşk'ın huzuruna koştu ve onu da bu güzellikten haberdâr etti. Aşk, ahlâkı güzel Hüs'nün câzibesıyla ve Muhabbet'in rehberliğiyle Beden ülkesine ulaştı ve Rûh'un tâbiyet kemerini beline kuşandı. Rûh'un, Hüs'nü görmeden sevdiğini ve bu sevdânın onun aklını başından aldığını gördü. Rûh'u övmek için ağzını açtı. Ruh, Aşk'ın sohbetinden hoşlandı ve onunla hasbîhâl etmek istedi. Ona,

- Ey cihânı gezip dolaşan seyyah! Hüs'n adlı birisine giriftarsın ve onsuz hiçbir yerde karârın yok diye duyuyorum. Bana onun keyfiyetini anlat.

Aşk, Rûh'un gâfil olup bilişlik denizinin kıyısında olduğunu anlayınca,

- Onun durağı fakirlik vâdisindedir. Onunla buluşmanın sebebi kendinden ayrılmaktadır.

Ruh,

- Ey Aşk! Bu söylediğin, olmayacak bir şey. Onu dileme husûsundaki sevdâ faydasızdır. Eğer böyle değilse sözünün doğruluğunu açığa çıkar, bu dâvânın delillerini göster. Hikâyenin aslı yalan ve bu rivâyetin çerağı ışıksız.

Aşk:

- Ondan bir alâmetim var. Müsaade buyurursanız göstereyim.

Ruh şevkle ve iştîyakla nişânenin getirilmesi için ısrar etti. Aşk,

- "Bu resme göz atmak gerek." diye rûhun eline sefa aynasını verdi.

Ruh, kendisinden haberdar olmadığı için yansımaları başkası sandı. Bütün ayıplardan uzak bir beden gördü. Hüs'n bir taraftan kement attı. Aşk da bir oyun oynadı. Ruh ikisinin arasında kaldı. Hayret, onu bir mertebeye eriştirdi ki, ihtiyâr dizginini elden bıraktı. Başını perîşanlığa verdi. Bir müddet yansımalarına bakıyor, onun vâsıtasıyla kendini görüyordu. Aşk,

- Ey gönül okşayan dost, ey niyâzı olmayan muhtaç! Bu resmin düşmanı çoktur ve bu mânânın dâvâcısı sayısızdır. Akıl silsilesinde edepsiz bir güruh vardır ki, riyâkarlık, hîle ve lâkaytsızlık unvanla-

rıdır. Olmaya ki bu resmi alalar ve kıralar. Resmi idrâk hazinedârına ver, ona emânet mührünü vur. Ruh,

- Benim onu görmem zarûrîdir. Onu gizlemek akıldan uzaktır.

Aşk,

- Hayâl'e söyle, sûretini çıkarsın, ona bak.

Ruh, Aşk'ın fikrini beğendi. Hayâl'e, Hüsn'ün sûretini yapmasını emretti. Resim yapıldıktan sonra, sefâ aynasını idrâk hazinedârına verdi ve üstüne emânet mührünü bastı. Bir müddet hayalin yaptığı resme kanaat etti. Nihâyet hayâlin yaptığı sûretten usandı, arzu menziline bir kapı bulamadı. Dedi ki:

- Ey Aşk! Bana bir çâre bul ve beni hüsnün visal vâdisine sal.

Aşk,

- Yolda tehlike çöktür. Hüsn'ün menziline erişmek güçtür. Ruh,

- Meşakkate tahammülüm var. Sabırsızım, bana bir çâre bul.

Ruh, can ü gönülden talep ettiğinden Aşk'a da yol göstermek şart oldu. Her ikisi berâberce yola çıkmaya hazırlandılar. Mâşukluk çölüne girmeyi ve buradan Âşıklık ülkesine geçmeyi kararlaştırdılar.

Önce Mâşukluk çölüne ayak bastılar ve çok şaşırdılar. Yolculuğun başlangıcında gâyet güzel bir yere vardılar. Burası billûrdan saf, ipekten yumuşaktı. Oraya âşıkların kanı dökülmüş ve toprağına karışmıştı. Letâfetle yeryüzünde meşhur olup adı "Nâzenin Ayakaltı" idi. Oradan geçip bir konağına vardılar ve bir durak gördüler. Burası yeri cıva gibi titriyordu. Vehim ayağı, yolcuları sarsmaya çalışıyordu. Burası, tamâmıyla ham gümüştan saf bir mahal olup adı, "Bacak" idi. Oradan da yola çıkıp zevk bineğine bindiler. Tamâmıyla dağlık bir yol gördüler. Orada sonsuz uçurumlar vardı. O dağın geçidinin sonunda kıldan ince bir yol gördüler. Vücudu ortada olmamakla berâber "Bel" sözünden başka ondan bir ad ve san da yoktu. Oradan "Karın" diye bilinen dalgalı bir suya vardılar. Orada "Göbek" diye tanınan bir girdap vardı. Oradan da geçip bir sahraya eriştiler. O sahrada hiç bir ot bitmemiş ve hiçbir canlıdan oraya toz konmamıştı. İskender, aynasını orada yapmış, Âd, İrem başını oraya kurmuştu. Nurdan bir farkı yoktu. Bu sebeple de adı "Sine" diye meşhur olmuştu. Sonra başka bir konağına eriştiler.

Oranın ahâlisinden bu civarda gâyet kuvvetli “Kol” adlı birisinin mevcûdiyeti işittiler. Pençesine pençe vuramayıp, kolunun hakkından gelemediler. Tekrar yola çıkıp başka bir konağa koştular. Sîneden daha güzel bir yer gördüler. Kadri daha fazla, mertebesi daha yüceydi. Güzelliği dolayısıyla Gerdan diye ün salmıştı. Orada bir müddet daha kaldıktan sonra ayrıldılar. Yolda kan içen sitemkâr ve cefâcı zenciler gördüler ki onlardan merhamet uzaktı ve onlar “Hâl ve Hat” (ben ve ayva tüyü) diye şöhret bulmuş birkaç cefâcıydı. Onlar, o iki serseriye gece baskınına uğrattılar. Ruh ve Aşk, helâk olmaya gönül verdiler, baş aşağı bir kuyuya düştüler. O kuyunun gönül üzen bir yer olduğunu ve içinde yüz binlerce tutsak bulunduğunu gördüler. Kararsız gönüllerin karar ettiği bir yer olup adı Çene Çukuru idi. Bir müddet o kuyunun dibinde feryâd ü figân ettiler. Ansızın misk gibi ve kıvrım kıvrım, büküm büküm bir ip gördüler ki âşüfte gönüllerin toplandığı bir ipti. O ipe çoğu kimse Zülf diyordu. Kendilerini o ipe bağladılar ve Çene Çukuru kuyusundan kurtulup saf ve tatlı, hazin gönüllere ferah başlaayan bir çeşmeye eriştiler. O çeşmenin nâzenîn feyzi Hızır’ın âb-ı hayâtından daha iyi olup adı can veren Dudak idi. Orada inci ile dolu bir kutu buldular. Kutunun adı Ağız, incileri Diş’ti. Kutuyu ele geçirdiler ama güzelliğinden başları döndüğünden kaybettiler. Oradan bir bağa geçtiler ve bir gül bahçesini makam ittihaz eylediler. Gülleri tamâmıyla dikensizdi ve adı “Yanak Bahçesi” idi. Bir zaman o bağda vakit geçirdiler. Oradan da başka bir konağa göçtüler. Neş’e ve letâfet kaynağı bir yer gördüler. Otları yeni yetişmiş, neş’eli ve ferah vericiydi. O yeri vasfedenden buraya, “Binâgûş” (kulak memesi) demişti. Oradan da tehlikelerle dolu, hileci adamlarla meskûn bir mesire mahalline vardılar. O konağın adı “Şehlâ Göz”dü. Hükümdârı da “Kâtil Gamze” idi. Oradan da başka bir yüce menzile geçtiler. Orada erbâb-ı sefânın ma’bedi ve ehli vefânın mihrâbı olan iki kemer gördüler. Burası güzellik vasıflarının dibâcesi ve vuslat yakınlığının kâbe kavseniydi. Kalpleri çalan Hüsn’ün karargâhı olup adı “Ebrû” (kaş) idi. Oradan bir serhadde vardılar. Hoş bir makam gördüler. Burası, Çin âhûlarının otağı olan, “Alın” idi. Bir müddet de o vâdide gezindiler. Oradan da pek karanlık, yolları tehlikeli

ve ince bir zulmet diyârına geçtiler. Orada yüz binlerce perişan hayran kalmış ve perişanlar, adına “Kâkûl” demişlerdi. Rûh’a o zulmetin dayanıklılığı galebe etti. Aşk’tan bir tedbirde bulunmasını diledi. Aşk, onu zulmetin şiddetinden kurtardı. Boy çerağının aydınlığına erıştirdi.

Ruh, “- Ey Aşk! Yanlış gösteriyorsun. Ey yol azıtmış, görüşlerin isâbetli değil. Bir müddettir serseri gibi gezindik durduk. Dediğin Hüsn’ün cilvegâhına varamadık.

Aşk, - “Ey gâfil ve mârifet lezzetinden nasipsiz. Her yer Hüsn’ün cilvegâhı idi. O her yerde kendisini gösterdi. Fakat sende basîret olmadığından Hüsn nedir, ne bilirsin? Eğer onu bulmak dilersen sâfiyâne bir nazara sâhip olman gerektir. Kendini körlükten kurtar. Gözlerine âşinâlık sürmesini çek. Mâşukluk ülkesinde o sürme bulunmaz. O incinin mâdeni âşıklık denizidir. Fakat bir kişinin, Mâşukluk ülkesini aşmadıkça Âşıklık ülkesine geçmemesi şarttır” diye cevap verdi.

Sonunda Mâşukluk mülkünden geçtiler ve Âşıklık ülkesine yöneldiler. Önce Melâmet (ayıplama, kınama) bahçesine vardılar. Orada iştiyak gülünü ve firak yeşilliğini yetmiş ve yeşermiş gördüler. Oradan Belâ şehrine yöneldiler. “Mihnet” ve “Şiddet” ile tanış oldular. Oradan “Acz Çölü”ne ayak bastılar ve dizgini “Şeydâlık” (divânelik) eline verdiler. Oradan da yürüyüp “Hicran” bucağını yurt tuttular. Kâh “Hayret”e arkadaş, kâh “Mahrûmiyet”e yoldaş oldular. Kâh “Nâle vü zâr” ile sırdaşlık ettiler, kâh gönül yakan “Ağlayış” ile dostlukta bulundular. “Karar ve tâkat” serhaddinden geçtiler. “İhânet” vâdisinde hayli dolaştılar. “Âşıklık” ülkesinde seyahatten ve âşıklık işini başa çıkardıktan sonra önlerinde bir ülke göründü. Ruh, Aşk ile berâber o ülkeye yöneldi. Gördü ki orası “Beden Ülkesi”dir. “Hakikaten burası benim yerim” dedi. Ancak Gönül şehrinin yıkılmış, havâs (duyu) askerini dağılmış olarak buldu. Sevdâ ateş tutuşturmuş, Ciğer ve dimağı yakmış; Kan gözyaşıyla karışmış, iç ve dış harâretinden kaçmış, Safranın yüzü sararmış, Balgamın pazarı soğumuş. Vücudu diri tutanların hâli ahvâli kalmamış, tabiatların düzeni bitmiş. Zaaf kuvvetlenip Sihat’i zayıflatmış. Ruh, bu yüzden mustarip olup Aşk’a şöyle dedi:

- Ey benim evimi barkımı yıkan ve beni deli divâneler gibi gezdiren! Bana hep yalan vaatlerde bulundun, helâkime kastettin. Ne hileydi ki benimle oynadın ve beni yerimden yurdumdan uzaklaştırdın. Mâmur bir ülkem vardı ki rahat ve zevkle doluydu. Bir müddet beni Mâşukluk yurdunda aldattın, oradan yüzüme bir kapı açtın. Bir müddet de beni Âşıklık ülkesinde garib ettin. Bana türlü türlü belâlar nasip eyledin. O memleketlerde de yüzümün suyunu döktün, beni tekrar ümitsiz bir hâlde vatanıma getirdin. Vatan harâbeye döndü. Allah Allah, bu ne zulümdür? Senden bir durakta bin feryad!

Aşk, Rûh'un şikâyetini duyup onu, o musîbette takatsiz görünce,

- Ey Ruh, şikâyet kimden? Doğrusu şu ki, senin âfetin senden gayrısı değil. İdrâk hazinesindeki resmi getirt ve o resmin hakikatinden ibret al. Ruh, o resmin getirilmesini emretti. Mühürle mühürlenmiş olarak getirdiler. Ruh, sefa aynasının mührünü açıp ona bakınca, onda zayıf bir beden ve bir yüz gördü:

- Ey Aşk! Bu sûret, o sûret değil. Bana bildir; o neydi, bu ne? Aşk,

- Ey Ruh! Bu levh, sefâ aynasıdır. Nazar ehline yansımaları gösterir. Onda gördüğün ilk sûret de sendin, şimdi gördüğün de sensin. Önce ona baktığın zaman gâfildin, kendini tanımadın, kendi arzuna koşuyordun, nihâyet kendine eriştin. Âşıklığa mahzar da sensin, ma'sukluğa zîver de sen. Mârifet âşinâlık sürmesindedir. Bu menzilin yakınlığı da dünyâdan alâkanı kesmindedir.

Ruh, âşinâlık sürmesini gözüne çekince vücut aynası olmaksızın öyle bir güzel gördü ki, sûret ve mânâyâ bî-niyaz, Rûh-ı kudsle demsâz, vahdet halvetinde oturmuş, kapıyı kesret yüzüne kapatmıştı. Ne Aklın ona bir bakışı vardı, ne hisler ve tabiatlar ona sığına-bilirdi. Ne Hüsn'ün ona bir nazı vardı, ne onun Aşk'a bir niyâzı... Ruh, o makâma erişince Ceberut ve Lâhut âlemlerinin alâmetlerini gördü. Aslî menzile ulaştı. Şâkilerin şerrinden kurtuldu. İşin sonunda kendini buldu. Mâşukluk ve âşıklık, o halvetten dışarıda kaldı.

Türk vakıf medeniyeti üzerine düşünceler

Yunus Emre Tansü*

Tarih boyunca Türkler, savaşçı yetenekleri, yeni çevrelere kolay intibakları, diyar diyar gezmeleri, fethettikleri yerlerde irili ufaklı devlet ve idâreler teşekül ettirmeleri, entegrasyonu mükemmel sağlamaları ile tebâruz etmişlerdir. Bunun yanında bozkır kültürü ile şehirli kültürü, göçebelikle ve yerleşik hayâtı, hayvan besiciliği ile ziraatı çok iyi bir şekilde sentezleyebilmişlerdir. XI. yüzyılda Oğuz Türklerinin yurdu olan ve hâlâ üzerinde yaşadığımız anavatanımız olan Anadolu, yüzyıllar boyunca çeşitli kültür ve medeniyetlerin çakışma, çatışma ve uzlaşma noktası olmuştur. Anadolu, baştan başa târihî geçmişi olan sosyal kurumlarla donatılmış ve bu şekilde değişmez bir Türk-İslâm damgası Anadolu'ya kazanmıştır.

Türk sosyal hayâtının en önemli unsurlarından birisi olan yardımlaşma ve ihtiyâcı olanın ihtiyâcını giderme hasleti, İslam dîninin temel unsuru olan komşusu açken tok uyumama prensibi birleştiği zaman, İslâm medeniyetinin en önemli netîcelerinden biri olan vakıf kültürünün, Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı devirlerinde bir vakıf medeniyetinin oluşturulmasına yol açmıştır. İslâm dînini sâdece şeklen değil, gönülden benimseyen Türk Milleti, bu dînin özü olan yardımlaşma ve ihtiyaç giderme kurumlarının en önemlisi olan vakıf müessesesini, bir hayat tarzına dönüştürmüştür.

Vakıfların kuruluş sebebi, senetlerinde yazıldığı gibi toplumun

---

* Y.Doç.Dr. Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

bir ihtiyâcının karşılanması yoluyla Allah'ın rızâsını kazanmaktır. Böylece kişi, fazla malını Allah için cemiyete vakfederek, sosyal herhangi bir meselenin hallini sağlamaktadır. Vakfeden sâyesinde halledilen bu sosyal mesele, toplumdaki zengin-fakir eşitsizliğini gidermektedir. Bu eşitsizliğin giderilmesi, mal ve zenginliğe sâhip olanın, bu artı malının nemâsını kendi şahsî zevki için ihtişamla tüketmek yerine, aynı cemiyet içindeki ihtiyaç sâhiplerinin yarasına merhem olacak vakıflar kurmak sûretiyle sosyal dengeyi sağlaması yoluyla gerçekleşmektedir.

Bu düşüncelerin hiçbirini çağdaş normlarla anlamak mümkün değildir. Zîra ölçsüz zenginleşmenin ve köşe dönmenin her türlü yolunun mubah sayıldığı çağdaş dünyamızda, kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez ve almadan vermek Allaha mahsustur prensipleriyle yaşayan toplumlarda, hiçbir karşılık beklemeden bir şey vermenin fazîletinin anlaşılması imkânsızdır. Çünkü günümüzün serbest piyasa ekonomisine dayalı post-kapitalist toplumunun temeli, az ver, çok al düsturuna dayanmaktadır. Maksimum kâr edebileceğin şeye yatırım yap prensibi ile vakıf kavramının yüklendiği mânânın uzlaşması mümkün değildir.

Vakıf müessesesi, rızâ kavramı ile uhrevî bir nitelik taşımaktadır. Zîra rızâsı istenilen İslam inancına göre Allah'tır. Ancak vakıf müessesesi, bir gerçeğin altını özenle çizmektedir. Allah'ın rızâsını kazanabilmek için öncelikle insanın rızâsını ve hoşnutluğunu kazanmak gerekmektedir. Böylece vakıf, İslâm dîninin insana hizmetin Allah'a ulaşmak için en geçerli yol olduğu kuralını ortaya koymaktadır. Bu yüzden vakıf kurumunu anlamak çok kolay değildir. Vakıf müessesesinde insanın rızâsı ile Allah'ın rızâsı bütünleşmekte, böylece İslam dînini sâdece dînî akidelerin ötesinde, günlük hayâtın, insan ilişkilerinin ve ekonominin mihenk noktasına yerleştirmektedir.

Vakıf müessesesinde rızâyâ giden yol hizmetten geçmektedir. Ancak hizmet eden rızâyı kazanmaktadır. Vakfın amacı Allah'ın rızâsını kazanmak için Allah'a hizmet etmektir. Allah'a hizmet etmek

için, öncelikle O'nun yarattıklarına hizmet etmek gerekmektedir. Böylece hizmet tam mânâsıyla yapılmış olunacaktır. Burada dikkat çekici nokta, hizmetin sâdece insanla yetinmemesidir. Yaratılmış kavramı, çok daha geniş bir anlam taşımaktadır. Bu kategorinin içinde insanın yanında, hayvan ve bitkiler de bulunmaktadır. Hayvanların bakılması, korunması, tedâvisi ve yetiştirilmesi ile bitkilerin yetiştirilmesi ve korunması için vakıfların teşekkül ettirilmesinin temelinde yatan düşünce budur.

Hizmetin amacı rızâdır. Ancak hizmeti yapabilmek için maddî durumun da iyi olması, yâni zenginlik gerekmektedir. Zenginliği edinen kişilerden, cemiyet merhamet beklemektedir. Yâni zenginlik ile merhamet arasında sıkı bir bağ vardır. Yüzyıllar boyunca İslâm bilginleri, zenginlerin merhametli olmalarını öğütlemişlerdir. Ancak merhamet sâhibi olan zengin, rızâyı kazanmak için hizmet etmektedir. Türk toplumunda da, merhamet sâhibi olmayan zenginler kınanmış ve merhamet etmeleri için uyarılmışlardır. Zenginlinin cömerdi makbuldür.

Hizmet edebilmek ve bu şekilde rızâ kazanmak için, her zaman da zengin olmak şart değildir. İslâm târihi boyunca birçok kişi, beden çalışarak, kitaplar yazarak, sanatlarını icrâ ederek de emeklerini hizmet olarak sunmuşlardır. Bu şekilde amaçlarına ulaşmaya çalışmışlardır. Emek sunumu yoluyla hizmet, vakıf müessesesinde çok yaygın olarak görülmektedir. Vakıflardaki görevliler, çalışmalarının karşılığında vakfiyedeki hükümlere göre belli bir ücret almaktadırlar. Ancak vakıf görevlileri dışında, vakıflarda gönüllü olarak çalışan ve böylece emeğini vakfedenler de bulunmaktadır. Bu gönüllüler, bilâ bedel çalışmak sûretiyle hizmet ederek rızâyâ mahzar olmak için gayret sarf etmektedirler. Bu yolla halka hizmet Hakk'a hizmettir" düşüncesini gerçekleştirmektedirler.

Târih boyunca Türk kültürü normları içinde imece, yardımlaşma ve kubaşma kavramları ile açıklanan sosyal ihtiyaçların toplumsal birliktedirilmesi düşüncesi, İslâm sonrası vakıf müessesesi ile tamamlanmıştır. Bu özelliği ile vakıf, sâdece İslâmî bir kurum olma-

nın ötesinde bir Türk-İslâm müessesesi hâline gelmiştir. İslâm târihinde rastlanan vakıf kavramının en yaygın kullanıldığı ve görüldüğü yerlerin Türk-İslâm devletleri, bilhassa da Anadolu ve Rumeli ağırlıklı olmak üzere Selçuklu ve Osmanlı devletleri olması bu sebeplerden dolayı tesâdüf değildir. Vakıf, kendisinde eski Türk örfünün yardımlaşma düşüncesi ile İslâm dîninin yardımlaşma düşüncesini sentezlemiştir. Bu sentez, Anadolu'da ve Rumeli'de bir Türk Vakıf Medeniyeti'nin teşekkülünü sağlamıştır.

Türk Vakıf Medeniyeti, Anadolu ve Rumeli'yi baştan başa vakıf niteliğinde câmiler, mescitler, medreseler, sıbyan mektepleri, aş evleri, imârethâneler, bedestenler, dârüşşifâlar, bîmarhâne, dârülacezeler, çeşmeler, hanlar, hamamlar, ribatlar, tekkeler, zâviyeler, türbeler ve külliyeleer ile donatmış, Anadolu ve Rumeli'nin en büyük şehirlerinden en ücrâ köylerine kadar Türk ve İslâm kimliğini vurmıştır.

Bu kimlik öylesine derindir ki, iki dünya savaşı, isyanlar, bağımsızlık mücâdeleleri ve yerel savaşlar dahi Rumeli'den bu kimliği söküp atamamıştır. Vakıf müesseseleri, baştan başa donattığı Anadolu'nun her yerinde Türk-İslâm kimliğini, başka amaçlarla Anadolu üzerinde emeli bulunanlara durmadan hatırlatmaktadır. Bu yönüyle vakıf müessesesi, Türkiye'nin Türk Milletinin yaşadığı Türk ülkesi olduğunu, Büyük Atatürk'ün veciz bir şekilde Gençliğe Hitâbesi'nde ifâde ettiği prensip ve ideallerin canlı birer delilidir.

Hoca Kânûnî

Mehmet Bey (1859-1927)

Av. Cemil Altınbilek

Hâfız Ahmet Mükerrer Akıncı'nın* mûsikîde hocası olan Kânûni Mehmet Bey, 1859'da İstanbul Beykoz'da doğmuştur. Bu sebeple Beykozlu Kânûni Mehmet Bey nâmı ile de anılır. Mûsikînin yanı sıra edebiyat bilgisinin ileri derecede bulunduğu, Arapça ve Farsça bildiği, tasavvufa vâkîf ve Melâmî meşrep olduğu nakledilir.

Osmanlı Sarayında pâdişâhın devlet işlerini yürütmesiyle vâzîfeli dâirelerden oluşan ve aynı zamanda ileride devlet işlerinde yer alacak kimselerin yetişmesini sağlayan ve beş asır boyunca devam etmiş bir saray üniversitesi hüviyetindeki, Enderun-ı Hümâyunda yetişmiştir.

Bilâhare ikinci Mahmud'dan sonra Mehterhâne yerine kurulan saray orkestrası ve saz heyeti olarak faaliyet gösteren Mızıkay-ı Hümayun'a geçmiş ve Enderun incesaz şefi olmuştur.

Kânun sazından başka ud da çaldığı bilinen Mehmet Bey'in, mûsikîde hocası; devrinin önemli mûsikîşinaslarından, Medenî Aziz Efendi, İsmâil Hakkı Bey ve Tanbûrî Ali Efedî'nin de hocası olan, Latif Ağa'dır.

Çok iyi bir kânun icrâcısı olduğu bilinen Mehmet Bey'in kânun sazında hocası ise, Mızıkay-ı Hümayun'da kolağası rütbesiyle kânun hocalığı yapan, kânûnî Edhem Efendi'dir.

Kânûni Mehmet Bey'in, iyi bir kânun icrâcısı ve günümüze birçok eseri ulaşmış iyi bir bestekâr olmasının yanı sıra, mûsikîde hocalığı önemlidir. Zira yirmi üç yıllık mûsikî hayatına rağmen, ta-

---

* Hoca Ahmet Mükerrer Akıncı'nın hayâtı, Kubbealtı Akademi Mecmuası 2006 Temmuz.

lebesi Ahmet Mükerrerem Akıncı, hocası Kânûnî Mehmet Bey'i tanımasıyla bilgisinin sifıra düştüğünü ve Mehmet Bey'in talebesi olarak mûsikîye yeniden başladığını ifâde edip, on beş yıl onun rahle-i tedrisinde bulunup, cümle makâmâtı baştan sona birlikte tekmil etmeleri de bunu göstermektedir.

Kânûnî Mehmet Bey'in mûsikî ilmine vukûfuna bir başka örnek de, onun notistliğidir. Mehmet Bey'in bu özelliği hakkında, "uçan kuşun kanat sesini yazardı" diye meşhur mesel yakıştırılmıştır. Bu yönü ile Mehmet Bey, pek çok eserin yazılarak günümüze ulaşmasını sağlamış olup, kayda aldığı eserler "kütük" olarak tâbir edilen ve hocadan talebeye devredilen nota defterleri vâsıtası ile ve en orijinal hâliyle günümüze ulaşmıştır.

Mûsikî târihimizde, Mehmet Bey'in döneminde ve klasik mûsikîmizde nota kullanımı yaygın değildi. Klasik meşk sistemimizde eserler; usul vurarak ve hoca ağzından terennüm edilen nağmelerin, talebeler tarafından tâkip ve tekrar edilerek, ezberlemesi sûretiyle geçilirdi. Her ne kadar bu klasik meşk sistemi öğrenilen eserlerin talebe tarafından ezbere alınması ve vurulan usulün kontrolü ile de eserin unutulması ve bir kısmının kaçması önlense de, eserlerin asırlar ötesinden, günümüze ulaşmasında yine de yeterli olamamış, yazılı kayda alınamamış pek çok klasik devir eseri kaybolup gitmiştir. Üstad Yahyâ Kemal'in, Itri şiirinde; "*Kıskanıp gizlemiş kazâ ve kader / Belki binden ziyâde bestesini / Bize mirâsı kaldı yirmi eser*" deyişi de bu zâyiatı ifâde etmektedir.

Eski sistemimizde meşk; bir "fem-i muhsin" den geçilir. Yâni iyi bir hoca ve hocanın ihsan eden bir anlayışla talebeyi yetiştirmesi aranırdı. Bu yüzdendir ki, bir mûsikî meşki olarak başlayan hoca-talebe münâsebeti, hayâtın her yönünü kavrayan bir yol arkadaşlığına dönüşür. Bâzen de mûsikî bir yana bırakılarak gönül dostluğu olarak devam ederdi. Önceleri koluna sazını takarak gelen öğrencilerin bir kısmı, bir müddet sonra, gerek sazın müşkülâtından, gerekse yeterli vakti ayıramamalarından dolayı, mûsikî meclisine satsız devam etmeye başlayıp, dinleyici muhibban içinde yer almaları gâyet normaldi.

Hoca Câhit Gözkan*, kendisine ben de yetiştim diyerek, hocası Ahmet Mükerrer Akıncı ile birlikte son zamanlarında Hoca Mehmet Bey'in ziyâretine gittiklerinden bahseder, Mehmet Bey'in kânun sazını eski mandalsız hâli ile icrâ ettiğini, şu anda kânun sazının kenarına sıralanmış, bemol-diyez gibi ara sesleri bulmada kullanılan yapma tırnak mandallarının bulunmadığını, bu ara sesleri parmak ucu-tırnak temâsı ile sağladığını anlatırdı.

Yine Hoca Câhit Gözkan'dan dinlediğimiz hâtıralar arasında; bir makâmdan takım hâlinde eserler geçildiği esnâda, Hoca Kânûnî Mehmet Bey'in bir başka talebesi için başka bir makâmda ezbere nota takımı yazabildiği ve yine, Enderun'da Hacı Ârif Bey'in genç mûsikîşinas Mehmet Bey'e "oğlum Mehmet şu eserim kaçmadan yazıver" demesiyle, pek çok eserin notaya alındığı ve kaybolmadan bu günlere geldiği, hocadan talebeye anlatılan nakiller içinde, bizim de kulağımıza kadar gelmiştir.

Maalesef, Hoca Kânûnî Mehmet Bey, yaşadığı devrin kargaşasından uzak kalamamış ve 1908 meşrûtiyet hareketi sırasında Mızıka-yı Hümayun'da, kıdemli yüzbaşı karşılığı olan, kolağası rütbesinde iken kadro hârici kalarak, en verimli olacağı bir devrede emekliye ayrılmıştır.

Bu dönemde tek edinebildiği evini satıp, ticâret yapmak istemiş ise de, bilmediği bu işte muvaffak olamamış, son günlerinde birkaç dost ve talebesinin desteğiyle geçinebilmiştir.

Bütün mûsikî veresesi gibi, kıymetli nota kütüğü de, talebesi Ahmet Mükerrer akıncı ve onun talebesi Câhit Gözkan emânetinde günümüze ulaşmıştır.

Hoca Beykozlu Kânûnî Mehmet Bey'in birçok saz ve sözlü besitesi mevcuttur. Hatta bu gün icra edilmeyen, "tarâbengiz, dilfürüz" gibi az kullanılmış makamlardaki saz eserleri el yazısı notalarıyla günümüze ulaşmıştır. Meşklerimizde ise, dâima onun coşkulu nihâvent peşrevi ve hazin sûzidil saz semâisi geçilmektedir.

---

* Hoca Cahit Gözkan hayatı, Kubbealtı Akademi Mecmuası, 2002 Temmuz.

Mûsikî semâsında bir yıldız Selahattin İçli

Mehmet Nuri Yardım

Geçirdiği kalp rahatsızlığı sonrasında 14 Ekim 2006 târihinde hayâtını kaybeden tanınmış bestekâr Prof. Dr. Selahattin İçli, geçen yıl mûsikî dünyasının yaşadığı en büyük kayıptı. “Zeytin Gözlüm”, “Gül Açılsın Du-dağında Gülüver”, “Hüzün Zaman Zaman Deli Dalgalarla Gelir”, “Ayrılık Var Çıkan Falda” gibi eserlere imza atan ünlü bestekâr 83 yaşındaydı. Babasının mûsikî dünyasının içinde olması münâsebe-tiyle zengin bir sanat muhîtinde büyüyen ve çok iyi yetişen Selahat-tin İçli 6 Ekim 1923’te İstanbul Beşiktaş’ta doğdu. Babası İbrâhim Bey, annesi Zekiye Hanım’dır. 1927 yılında babasının Susurluk Bo-rasit Mâdeni’nde görev almasıyla, ilkokulu Susurluk’ta, ortaokulu ve liseyi Balıkesir’de yatılı olarak okudu. 1949 yılında İstanbul Tıp Fakültesi’ni bitirdi; 1950-1953 yılları arasında İstanbul’da özel bir hastahânedeydi ve bir şirkette çalıştı. 1967 yılında Sosyal Sigortalar Ku-rumu İstanbul Hastahânesi’nde görev aldı. 1981 yılında bu hastahâ-nede Başhekim Yardımcılığı görevinden ayrılarak İstanbul Devlet Türk Mûsikîsi Konservatuvarı’nda öğretim görevlisi ve başkan yar-dımcısı oldu. Hizmetleri ve eserlerinden dolayı kendisine 1998 yılın-da “Devlet Sanatçısı” unvânı verildi.

Vefâtından yaklaşık on gün önceydi, vakfımızın iftarına dâvet etmek için aramıştım bestekârımızı. Biraz rahatsız olduğunu, katıla-mayacağını söylemiş, her zamanki nezâketiyle teşekkür etmişti. Se-lahattin İçli, bugün için hakikaten emsâli azalan İstanbul beyefendi-lerindendi. Hem büyük bir sanatkâr, hem de değerli bir hocaydı. İl-mini kıskanmayan, birikimini herkesle paylaşan, talebelerini mükte-

sebâtıyla donatan gani gönüllü bir besteci idi. Üdî Selahattin İçli, soyadı ile müsemmaydı, içliydi, duyguluydu. Çocukluğundan itibâren kulağına üflenen Türk müziğinin nağmelerini ömrü boyunca candan duydu, yürekten duyurmaya çalıştı. İlk şarkısını 17 yaşında bestelemişti. 83 yaşındaydı ama, hâlâ o ilk gençlik heyecânını taşıyordu. Şerif İçli ve Selahattin Pınar'dan feyz almış tâlihli kullandı.

“Bir Sabah Bakacaksın ki”, “Hüzün”, “Merhaba Ümid”, Zeytin Gözlüm”, “Bahara İndi Melekler”, “Ayrılık Var Çıkan Falda”, “Bir Seni Bir Gülü Öptüm” ve “Bir Destan Dolaşır”ın da aralarında bulunduğu 175 civarında beste üretmişti. Çeşitli ansiklopedi, gazete ve dergilerde makâle, fıkra, araştırma ve eleştiri türlerinde 400’ün üzerinde de yazı... İçli, “Devlet Sanatçısı” unvânını almıştı, ama o aynı zamanda milletin de sanatkârıydı. Müzik târihi ve müziğin insan ve ruh sağlığına etkileri üzerinde araştırmalar yapıyordu. İstanbul Teknik Üniversitesi Konservatuvarı’nda uzun yıllar çalışmış, hocalığını hiçbir zaman bırakmamıştı.

O, Türkiye’nin son yarım asrında yetişmiş en önemli şarkı bestekârlarındandı. Geleneğin dışına çıkarken bile bu rûhu asla bozmadan soyadına yaraşır hassasiyetle kalıcı şarkılara imza attı. Gelenekten besleniyordu, ama geleceği de kucaklıyordu. Doğu müziğine vâkıftı, fakat batı müziğinden de çok iyi anlıyordu. Mûsikî semâmının sevilen ve özlenen yıldızlarındandı. Sohbet ehli, zarif, kalender ve derviş meşrepli bir münevver...

Geçen yıl Tünel’deki Târik Zafer Tunaya Kültür Merkezi’nde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dâire Başkanlığı tarafından adına bir gece düzenlenmişti. Onu çok seven dostları ve talebeleri yalnız bırakmamış, salonda hazır bulunmuştu. Bestelediği şarkılar seslendirilmiş, Hoca da bâzı şarkılara eşlik etmişti. Nevzat Atlığ ile olan muhteşem sevgilerine o gece yakından şahit olmuştum. 63 yıla dayanan köklü bir dostlukları vardı. Ta öğrencilik yıllarından başlayan ve hiç eksilmeyen, aksine artan sağlam bir dostluktu bu. Elele tutuşarak sahneye çıkmış, kucaklaşmışlardı. Kıskançlık-

ların sıkça rastlandığı sanat dünyamızda ender tesâdüf edilen bir manzaraydı bu. Sonra o övgü dolu sözler, unutulmayan hâtıralar. Bu bir şükran toplantısıydı ve muhteşem bir şekilde geçmişti. Vel-hâsıl unutulmaz bir gece yaşamıştık. Selahattin Hoca, eserlerinin seslendirildiği programda utangaç, sevimli, mahcup ama hüzünlü yüz ifâdesiyle gönülleri fethetmişti. Selahattin içli ve Nevzat Atlığ, mûsikî dünyamızın bu ruh ikizi sanatkârları, zaman zaman Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'mıza da uğrarlardı. Bir çay sohbetinin ardından Yusuf Ömürlü hocamızı ziyârete giderlerdi. Zîra onlar, vefa duygusuna sâhip kadirbilir gönül adamlarıydı.

Mûsikî ilminin en ince teferruatına vâkîf olan ve müziğin diğer sanat dallarıyla da irtibatlı olduğuna inanan Selahattin İçli, özellikle mûsikî ve edebiyat arasında ciddî bir münâsebet olduğunu söylerdi. "Beste, edebiyat sanatı ile müzik sanatının evliliğidir. Beste icra edilirken dinleyici o anda edebî sanatın şiir zevkini de alabilmelidir." diyordu.

Büyük bestekârimiz Selahattin İçli, milletimizin yetiştirdiği müstesnâ sanatkârlarımızdandı. Allah rahmet eylesin. Kabri nur, mekânı cennet olsun.

Okuduklarım-Gördüklerim Duyduklarım

Kemâl Y. Aren

Özülüyorum. Şu uçsuz bucaksız dünyâda
ben ne kadar garîbim!..

Garibim,

Çâresizim...

Seni her yanımda değil, her zerremde arıyorum!

Bulamasam bile hâtralarına sığınıyor, eteklerinde bir zerre olup
kendimi göstermeden nefes almaya çalışıyorum!..

Dün akşam bu minval üzere söylenip durdum. Hepsini buraya
alıp sizleri de hüznümle daha fazla meşgul etmek istemiyorum.

Prof. Mehmet Demirci'nin *Ken'an Rifâi ve Çevresi*¹ adlı makâ-
lesinin 'Sâmiha Ayverdi' başlıklı kısmını okurken göğsümde yum-
ruk gibi bir tıkanma hissettim, ağlamak isteyip de ağlayamamak;
bağırarak, feryâdetmek isteyip de sesin çıkmaması gibi bir hâl!.. Çâ-
resiz, kaleme kâğıda sarıldım ve bu cümleler döküldü.

Prof. M. Demirci ilim adamı olduğu için, düşüncelerini akılcı
çizgide işliyor. Diyor ki:

*"Sâmiha Ayverdi, tevhid ve aşk eksenli tasavvufî düşünceyi temsil
eden Mevlânâ, Şeyh Gâlib gibi şahsiyetlerin 20. asırdaki bir örneği sayılır.*

*O, tasavvufun teorisi ile uğraşmaz; uygulamaları, sonuçları ve
yaşanmış örneklerine yer verir.*

Eksiklik ve yanlışları dile getirirken bir yandan da yapıcı ve
ümit verici olmaya özen gösterir Bunun bir neticesi olarak da tasav-
vufî hayat konusunda mevcut konjoktürle zıtlasmaya gitmeden
reaksiyonların menfî gayretleri ile değil, aksiyonların yapıcı ve mü-
essir çabalamaları ile gâyesini gerçekleştirmeye çalışmıştır."

¹ "Ken'an Rifâi ve Çevresi" – Prof. Mehmet Demirci Düşünce Platformu. Sayı: 6

Evet, o, öyle diyor, bense boynumu büküp, O'nsuzluğun hüznünü yaşıyorum.

Özlüyorum...

Özlem sarmaşık olmuş, beni kısıvrak sarmış, kıvrandırıyor...

Arif Nihat Asya'nın sözlerini tekrarlayıp duruyorum:

"Kundak gibi sardın beni kısıvrak edip;

Yerden göğe bende yol bulan sarmaşığım!"

"DÜN DEN BUGÜNE NE KALMIŞTIR?"² diye soruyorsun?

Bilemem... Hesâbını yapıp bilançoymu çıkarmadım - çıkarmalıydım ama çıkarmadım.

Ne de var ki mahzunum, boynum bükük, içim yana yana sizi özlüyorum!..

Başka bir şey bilemiyorum. Dün de bilemiyordum, bugün de bilemiyorum.

***

Kâinatın aklı, ya da sarmaşığın hikâyesi:

Nurullah Ataç, bir yazısında: *"İnsan evrenden yücedir. Çünkü evren onu ezer ama neden ezdiğini bilmez. İnsan ezilir ve neden ezildiğini bilir!"* diyor. *"Çünkü akıllıdır."*

Güzel de, bence bu tesbit yine de tam doğru değil!..

Zîra, kâinatı vücuda getiren yaratılmışların içinde sadece insanın değil diğerlerinin de -henüz ilmî ölçülerle ıspatlanamamış olsa bile akılları olduğuna inanıyorum.

Şöyle ki,

Eğer akıldan maksat bilmek, öğrenmek, tekrarlamak... hassası ise, kesinlikle iddia ediyorum ki bu âlemde her bir mahlûkun, taşın, toprağın, suyun, havanın ve nebâtın ve dahi hayvanâtın, her birerlerinin -fizikî ve biyolojik izahları yapılamamış olsa bile- kendilerine göre akılları var.

Hayvanları mevzu etmeyeceğim, çünkü onlarla ilgili, yüksek seviyede ciddî çalışmalar var ve hemen her gün yeni bir keşifle

akıllı oldukları ispatlanıyor. Arılar, karıncalar, maymunlar, v.s. hayır ben bunlardan bahsetmiyeceğim.

Nebatlardan söz etmek istiyorum.

Onların da akılları var efendim. İlmî çalışmalar yapılıyor.

Anlatacaklarım ilmî değil. Sâdece yaşadığımız bir hâlden söz etmek istiyorum:

Bizim Fetih Cemiyeti'nin cümle kapısının iç tarafında bir sarmaşık kök salıp büyümüş. Biz, yâni cemiyette çalışanlar, onu çok sonraları farkettilik. Hatta ben daha da geç farkına vardım, bizimle inatlaşmaya başladığı günlerde...

Efendim, hâdise şu:

Bu sarmaşık, cümle kapısının ön tarafındaki mermer levhaların üzerine doğru yapraklarını yaymaya başlamış. Yazıların üzerine doğru. Yazılar altın varakla yazılıdır. Sarmaşıkların da yapraklarının alt kısımları ve yeşil dallarının alt yüzleri yapışkandır. Zâten üzerinde bulunduğu ağaca ve duvara onlarla sarılır. Yanımdakilere, *"çocuklar şunun yazıların üzerine gelen kısımlarını keselim, levhaları bozacak."* dedim. O uzantıları kestik. Tekrar uzandı. Bunun üzerine ben yanımdakilere şov yapar gibi, sarmaşığa bir tehdit savurdum: *"Bak arkadaş, senin inadın bize sökmez, bu yazıların varaklanmasına çok masraf edildi, eğer kollarına hâkim olmaz da tekrar uzatırsan seni kökünden sökerim, bilmiş ol!.."* Ve, büyük bir hüküm verircesine: *"Haddini bilen helâk olmaz. O da haddini bilecek!."* dedim.

Aradan bir zaman daha geçti, sarmaşık yazıların üzerine doğru yürümeye devam etti. Durumu farkettiğimizde hepimiz öfkelenedik. Toplandık. Açık hava mahkemesi kurduk. Savcı olduk, hâkim olduk, karar verdik, sarmaşığı dipten keseceğiz. -Sökemedik. İlk karar sökümdü ama, kök çok derinlerde imiş, gücümüz yetmedi. Kesimine... diye değişiklik yaptık. -Toprağa yakın bir yerden testere ile kırt kırt kestik. Oh be!..

"Nush ile uslanmayı etmeli tekdir

Tekdir ile uslanmayanın hakkı kesilmektir."

Ziyâ Paşa'nın ruhu şâd olsun. İyi ki bu beyti söylemiş. Bize destek oldu.

Ve,

Aradan bir hayli zaman daha geçti- her halde bir seneden fazla olmalı Sarmaşık kökten sürmüş, yine duvara sarılmış, üst taraftan duvarı aşmış, ama inanmıyacaksınız, bu defa yazılara doğru değil, tam aksi yöne doğru dallarını yürütmüş.

Hayretle, ibretle seyrettik...

Kim demiş tabiatın, ya da kâinatın akli yok diye?

Aklı var,

Çünkü,

Cezâdan mütenebbih oluyor!..

Ah Nurullah Ataç, bizi şu hâdisâtın ders almayı bilmeyen halimizle mi evrenden yüce ilân ediyorsun: Sağlıksız şehirleşmeler, sağlıksız beslenmeler, akıl ve ruh sağlığımızı tahrib eden fikir ve inançlar bizlerden hâsıl olmalı mı? Bütün bunlar bizim eserimiz değil mi? Sanki Rabbimiz, *"Yiyin, için, kullanın ama israf etmeyin!"* demedi!..

Kâinatın akli var.

Ama,

İnsanın?..

***

Tavuk anneler, helikopter âileler'den misiniz?...

(Bu tâbirleri Hürriyet Gazetesi'nin 12.11.2006 târîhli İ.K. eki'nden aldım. Çocuk Eğitimi ile ilgili ve çok da önemli bulduğum için ana metinden de bâzı ifâdeleri aynen ve yorumsuz alıyorum. Yorum size ait.)

'Psikolog Şebnem Tezcanlı'ya göre *"Tavuk Anne"* aşırı korumacı anneler için kullanılıyormuş. Bu annelerin yetiştirdikleri çocuklar ilerleyen yaşlarında kendilerine güveni olmayan kişiler oluyorlarmış. Bu anneler, çocuklarını kendilerine bağımlı kılmaktan çok mutluluk duyuyorlarmış. Ama çocuk kendisini geliştiremiyor, özgüven

eksikliği yaşıyormuş. Bu kendine güvensizlik sebebiyle gençlerin girişimciliği azalıyor hatta bir iş görüşmesine gidecek olsalar anelerini yanlarında görmek istiyorlarmış.

Forbes Dergisi'nde yayınlanan bir araştırmada "çocuklarının çevresine dolanarak kollama görevi yapan aileler" için de 'helikopter âile' tâbiri kullanılıyormuş. Bu âilelerin, çocuklarını ileri yaşlarda da yalnız bırakmadıkları gözleniyormuş. ABD'de yetişkin, üniversite mezunu gençlerin hayâtlarına yön veren ve bundan çok mutluluk duyan âilelerin fazlalığı dikkat çekiyormuş. Bu anneler-babalar iş görüşmesine giden çocuklarına eşlik ediyor, randevularını ayarlıyor, değerlendirme sonuçlarını çocukları adına takib ediyor, bir nevi çocuklarının asistanlığını yapıyorlarmış. Bu aşırı müdâhaleci ebeveynlere gençlerin neden izin verdiğini ise uzmanlar şöyle açıklıyorlarmış:

Milenyum çocukları olarak adlandırılan günümüz gençliği anne/babalarından ve tabiatıyla büyükanne/büyükbabalarından çok farklıdır. Hayatta birçok şeyin kendilerine hazır olarak sunulmasına alışmış- Bunu bir nevi tabii hak, olarak kabul ediyorlar- Bir sorunla karşılaştıklarında büyüklerini sorun çözücü olarak görüyorlar. Kendileri sorunlarını çözmek için uğraşmak, beklemek, vakit kaybetmek istemiyorlar."

Ne dersiniz aziz anneler/babalar, size de mutluluk veriyorsa bu tarz çocuk yetiştirmeye devam edelim mi?..

***

Ali Atif Hoca'nın not defteri'nden: "ayket" neymiş..*

"Çisil -yazarın kızı olmalı- gazete okurken kafasını kaldırdı, 'Ayket yeni mi çıktı?' diye sordu.

'Efendim, efendim?' dedim.

Çisil tekrarladı: 'Ayket diyorum ayket, yeni mi çıktı?'

Yine bir şey anlamadım. Yanına gidip okuduğu şeye baktım. 'Arçelik'in 300 icat çıkardık', diyen reklamını okuyordu. Reklamın başlığında kocaman 'İcat' yazıyordu. 'Yine anlamadım', duygusu yaşarken birden jeton düştü: Çisil, İpod'dan (Aypod) yola çıkarak

---

* 3.9.2006 târîhli hürriyet gazetesi.

kocaman 'İcat' sözcüğünü (Ayket) diye okumuş ve Arçelik'in İpod benzeri bir müzik âleti çıkardığını algılamıştı.

Türkçe'nin düştüğü duruma bakın! Türkçe'ye acil (bunu nasıl okurdu Çisil merak etim. Neyse) müdâhale şart! Çok âcil!

Yabancı sözcük kullanma savrukluğumuz cânım Türkçe'yi algılamamızı etkilemeye başladı. -Günaydın!- Neyin Türkçe, neyin İngilizce olduğu belli değil artık. Kafalar karışıkça karışıyor. Bu yeni nesil için büyük tehlike -Sabah şerifleriniz hayrolsun!.. Seneler var ki 'dil elden giderse vatan da gider' diye çırpınan Türkçe sevdâlılarının feryatlarına kulak tıkayanlar şu içler acısı manzara karşısında ne derler, ne yaparlar acaba?-

"Âcil bir şeyler yapmak şart! Çok âcil!.." diyor Ali Atıf Hoca!..

'Basra harab olduktan sonra' demeden düşünelim ve bir şeyler yapalım.